

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023

Kraków 2017

Opracowanie:

Future Green Innovations S.A.

ul. Podole 60
30 - 394 Kraków

telefon: +48 12 632 41 29
e-mail: office@greenfuture-projekt.pl

Spis treści

Wstęp	5
1.1. Terminologia	5
2. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych Gminy Naruszewo	7
2.1. Metoda delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	7
2.1.1. Delimitacja obszaru zdegradowanego	7
2.1.2. Delimitacja obszaru rewitalizacji	10
3. Diagnoza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na terenie Gminy Naruszewo	10
3.1. Sfera społeczna	10
3.1.1. Demografia	10
3.1.2. Rynek pracy	23
3.1.3. Ubóstwo i pomoc społeczna	28
3.1.4. Poziom edukacji	32
3.1.5. Wskaźnik degradacji społecznej	34
3.2. Sfera gospodarcza	39
3.2.1. Poziom przedsiębiorczości	39
3.2.2. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w sferze gospodarczej	47
3.3. Sfera techniczna	50
3.3.1. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w sferze technicznej	56
3.4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna	58
3.4.1. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej	62
3.5. Sfera środowiskowa	64
4. Zasięgi przestrzenne obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	70
4.1. Obszar zdegradowany	70
4.2. Wnioski z przeprowadzonych konsultacji	79
4.3. Obszar rewitalizacji	82
5. Wnioski z pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji i konsultacji społecznych - identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych	94
6. Wizja obszaru rewitalizacji	97
7. Cele rewitalizacji	99
8. Lista podstawowych i dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	101
8.1. Źródła finansowania przedsięwzięć	110
8.2. Harmonogram realizacji przedsięwzięć	110
9. Komplementarność procesu rewitalizacji	112
9.1. Komplementarność przestrzenna	112
9.2. Komplementarność problemowa	113

8.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	115
8.4. Komplementarność międzyokresowa.....	115
9.5. Komplementarność źródeł finansowania.....	119
10. System wdrażania programu rewitalizacji	120
11. Opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi Gminy Naruszewo.....	124
11.1. Strategia Rozwoju Gminy Naruszewo.....	124
11.2. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych.....	125
11.3. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Naruszewo Powiat Płoński Województwo Mazowieckie	125
12. System monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.....	129
12.1. Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu	130
12.1.1. Monitoring rzeczowy	131
12.1.2. Monitoring finansowy.....	131
12.1.3. Sprawozdawczość	132
13. Mechanizmy włączenia mieszkańców i innych interesariuszy w proces rewitalizacji – partycypacja społeczna	135
14. Ocena Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo	138
14.1. Ocena przed realizacją programu (ocena ex-ante).....	138
14.2. Ocena w połowie okresu realizacji (ocena mid-term)	139
14.3. Ocena na zakończenie Programu (ocena ex-post).....	139
14.4. Ocena bieżąca (ocena on-going).....	139
15. Ocena Oddziaływania na Środowisko Lokalnego Programu Rewitalizacji	140
Spis tabel.....	141
Spis rycin	144

Wstęp

Lokalny Program Rewitalizacji (LPR) jest inicjowanym, opracowanym i uchwalonym przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446), wieloletnim programem działań w sferze społecznej, ekonomicznej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej, kulturowej, zmierzającym do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju.

Ujednolicenie warunków i procedur wdrażania programów operacyjnych na lata 2014-2020 w zakresie rewitalizacji określają *Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*. Wytyczne określają również cechy i elementy jakie powinien zawierać Program Rewitalizacji.

Program Rewitalizacji stanowi podstawę do planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji. Istotną cechą Programu jest skupienie działań na aktywizacji i integracji społeczno-zawodowej mieszkańców obszarów problematycznych, czego wynikiem jest konieczność podjęcia kompleksowych i przemyślanych działań zmierzających do poprawy warunków tych obszarów. Jednocześnie przyczynia się to do eliminacji inwestycji o mało efektywnym oddziaływaniu.

Elementem obligatoryjnym Programu Rewitalizacji poza liderem rewitalizacji czyli Samorządu Gminnego jest obecność przedsiębiorców oraz działaczy i osób aktywnych społecznie przy diagnozowaniu, opracowywaniu i monitorowaniu procesu rewitalizacji. Partycypacja społeczna jest zapewniona poprzez narzędzia, które stanowią podstawę do realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Naruszewo na lata 2016-2023.

1.1. Terminologia

Rewitalizacja:

proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji (*Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2015 r.*)

Obszar zdegradowany:

jest to obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu **koncentracji negatywnych zjawisk społecznych** (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- **gospodarczej** – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw,

- **środowiskowej** – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska,
- **przestrzenno-funkcjonalnej** – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych,
- **technicznej** – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska (*Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2015 r.*)

Obszar rewitalizacji:

to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk (w tym zjawisk społecznych oraz gospodarczych lub środowiskowych lub przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych), na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się jako obszar rewitalizacji (*Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2015 r.*)

Program Rewitalizacji (PR):

to inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji (*Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2015 r.*).

Projekt rewitalizacyjny (przedsięwzięcie):

zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji, zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych (*Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 z dnia 02.08.2015 r.*).

2. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych Gminy Naruszewo

2.1. Metoda delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

2.1.1. Delimitacja obszaru zdegradowanego

Zgodnie z wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

- 1) gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
- 2) środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
- 3) przestrzenno-funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
- 4) technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz нефunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Diagnoza rozmieszczenia negatywnych zjawisk powinna być wykonana dla całego gminy, z wykorzystaniem obiektywnych, weryfikowalnych wskaźników.

Za obszary koncentracji negatywnych zjawisk w każdej ze sfer można uznać te, dla których przyjęte wskaźniki są gorsze niż średnia dla gminy. Występowanie zjawisk kryzysowych w sferze społecznej jest zatem warunkiem, by dany obszar mógł zostać uznany za obszar zdegradowany.

Mając powyższe na uwadze, diagnozę służącą delimitacji (wyznaczeniu granic) obszaru zdegradowanego podzielono na dwa etapy:

- wyznaczenie obszaru występowania niekorzystnych zjawisk społecznych,
- diagnozę wyznaczonego obszaru koncentracji negatywnych zjawisk w pozostałych wymienionych sferach problemowych – na tle sytuacji w całej Gminie.

Analizy rozmieszczenia zjawisk kryzysowych w sferze społecznej przeprowadzono w rozkładzie przestrzennym odniesionym do podziału Gminy na jednostki pomocnicze (urbanistyczne) - sołectwa. Wszystkie jednostki pomocnicze zostały wydzielone z uwzględnieniem występującym na danym obszarze: specyficznym charakterem zabudowy, a także położeniem topograficzno-przestrzennym. W związku z powyższym sołectwa Zaborowo I i Zaborowo II połączono w jedną jednostkę pomocniczą. Dla celów niniejszego opracowania łącznie wyznaczono 32 jednostki pomocnicze.

Podstawowe dane dotyczące obszarów jednostek pomocniczych przedstawiono w tabeli 1, a ich granice na rycinie 1.

Tabela 1.Charakterystyka jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo

Lp.	Jednostka pomocnicza	Powierzchnia [ha]	Liczba ludności
1	Dłutowo	310,3	126
2	Drochowo	640,0	161
3	Drochówka	513,8	215
4	Grąbczewo	279,5	72
5	Januszewo	561,0	214
6	Kębłowice	493,0	105
7	Kozarzewo	439,3	118
8	Krysk	702,5	240
9	Łazęki	436,0	159
10	Michałowó	302,5	110
11	Nacpolsk	521,1	605
12	Naruszewo	335,0	245
13	Nowe Naruszewo	451,2	158
14	Nowy Nacpolsk	225,3	78
15	Pieścidla	476,7	195
16	Postróże	477,7	243
17	Potyry	504,8	99
18	Radzymin	890,0	460
19	Skarboszewo	263,0	130
20	Skarszyn	410,5	158
21	Skwary	356,0	200
22	Sobanice	647,2	232
23	Sosenkowo	465,4	206
24	Srebrna	917,1	177
25	Stachowo	156,5	58
26	Stary Nacpolsk	245,2	104
27	Strzembowo	1309,0	337
28	Troski	593,7	268
29	Wichorowo	262,0	165
30	Wronino	77,0	20
31	Zaborowo	1038,0	591
32	Żukowo	683,6	184
Suma		15983,9	6433

Źródło: opracowanie własne

Rycina 1. Jednostki pomocnicze wydzielone na potrzeby Programu Rewitalizacji
Źródło: opracowanie własne

W celu identyfikacji obszarów zdegradowanych w Gminie Naruszewo przeprowadzono diagnozę w sferach: społeczno-gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej. W celu wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji określono zestawienie kryteriów – wskaźników wpisujących się w zakres diagnozowania oraz delimitacji sprecyzowany w Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenie ładu przestrzennego. Do obszaru każdej jednostki pomocniczej Gminy (sołectwa) przypisano określone dane wskaźnikowe i odniesiono je do średniej wyznaczonej dla całej Gminy Naruszewo.

Dla pozostałych wskaźników zastosowano następującą skalę ocen:

- powyżej/poniżej wartości dla Gminy Naruszewo przekraczając jednocześnie wartości odchylenia standardowego – bardzo wysoka wartość wskaźnika - w tabeli oznaczono kolorem czerwonym,
- powyżej/poniżej wartości dla Gminy Naruszewo nie przekraczając jednocześnie wartości odchylenia standardowego – wysoka wartość wskaźnika - w tabeli oznaczono kolorem pomarańczowym,
- poniżej/powyżej wartości dla całej Gminy Naruszewo – niska wartość wskaźnika - w tabeli oznaczono kolorem zielonym.

Tłem dla diagnozy zróżnicowania zjawisk w obrębie Gminy Naruszewo są również wskaźniki dla powiatu płońskiego i województwa mazowieckiego, które zostały zaczerpnięte z Bazy Danych Lokalnych GUS. Pozwala to na określenie, czy dany problem jest istotny lub wyróżniający dla Gminy Naruszewo.

2.1.2. Delimitacja obszaru rewitalizacji

Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* obszar rewitalizacji stanowi część lub całość obszaru zdegradowanego cechującą się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym nieposiadające wspólnych granic.

Obszar rewitalizacji musi zatem mieścić się w granicach obszaru zdegradowanego, nie musi jednak obejmować go w całości. Zalecana jest koncentracja działań rewitalizacyjnych na mniejszych obszarach. Wytyczne wprowadzają ponadto ograniczenia w wielkości obszaru rewitalizacji. Nie może on obejmować więcej niż 20% powierzchni gminy, a w jego granicach nie może mieszkać więcej niż 30% mieszkańców gminy.

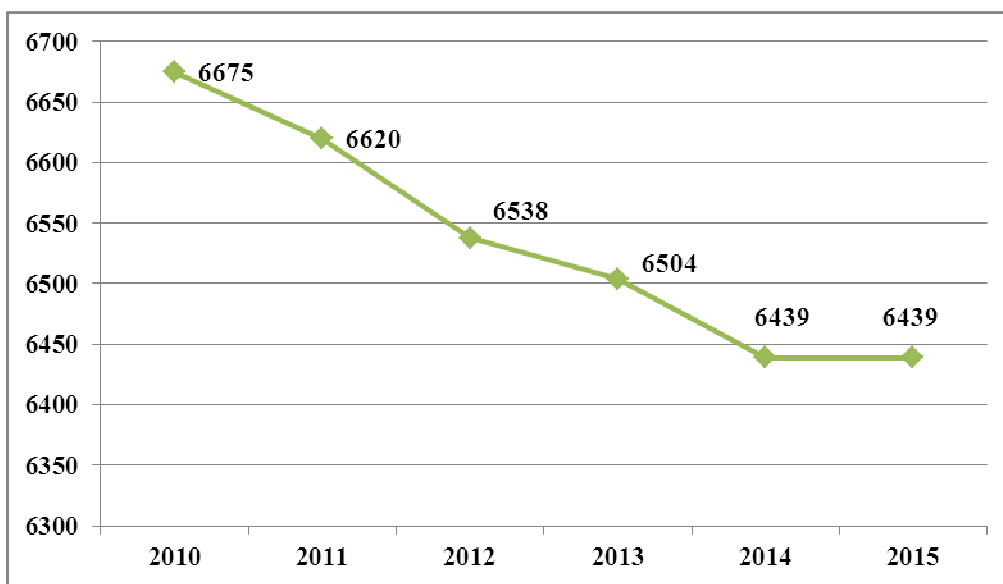
W nawiązaniu do powyższych uwarunkowań obszar rewitalizacji został wyznaczony na podstawie skali potrzeb rewitalizacyjnych oraz rangi obszaru i jego znaczenia dla rozwoju Gminy. Kierowano się także koniecznością zachowania ciągłości działań rewitalizacyjnych z lat poprzednich. Wyznaczając granicę obszaru rewitalizacji, przyjęto zasadę, że powinny być do niego włączane całe jednostki pomocnicze – które zostały wcześniej włączone w granice obszaru zdegradowanego.

3. Diagnoza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na terenie Gminy Naruszewo

3.1. Sfera społeczna

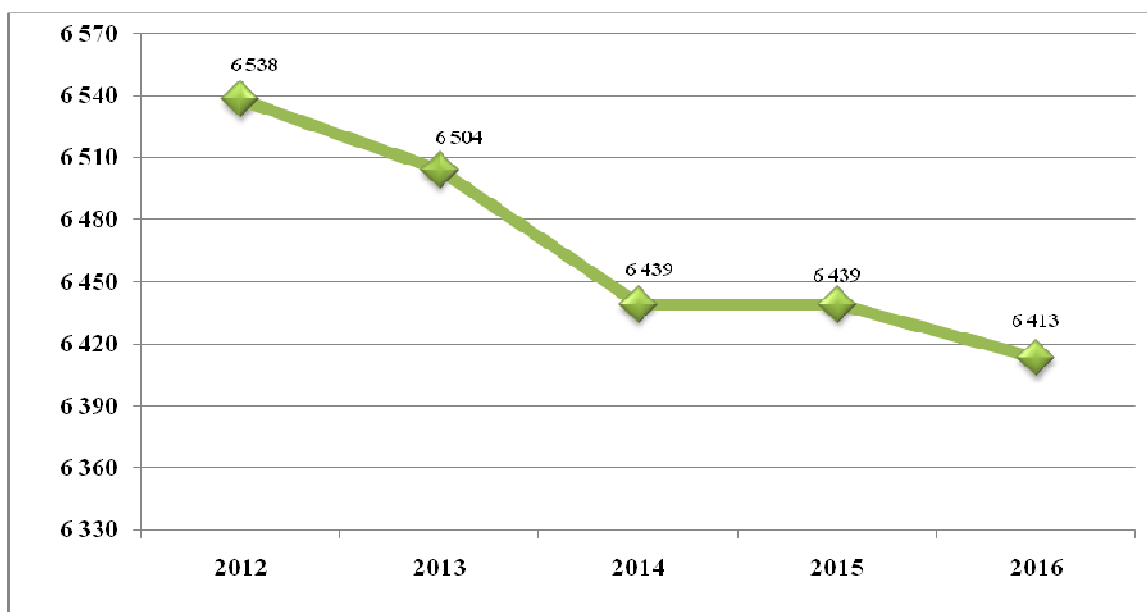
3.1.1. Demografia

Liczba mieszkańców w Gminie Naruszewo w 2015 r. wynosiła 6439 osób co stanowiło 7,2% ludności powiatu i 0,12% ludności województwa. W latach 2010-2015 liczba mieszkańców zmniejszyła się o 236 osoby, a średnio co roku spadek ten wynosił 47 mieszkańców, z wyjątkiem lat 2014-2015, gdzie liczba ta zaznaczyła się na tym samym poziomie.

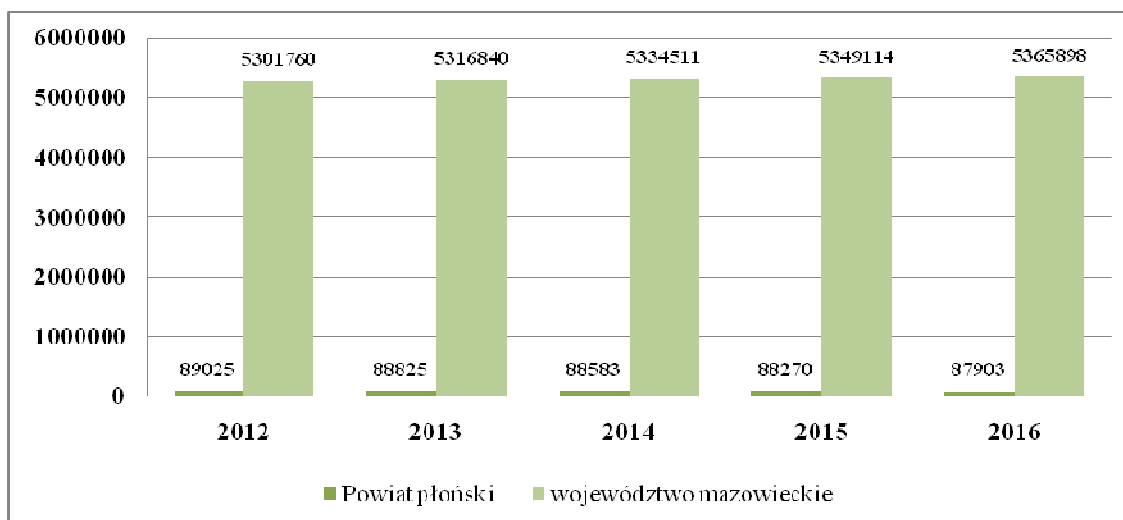
Rycina 2. Liczba ludności w Gminie Naruszewo w latach 2010-2015
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego gminę Naruszewo w 2016 roku zamieszkiwało 6413 osób. Liczba ludności w gminie z roku na rok spadała, bądź utrzymywała się na stałym poziomie 6439 osób w latach 2014 – 2015. Również w powiecie płońskim, w którym zlokalizowano gminę, wyraźny jest spadek liczby ludności w latach 2012 – 2016. W 2016 roku liczba ludności w powiecie wynosiła 87903 osób. Natomiast dla województwa mazowieckiego wystąpiła tendencja rosnąca i z roku na rok ludności przybywało. Trend związany w odpływem mieszkańców gminy Naruszewo może być spowodowany ich migracją do większego ośrodka miejskiego jakim jest Warszawa.

Rycina 3. Liczba ludności w gminie Naruszewo w latach 2012-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

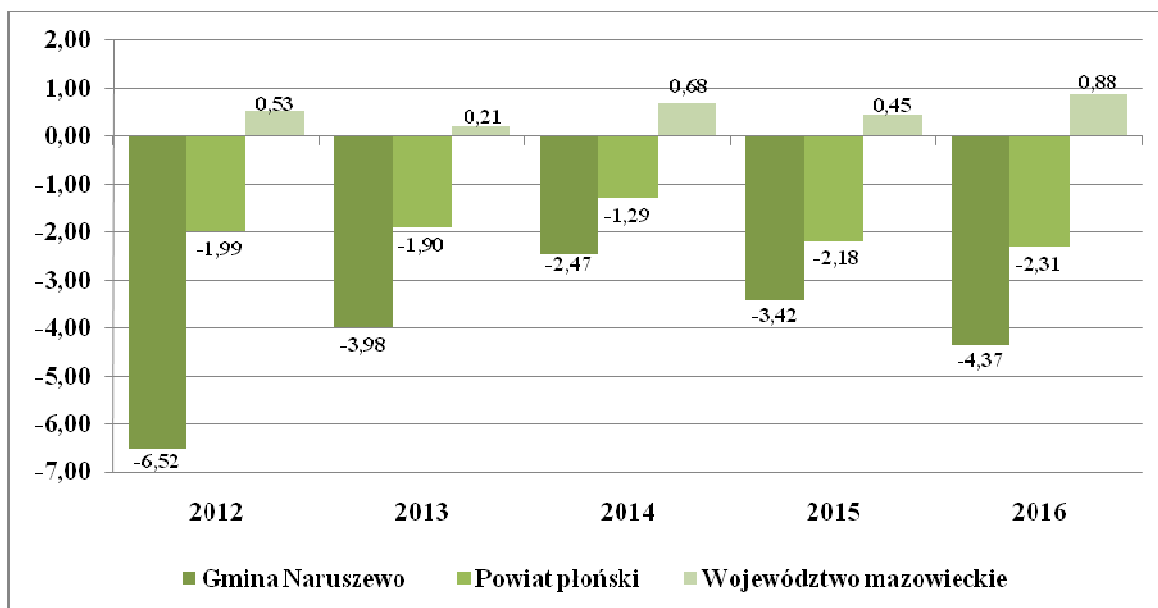

Rycina 4. Liczba ludności w powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo charakteryzował się ujemnymi wartościami w latach 2012 – 2016, jednak z roku na rok ujemny przyrost naturalny spadał. Jedynie w 2016 roku przyrost naturalny porównując do wcześniejszego roku wzrósł i przyjął wartość – 4,37 osób. Inaczej sytuacja przedstawiała się w powiecie płońskim, ponieważ w tym wypadku ujemny przyrost naturalny z każdym kolejnym rokiem

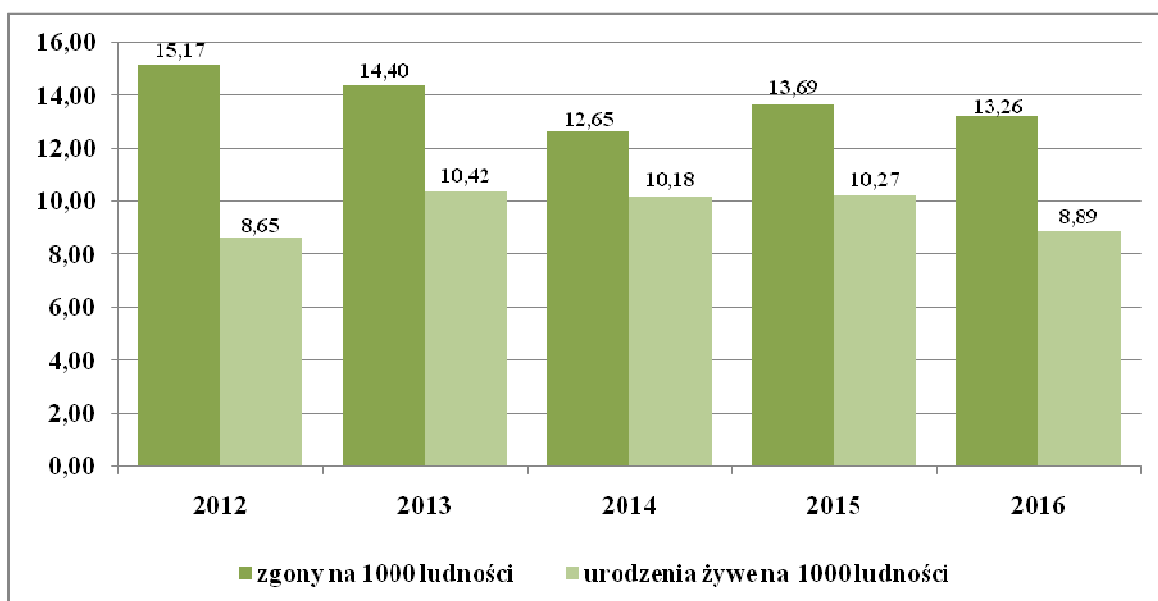
wzrastał i w 2016 roku wynosił – 2,31 osób. W województwie mazowieckim przyrost naturalny wypadł najlepiej i charakteryzował się dodatnim przyrostem naturalnym, który wykazywał tendencję rosnącą. W 2016 roku w województwie wartość dla wskaźnika osiągnęła najwyższą wartość dla analizowanego przedziału czasowego i przyrost naturalny wynosił 0,88 osoby.

Rycina 5. Przyrost naturalny na 100 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Naruszewie liczba urodzeń i zgonów na 1000 mieszkańców w latach 2012–2016 poprawiła się z 15,17 zgonów w 2012 r. na 13,26 zgonów w 2016 ro. Jednocześnie niewiele wzrosła liczba urodzeń żywych na 1000 ludności z 8,65 w 2012 roku do 8,89 w 2016 roku. Tymczasem w latach 2013 – 2015 odnotowano liczbę urodzeń powyżej 10 osób, która rok później spadła poniżej 9 osób. W gminie najniższa wartość dla liczby zgonów na 1000 mieszkańców była w 2014 roku i wynosiła 12,65 osób.

Rycina 6. Liczba urodzeń żywych oraz zgonów na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo w latach 2012–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina Naruszewo boryka się z wieloma problemami z dziedziny demografii. Ma to swoje odzwierciedlenie z utrzymującą się od kilku lat tendencją spadku liczby ludności. Przyczyną tego zjawiska jest utrzymujący się ujemny przyrost naturalny w gminie, a więc przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych. Ponadto coraz mniejsza liczba zawieranych małżeństw nie wpływa pozytywnie na sytuację demograficzną, wręcz przeciwnie taki stan rzeczy bezpośrednio oddziałuje na fakt, że rodzi się coraz mniej dzieci. Tendencja ta w najbliższych latach będzie się utrzymywać zarówno w gminie Naruszewo jak i w powiecie płońskim. Coraz częstszym zjawiskiem występującym w Polsce jest migracja mieszkańców wsi do większych ośrodków miejskich. Ma to wpływ na ubytek liczby ludności z gminy Naruszewo do obszarów które zapewniają im wyższą jakość i poziom życia. Co z kolei odbija się na strukturze wieku w gminie Naruszewo i postępującym procesie starzenia społeczeństwa.

Tymczasem województwo mazowieckie ze względu na wysoki udział migracji odbywających się z zewnątrz i wewnątrz jednostki, będzie utrzymywało swój dotychczasowy poziom liczby ludności.

Na spadek liczby ludności wpłynęły zjawiska demograficzne wyrażone wskaźnikami takimi jak ujemne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny. Migracje prawie w całości miały charakter migracji wewnętrznych. Wartości tego wskaźnika były zróżnicowane i wynosiły od -2,3 w 2013 r. do -5,4 w 2014 r. Przyrost naturalny również charakteryzował się zróżnicowaniem wartości w latach 2010-2015. Najniższy (-6,5) wystąpił w 2012 r., najwyższy zaś (-1,9) w 2010 r.

Saldo migracji w 2014 r. w zestawieniu z województwem (2,3) i powiatem (-1,8) w Gminie Naruszewo było znacznie niższe i wyniosło -4,6. Podobna sytuacja zaznaczyła się w przypadku przyrostu naturalnego, który w województwie był dodatni 0,5, w powiecie wynosił -1,3, natomiast w Gminie -2,4¹.

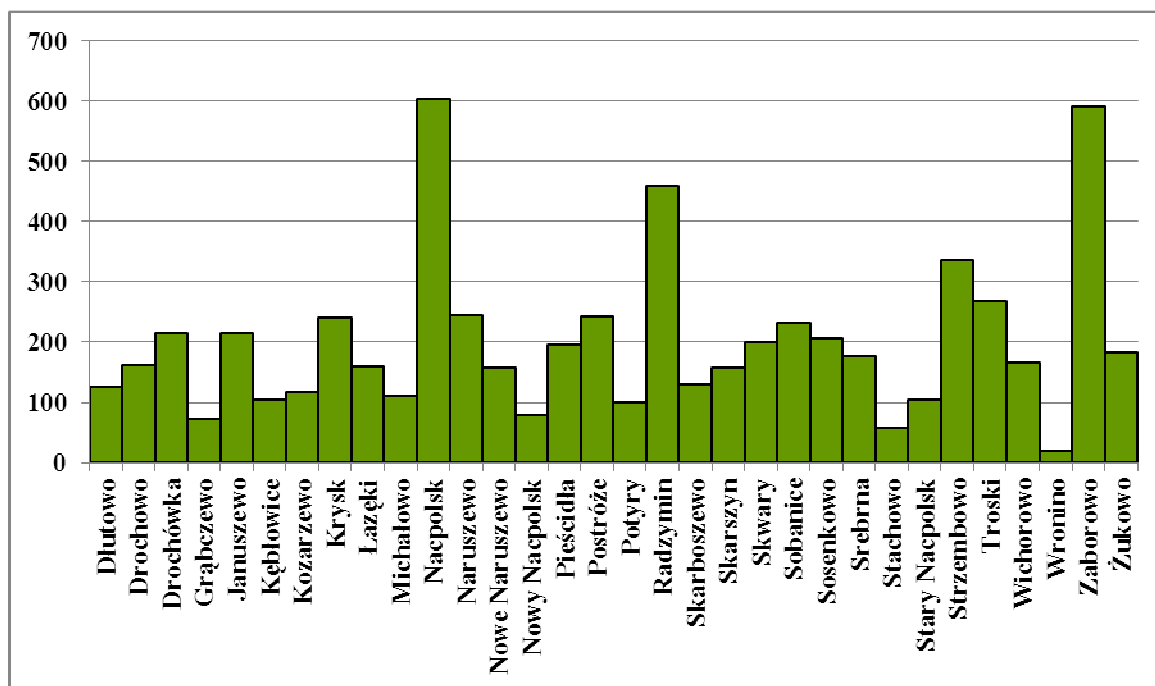
Tabela 2. Zestawienie wskaźników salda migracji i przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Gminie Naruszewo w latach 2010-2015

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Saldo migracji na 1000 os.	-3,1	-5,4	-4,2	-2,3	-4,6	brak danych
Przyrost naturalny na 1000 os.	-1,9	-2,8	-6,5	-3,9	-2,4	-3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Biorąc pod uwagę liczbę ludności w podziale na wydzielone jednostki pomocnicze, najbardziej zaludnionym sołectwem jest Nacpolsk, które zamieszkiwało 607 osób, z kolei sołectwem liczącym najmniejszą liczbę mieszkańców - 22 osoby było Wronino. Z poniższego wykresu wynika, iż liczba ludności w sołectwach jest zróżnicowana, należy również zwrócić uwagę, iż miejscowość Naruszewo, będąca siedzibą i głównym ośrodkiem administracyjno-usługowym w Gminie nie była zamieszkała przez największą liczbą mieszkańców.

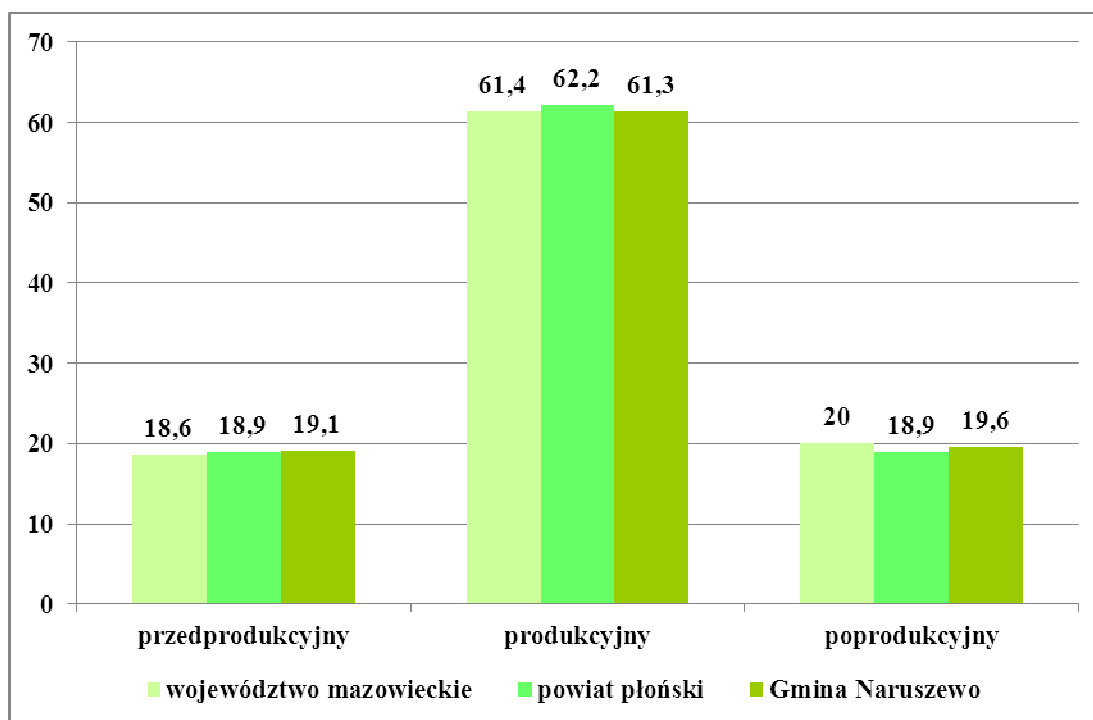
¹ Bank Danych Lokalnych

Rycina 7. Liczba ludności w jednostkach pomocniczych (sołectwach) w Gminie Naruszewo w 2015 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Naruszewo

Według danych BDL GUS w 2015 r. struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w Gminie Naruszewo była porównywalna ze strukturą ludności w powiecie płońskim i w województwie mazowieckim. Odsetek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (19,1%) był wyższy niż w województwie mazowieckim (18,6%) i w powiecie płońskim (18,9%).

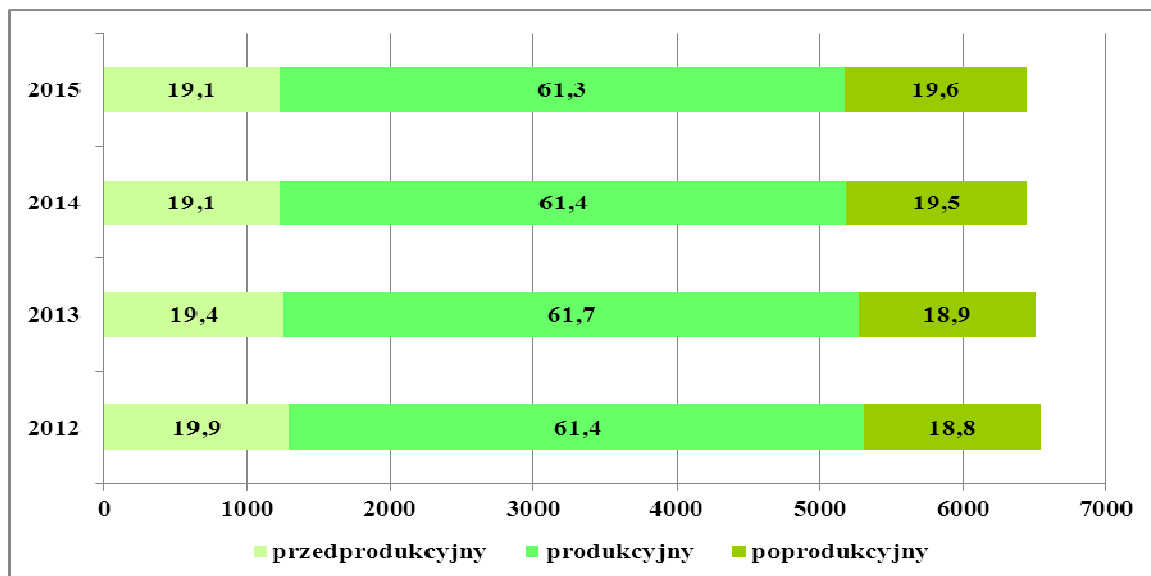
O procesach starzenia się społeczeństwa Gminy Naruszewo świadczyć może natomiast wysoki odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (19,6%), który jest tylko nieznacznie niższy niż odsetek osób starszych w województwie mazowieckim (20,0%).

Rycina 8. Struktura mieszkańców według ekonomicznych grup wieku (wiek przedprodukcyjny, wiek produkcyjny, wiek poprodukcyjny) w Gminie Naruszewo na tle powiatu płońskiego i województwa mazowieckiego w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

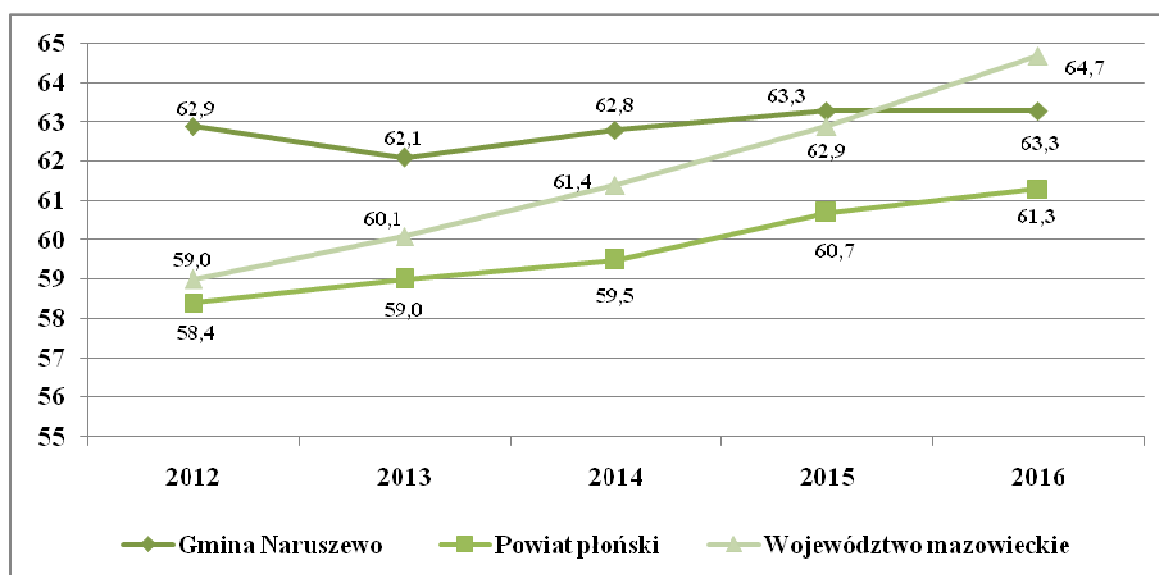
Od 2012 r. w Gminie Naruszewo systematycznie zmniejsza się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, w 2015 r. wynosił on 19,1%. Wzrasta natomiast odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, który wskazuje na postępujące starzenie się społeczeństwa.

Rycina 9. Struktura demograficzna w Gminie Naruszewo w latach 2012-2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

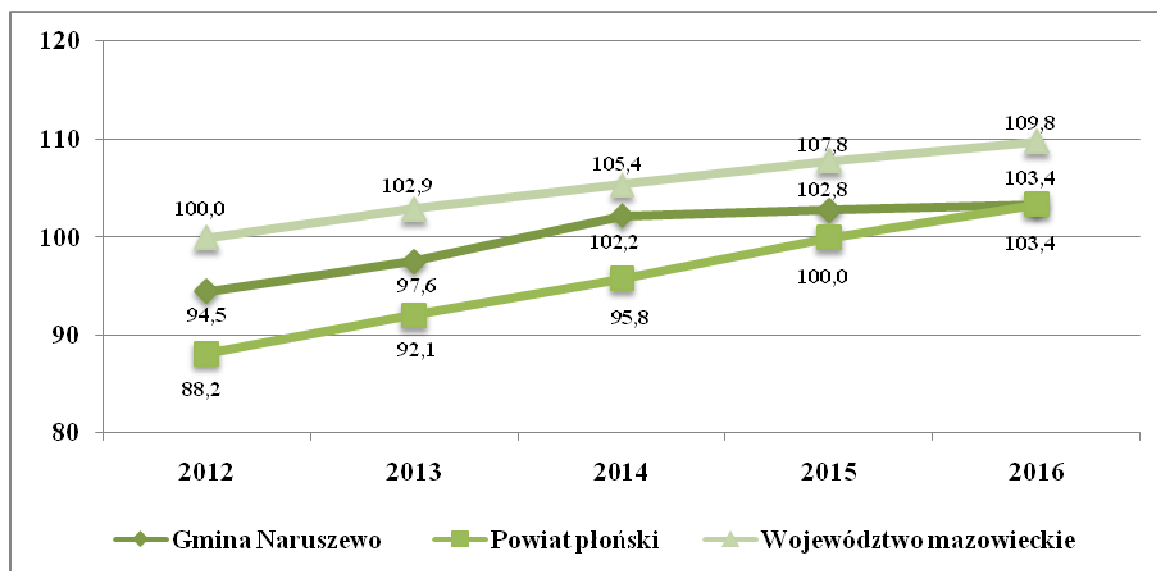
Wyznacznikiem określającym strukturę wieku oraz zasoby siły roboczej, ważne z punktu widzenia rozwoju gospodarczego gminy jest wskaźnik obciążenia demograficznego. Jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (0 – 17 lat) przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym. Z poniższego wykresu wynika, iż w 2016 roku w Naruszewie wskaźnik ten odnotował wartości niewiele niższe niż dla województwa i wynosiły 63,3 osoby w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. W przeciągu badanego okresu 2012 – 2016 roku najgorzej sytuacja przedstawiała się dla powiatu, wynosząc w 2016 roku 61,3 osoby w wieku nieprodukcyjnym.

Rycina 10. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

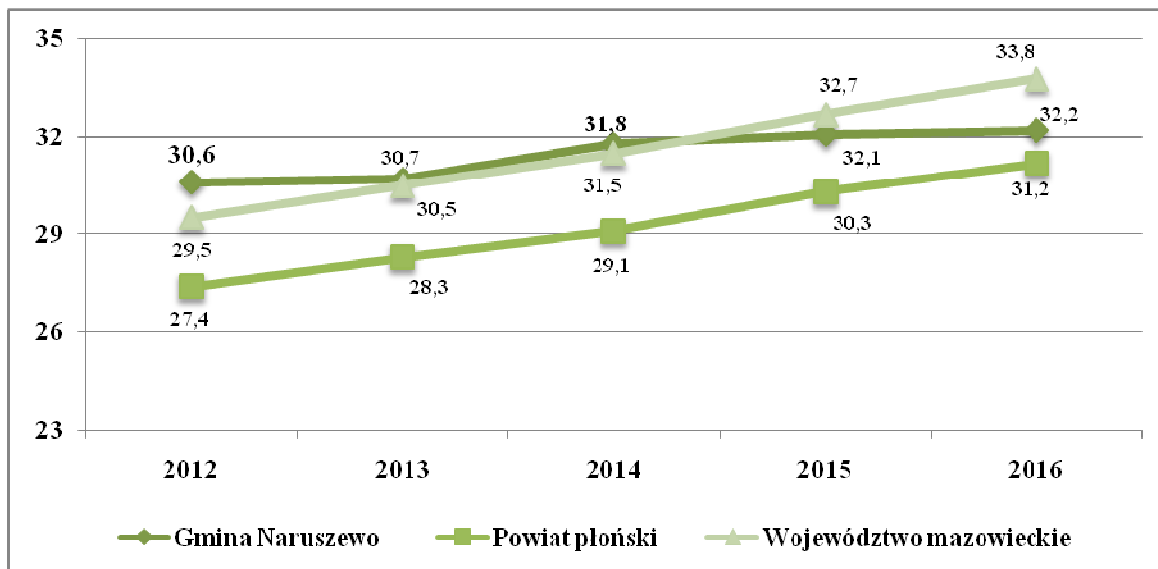
Wskaźnik obciążenia demograficznego to także stosunek osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym. W 2016 roku dla gminy Naruszewo oraz powiatu płońskiego negatywnie przedstawiła się liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym przyjmując wartość 103,4 osoby w wieku poprodukcyjnym. Również w województwie mazowieckim wskaźnik ten przedstawił się negatywnie i wyniósł 109,8 osób w wieku poprodukcyjnym. Przewaga osób w wieku poprodukcyjnym jest oznaką starzenia się społeczeństwa i może mieć poważne skutki dla rozwoju gminy w przyszłości.

Rycina 11. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejny wskaźnik obciążenia demograficznego przedstawił liczbę osób w wieku poprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym. Na tle województwa w 2016 roku Naruszewo charakteryzowało się niższą wartością dla opisywanego wskaźnika i wynosił 32,2 osoby w wieku poprodukcyjnym. Tymczasem dla powiatu płońskiego liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym była niższa niż w gminie Naruszewo i wynosiła 31,2 osoby. Analizując poniższy wskaźnik obciążenia demograficznego można stwierdzić iż z roku na rok w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim liczba osób w wieku poprodukcyjnym jest coraz większa.

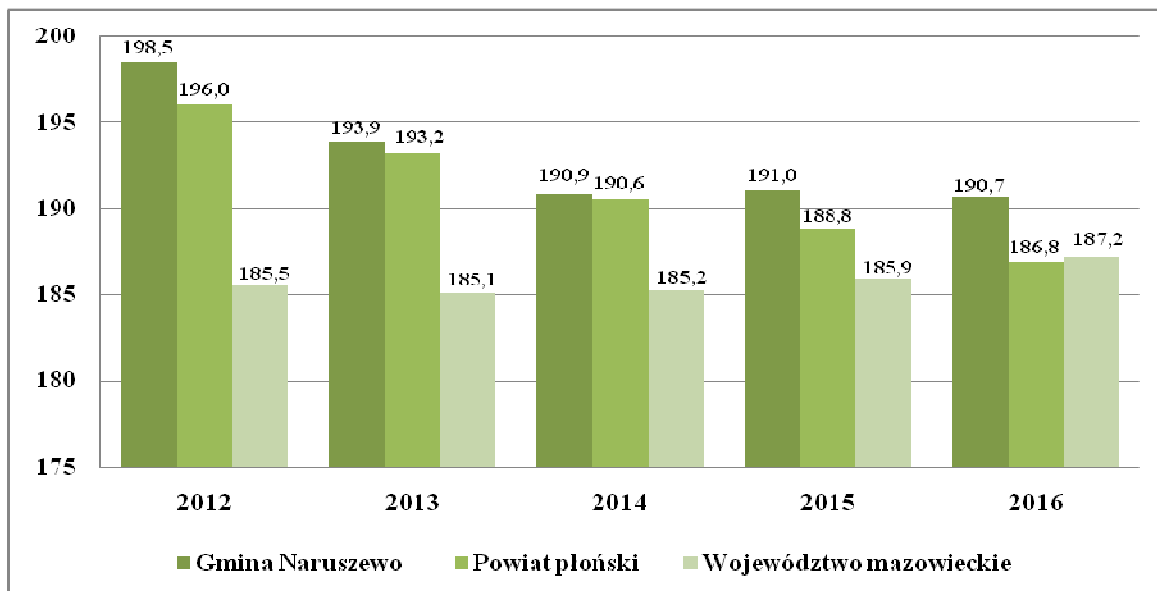
Rycina 12. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Stopień obciążenia demograficznego określonego przez liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym wskazuje na nieznacznie niższe obciążenie względem województwa (6,33) oraz wyższe względem powiatu (6,07). W Gminie Naruszewo od 2010 r. zauważono spadek obciążenia demograficznego o małej dynamice, natomiast w powiecie spadek ten był bardziej wyraźny, natomiast odwrotna sytuacja wystąpiła w przypadku całego województwa, gdzie odnotowano wzrost obciążenia demograficznego z 57,4 w 2010 roku do 62,9 w 2015 r.

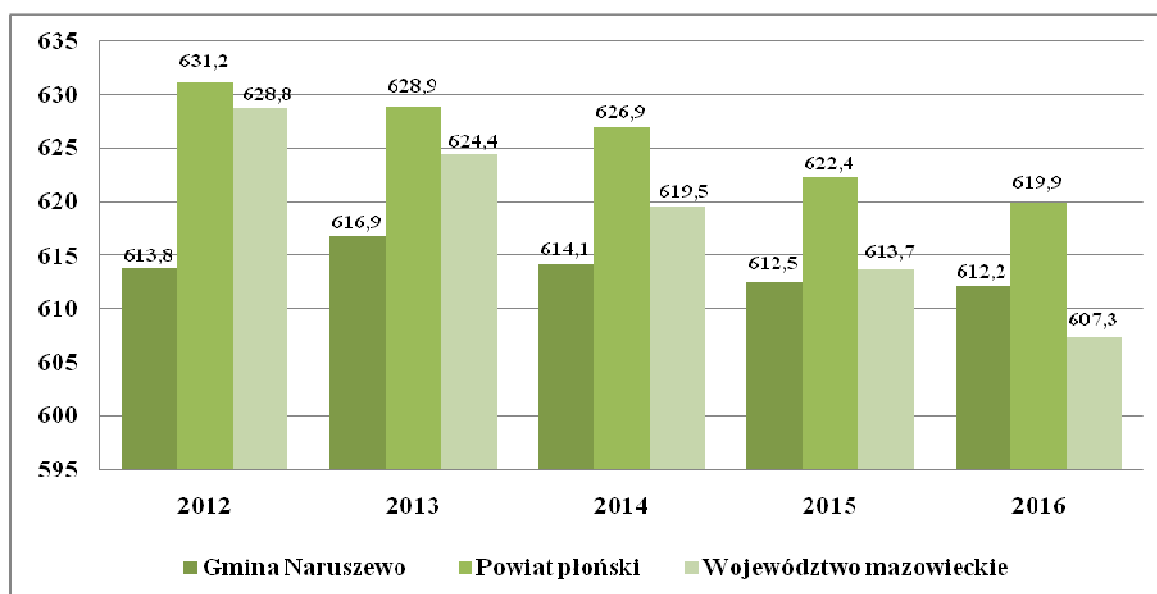
Biorąc pod uwagę stan ludnościowy Gminy Naruszewo zauważalne było zmniejszanie się populacji mieszkańców. Było to wynikiem emigracji ludności szczególnie w wieku produkcyjnym, emigracja klasyfikowana była jako wewnętrznych co oznacza, że prawdopodobnie odpływ ludności odbywał się do większych ośrodków miejskich, co z perspektywy sytuacji demograficznej w Gminie Naruszewo jest zjawiskiem niekorzystnym. Drugim powodem zmniejszania się liczby ludności w Gminie był ujemny przyrost naturalny, co pośrednio związane jest z odpływem osób w wieku rozrodczym. Natomiast w przypadku struktury demograficznej istniała korzystna koniunktura związana ze względnie dużym odsetkiem ludzi młodych (w wieku przedprodukcyjnym), o ile osoby te nie zdecydują się na emigrację. W związku z powyższym sytuacja ta może stanowić potencjał rozwojowy Gminy Naruszewo. Stopień obciążenia demograficznego wskazywał na lepszą sytuację względem najbliższego otoczenia jakim jest powiat płoński, a sytuacja ta jest zbliżona do średniej wartości jaka wystąpiła w województwie mazowieckim.

Ważnym wskaźnikiem mającym wpływ na rozwój gospodarczy gminy jest liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Współczynnik ten w 2016 roku charakteryzował się niekorzystnie w porównaniu z wcześniejszymi latami. Dla tego momentu czasowego najlepszą sytuację przedstawiła gmina Naruszewo, w której na 1000 mieszkańców w gminie przypadało 190,7 osób w wieku przedprodukcyjnym. Tymczasem w tym samym roku dla powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego wartości były niższe (186,8 osób w wieku przedprodukcyjnym dla powiatu oraz 187,2 osób dla województwa).

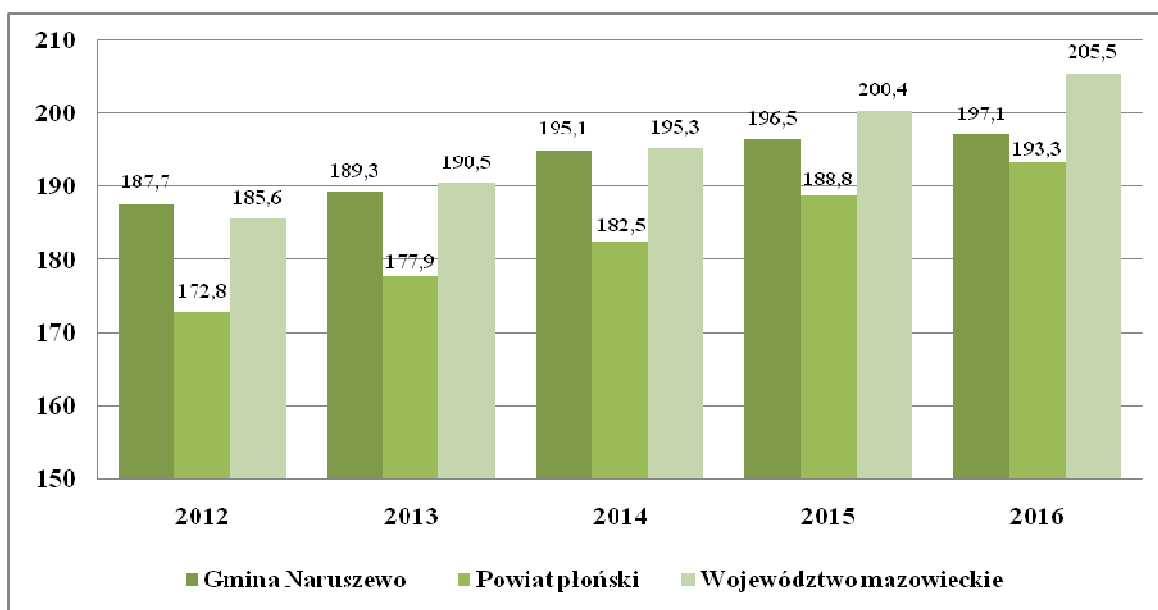
Rycina 13. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gminie Naruszewo w 2016 roku zamieszkiwało 612,2 osoby w wieku produkcyjnym na 1000 mieszkańców. Dla tego samego momentu czasowego liczba osób w powiecie płońskim w wieku produkcyjnym była wyższa i wynosiła 619,9 osób. Najniższą wartością cechowało się województwo mazowieckie w którym współczynnik ten wynosił 607,3 osoby w wieku produkcyjnym na 1000 ludności. Wskaźnik liczby ludności w wieku produkcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w analizowanym okresie czasowym 2012 – 2016 roku wykazał tendencję malejącą dla wszystkich jednostek administracyjnych (gmina, powiat, województwo). Najbardziej gwałtowny spadek w ciągu ostatnich pięciu lat odnotowało województwo, wartość dla wskaźnika zmniejszyła się o 21,5 osób, w powiecie o 11,7 osób, zaś najmniejszy spadek wystąpił w gminie Naruszewo o 6,5 osób. Równocześnie w 2013 roku tylko w gminie Naruszewo odnotowano wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym w porównaniu z rokiem wcześniejszym.

Rycina 14. Liczba ludności w wieku produkcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016

Niekorzystnie przedstawiała się liczba ludności w wieku poprodukcyjnym na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten z każdym kolejnym rokiem wzrastał, szczególnie szybki przyrost odnotował powiat płoński oraz województwo mazowieckie. Natomiast w gminie Naruszewo wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym nie był tak gwałtowny. W 2016 roku liczba osób nieaktywnych zawodowo wynosiła w gminie 197,1 osób i była wyższa niż w powiecie, gdzie udział osób w wieku poprodukcyjnym stanowił 193,3 osoby. W województwie w 2016 roku, na każde 1000 mieszkańców przypadało 205,5 osób w wieku poprodukcyjnym, natomiast Naruszewo cechowało się niższym ich udziałem 197,1 osób. Mimo to można przypuszczać, że liczba ta będzie wzrastać.

Rycina 15. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja związana z coraz większą liczbą osób w wieku poprodukcyjnym może być spowodowana lepiej rozwiniętą infrastrukturą zdrowotną i dostępnością do ośrodków zdrowia. Kolejną przyczyną może być fakt przechodzenia ludzi aktywnych zawodowo na wcześniejszą emeryturę w związku z wprowadzoną przez rząd reformą, obniżającą wiek emerytalny.

Sytuacja demograficzna Gminy Naruszewo została zdiagnozowana w wymiarze wskaźnika – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, obejmującej grupę kobiet w wieku powyżej 65 lat oraz mężczyzn w wieku powyżej 67 lat. Wskaźnik ten dla wyżej wskazanych grup osób w wieku poprodukcyjnym odzwierciedla różną sytuację w poszczególnych jednostkach pomocniczych Gminy Naruszewo.

Tabela 3. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym
1	Dłutowo	126	32	25,4
2	Drochowo	161	28	17,4
3	Drochówka	215	37	17,2
4	Grąbczewo	72	17	23,6
5	Januszewo	214	32	15,0
6	Kęblowice	105	16	15,2
7	Kozarzewo	118	26	22,0
8	Krysk	240	50	20,8
9	Łazęki	159	26	16,4
10	Michałow	110	13	11,8
11	Nacpolsk	605	89	14,7
12	Naruszewo	245	21	8,6
13	Nowe Naruszewo	158	22	13,9
14	Nowy Nacpolsk	78	16	20,5
15	Pieścidla	195	24	12,3
16	Postróże	243	45	18,5
17	Potyry	99	20	20,2
18	Radzymin	460	67	14,6
19	Skarboszewo	130	21	16,2
20	Skarszyn	158	33	20,9
21	Skwary	200	29	14,5
22	Sobanice	232	49	21,1
23	Sosenkowo	206	30	14,6
24	Srebrna	177	26	14,7
25	Stachowo	58	5	8,6
26	Stary Nacpolsk	104	23	22,1
27	Strzembowo	337	56	16,6
28	Troski	268	50	18,7
29	Wichorowo	165	17	10,3
30	Wronino	20	8	40,0
31	Zaborowo	591	98	16,6
32	Żukowo	184	27	14,7
Ogółem dla Gminy		6433	1053	16,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

W Gminie Naruszewo najwyższym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym charakteryzuje się sołectwo Wronino (40,0 os./100 osób), gdzie wartość ta najbardziej odbiega od wartości liczonej dla całej Gminy (16,4 os./100 osób). Negatywnie wyróżniają się również jednostki pomocnicze (sołectwa) : Dłutowo (25,4 os./100 osób) oraz Grąbczewo (23,6 os./100 osób). Tym samym wartości te świadczą o postępującym procesie starzenia się lokalnej społeczności. Korzystna z punktu widzenia demograficznego sytuacja pod względem wartości wskaźnika występuje w szesnastu

jednostkach pomocniczych m.in. Naruszewo (8,6 os./100 osób), Wichorowo (10,3 os./100 osób) i Pieścidla (12,3 os./100 osób). Przestrzenne rozmieszczenie wartości wskaźnika – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym dla poszczególnych jednostek pomocniczych zaprezentowano na poniższej rycinie.

Rycina 16. Wartość wskaźnika – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 roku
Źródło: Opracowanie własne

Ważnym wskaźnikiem ukazującym strukturę demograficzną w Gminie Naruszewo jest również odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym.

Tabela 4. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym
1	Dłutowo	126	21	16,7
2	Drochowo	161	30	18,6
3	Drochówka	215	31	14,4
4	Grąbczewo	72	14	19,4
5	Januszewo	214	36	16,8
6	Kębłowice	105	16	15,2
7	Kozarzewo	118	13	11,0
8	Krysk	240	43	17,9
9	Łazęki	159	28	17,6
10	Michałow	110	23	20,9
11	Nacpolsk	605	99	16,4
12	Naruszewo	245	49	20,0
13	Nowe Naruszewo	158	28	17,7
14	Nowy Nacpolsk	78	13	16,7
15	Pieścidła	195	39	20,0
16	Postróże	243	44	18,1
17	Potyry	99	23	23,2
18	Radzymin	460	77	16,7
19	Skarboszewo	130	24	18,5
20	Skarszyn	158	27	17,1
21	Skwary	200	49	24,5
22	Sobanice	232	37	15,9
23	Sosenkowo	206	36	17,5
24	Srebrna	177	38	21,5
25	Stachowo	58	15	25,9
26	Stary Nacpolsk	104	19	18,3
27	Strzembowo	337	62	18,4
28	Troski	268	48	17,9
29	Wichorowo	165	38	23,0
30	Wronino	20	1	5,0
31	Zaborowo	591	137	23,2
32	Żukowo	184	32	17,4
Ogółem dla Gminy		6433	1190	18,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Najmniejszy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkuje sołectwo Wronino (5,0 os./100 osób). Mniej korzystnie niż wartość dla całej Gminy (18,5 os./100 osób) wyróżnia się również Kozarzewo (11,0 os./100 osób), Kębłowice (15,2 os./100 osób), Sobanice (15,9 os./100 osób), Nacpolsk (16,4 os./100 osób) oraz szesnastu innych sołectwach. Najkorzystniejsza sytuacja pod względem analizowanego wskaźnika występuje w jednostce pomocniczej Stachowo, gdzie odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym jest najwyższy (25,9 os./100 osób). Przestrzenne

rozmieszczenie wartości wskaźnika – odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym dla poszczególnych jednostek pomocniczych zaprezentowano na poniższej rycinie.

Rycina 17. Wartość wskaźnika – odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 roku
Źródło: Opracowanie własne

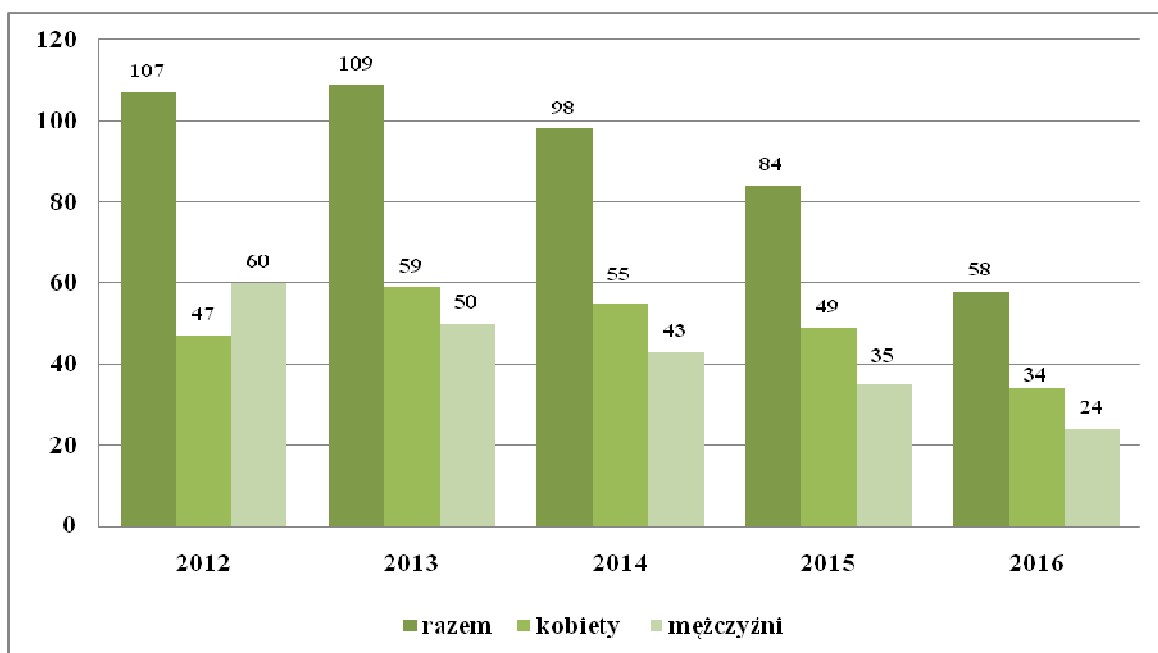
Jednym z istotnych problemów społecznych w Gminie Naruszewo jest także postępujące starzenie się społeczeństwa. Do miar tego procesu należy wskaźnik starzenia się. Wskaźnik ten się dla całej Gminy przyjmuje korzystną wartość równą: 88,5. Oznacza to, że na każde 100 osób w wieku 0-18 lat przypada 88,5 kobiet w wieku 65 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 67 lat i więcej. Tym samym wskaźnik ten wskazuje na brak zjawiska postępującego starzenia się społeczeństwa w Gminie Naruszewo. Problem starzenia społeczeństwa jest widoczny dla całej Gminy – udział osób w wieku poprodukcyjnym systematycznie wzrasta, w 2015 r. osiągnął poziom 16,52%.

3.1.2. Rynek pracy

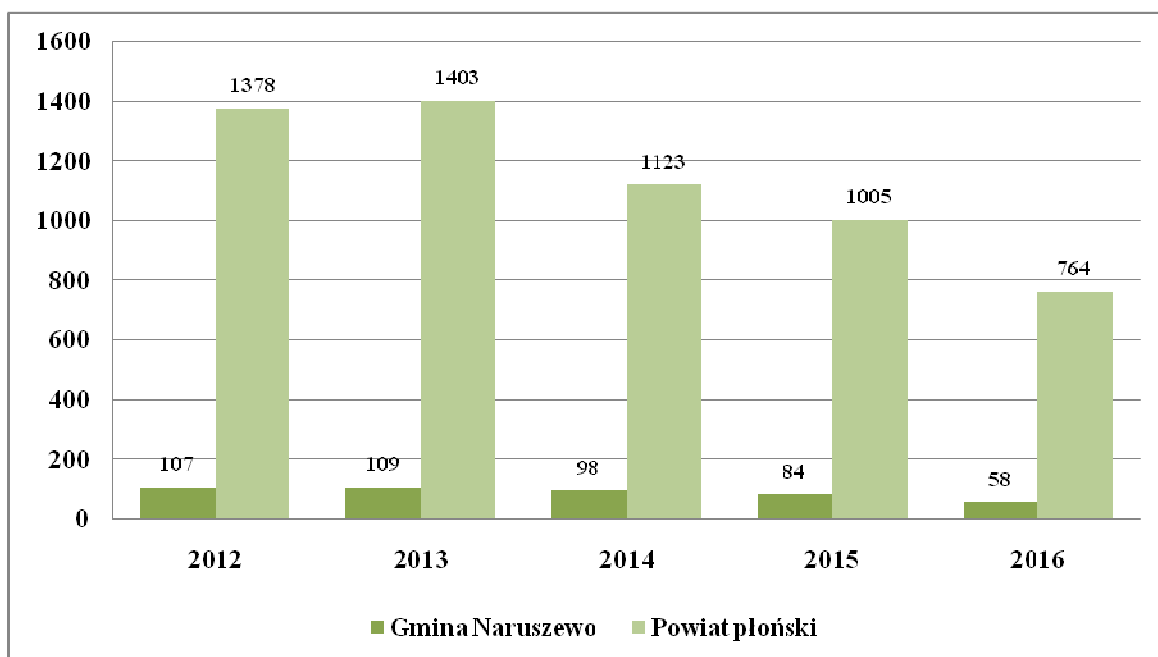
Stopa bezrobocia w Gminie Naruszewo w 2015 roku wyniosła 8,5% w odniesieniu do regionu jakim jest powiat płoński zaznaczyła się niewielka niższa różnica wynosząca 0,20%, natomiast biorąc pod uwagę całe województwo stopa bezrobocia w Gminie Naruszewo jest wyższa o 2,4%. Odnosząc się do 2010 r. w 2015 r. nastąpił wzrost stopy bezrobocia o 0,5%.

Wskaźnik przedstawiający rynek pracy dla analizowanego obszaru odnosi się do liczby osób bezrobotnych do 25 roku życia w Naruszewie. Sytuacja w gminie na tle powiatu i województwa jest niekorzystna. W 2016 roku liczba osób bezrobotnych w gminie wynosiła 58 osób z czego ponad połowę z tego stanowiły kobiety (34 osoby), a w 2012 roku na każde 1000 mieszkańców przypadało 107 osób bezrobotnych. Od 2013

roku widoczny jest spadek liczby osób bezrobotnych w wieku do 25 lat oraz fakt iż dominującą wśród nich grupą były kobiety. Równocześnie w powiecie płońskim współczynnik wykazał trend malejący. Gmina Naruszewo na tle powiatu wypadła zdecydowanie lepiej. W 2016 roku liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia w powiecie płońskim wynosiła 764 osoby, zaś w gminie tylko 58 osób.

Rycina 18. Liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia w gminie Naruszewo w latach 2012 – 2016
Źródło: opracowanie na podstawie PUP Płońsk

Rycina 19. Liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia w gminie Naruszewo oraz powiecie płońskim w latach 2012 – 2016
Źródło: opracowanie na podstawie PUP Płońsk

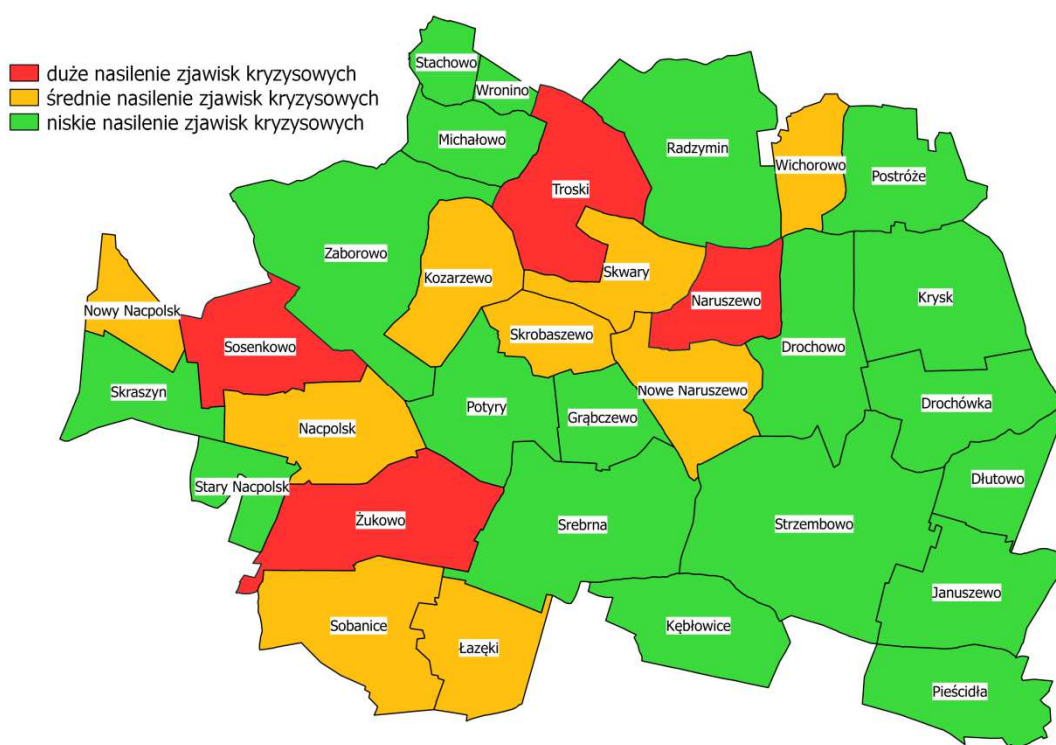
W Gminie Naruszewo od 2015 r. obserwowano spadek bezrobocia jak i zarejestrowanych osób bezrobotnych. Sytuacja ta nawiązuje do ogólnej tendencji spadku bezrobocia w Polsce, jednak poziom ten nie dorównuje niższemu poziomowi

bezrobocia występującemu w województwie mazowieckim. Poziom bezrobocia zbliżony był natomiast do powiatu, co wskazuje na porównywalne uwarunkowania regionalne.

Bezrobocie jest jednym z poważnych negatywnych zjawisk w sferze społecznej i niesie za sobą negatywne reperkusje związane z poziomem i jakością życia mieszkańców Gminy Naruszewo. Taki stan może prowadzić do zwiększania problemu ubóstwa, emigracji szczególnie ludzi młodych, a także pozostania mieszkańców w świadomości braku możliwości zmian i polepszenia warunków bytowych. Zjawiska te mogą prowadzić do ich nakładania się i pogłębiania się kryzysu warunków społecznych.

Podstawowy wskaźnik diagnozujący sytuację na rynku pracy w Gminie Naruszewo odnosi się do wielkości liczby osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych jednostkach pomocniczych. Bezrobocie długotrwale prowadzi do licznych negatywnych skutków ekonomicznych, społecznych i psychospołecznych. Wymienić tu należy szybką degradację ekonomiczną jednostki i rodziny, poszerzanie się sfery ubóstwa oraz degradację zawodową i marginalizację jednostek i całych grup społecznych. Trwałe bezrobocie jest też często dziedziczone i przyczynia się do powstawania patologii społecznych.

W celu przeprowadzenia analiz za osobę bezrobotną długotrwale uznano, w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2004 Nr 99 poz. 1001, z późn. zm.), bezrobotnego zarejestrowanego w urzędzie pracy przez okres łącznie ponad 12 miesięcy w okresie 2 ostatnich lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Rycina 20. Wartość wskaźnika liczba osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 5. Liczba osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Liczba bezrobotnych	Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym
1	Dłutowo	73	1	1,4
2	Drochowo	103	3	2,9
3	Drochówka	147	4	2,7
4	Grąbczewo	41	3	7,3
5	Januszewo	146	5	3,4
6	Kęblowice	73	6	8,2
7	Kozarzewo	79	9	11,4
8	Krysk	147	12	8,2
9	Łazęki	105	9	8,6
10	Michałowó	74	2	2,7
11	Nacpolsk	417	53	12,7
12	Naruszewo	175	29	16,6
13	Nowe Naruszewo	108	12	11,1
14	Nowy Nacpolsk	49	5	10,2
15	Pieścidła	132	3	2,3
16	Postróże	154	7	4,5
17	Potyry	56	3	5,4
18	Radzymin	316	17	5,4
19	Skarboszewo	85	9	10,6
20	Skarszyn	98	5	5,1
21	Skwary	122	16	13,1
22	Sobanice	146	15	10,3
23	Sosenkowo	140	28	20,0
24	Srebrna	113	7	6,2
25	Stachowo	38	0	0,0
26	Stary Nacpolsk	62	3	4,8
27	Strzembowo	219	13	5,9
28	Troski	170	26	15,3
29	Wichorowo	110	10	9,1
30	Wronino	11	0	0,0
31	Zaborowo	356	7	2,0
32	Żukowo	125	34	27,2
Ogółem dla Gminy		4190	356	8,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Płońsku

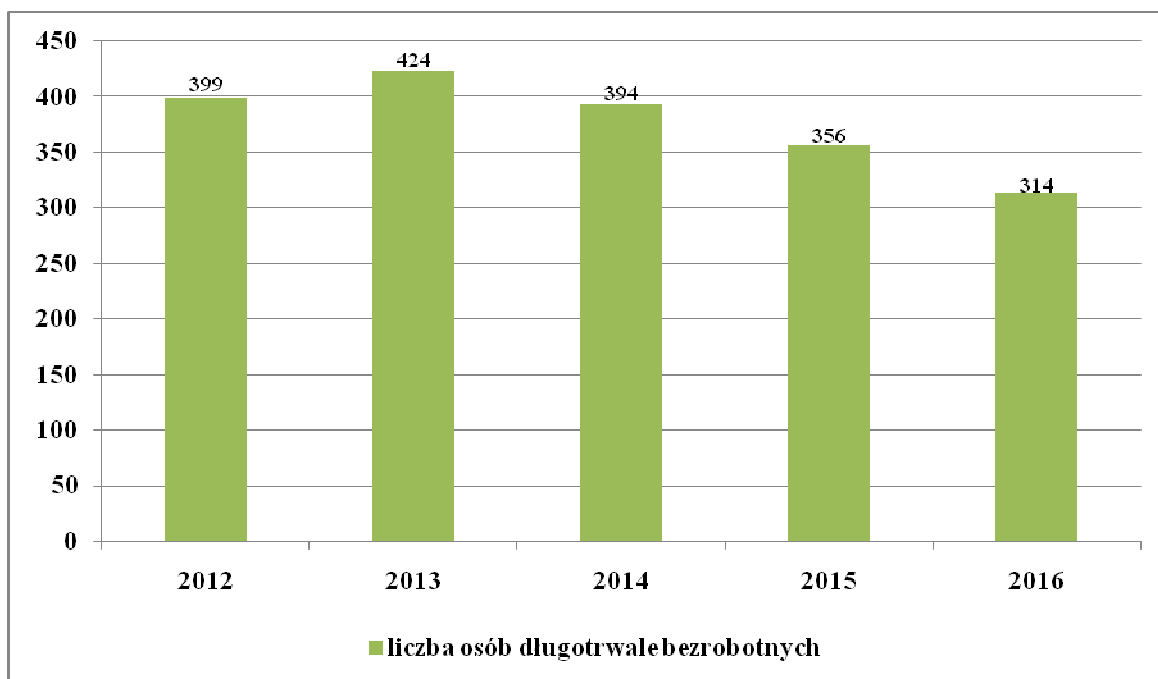
Wartości wskaźnika koncentracji osób długotrwale bezrobotnych wykazują istotną polaryzację. W Gminie Naruszewo największa koncentracja problemu bezrobocia długotrwałego występuje w jednostce pomocniczej Żukowo (27,2 os./100 mieszkańców).

Drugą jednostką pomocniczą znaczącej koncentracji osób bezrobotnych jest sołectwo Sosenkowo (20 os./100 mieszkańców). Wysokim poziomem długotrwałego

bezrobocia cechują się również dwie jednostki pomocnicze tj. Naruszewo (16,6 os./100 mieszkańców) i Troski (15,3 os./100 mieszkańców).

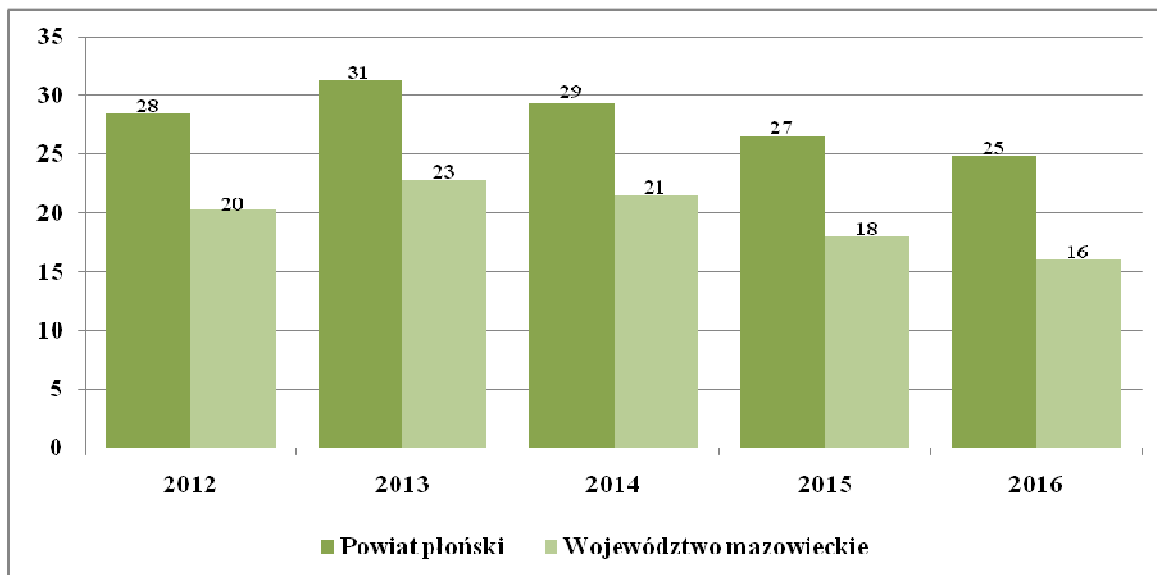
Zdecydowanie odmienna (korzystna) sytuacja pod względem koncentracji bezrobocia występuje natomiast w takich jednostkach jak: Dłutowo (1,4 os./100 mieszkańców), Zaborowo (2,0 os./100 mieszkańców) oraz Pieścidla (2,3 os./100 mieszkańców). W dwóch sołectwach nie odnotowano żadnej osoby bezrobotnej: Wronino i Stachowo). Rozkład przestrzenny wartości wskaźnika liczby osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym zaprezentowano na poniższej rycinie.

Długotrwałe bezrobocie odnosi się do osób zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy i nie podejmujących przez okres 12 miesięcy żadnej pracy. W związku z powyższym jest to poważny problem dla dalszego rozwoju gminy. Według danych zebranych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Płońsku w 2016 roku liczba osób długotrwałe bezrobotnych była stosunkowo niska porównując z ubiegłymi latami. W gminie Naruszewo od 2013 – 2016 roku wyraźnie występuje tendencja malejąca omawianego wskaźnika, co może mieć pozytywne skutki w przyszłości. W porównaniu do danych z Głównego Urzędu Statystycznego dla powiatu i województwa, sytuacja w tych jednostkach administracyjnych wyglądała dużo korzystniej niż w gminie Naruszewo. W 2016 roku dla powiatu płońskiego liczba osób zaliczonych do długotrwałe bezrobotnych na każde 1000 mieszkańców wynosiła 25, zaś dla województwa mazowieckiego jeszcze mniej, bo tylko 16 osób. W przedziale czasowym 2012 – 2016 również wystąpił spadek bezrobocia długotrwałego dla powiatu i województwa.

Rycina 21. Liczba osób długotrwałe bezrobotnych na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie PUP Płońsk

Rycina 22. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok na 1000 mieszkańców dla powiatu płockiego i województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na niekorzystną sytuację w gminie Naruszewo pod względem bezrobocia składa się kilka czynników. Po pierwsze należy brać pod uwagę bezrobocie, które nie jest rejestrowane i ujmowane w żadnych statystykach i dokumentach, co powoduje że liczba osób bezrobotnych może być wyższa. W przypadku Naruszewa jeszcze bardziej pogarsza to i tak złą sytuację gminy. Mimo iż powoli sytuacja na rynku pracy się polepsza i z każdym kolejnym rokiem liczba osób bezrobotnych jest coraz mniejsza to w dalszym ciągu problem ten występuje w gminie. Dodatkowo prawie połowa bezrobotnych kwalifikowana jest jako osoby długotrwale bezrobotne, nie pracujące dłużej niż 1 rok. Powodem do wystąpienia wysokiego stopnia bezrobocia zarówno w gminie jak i powiecie w 2013 roku była sytuacja związana ze światowym kryzysem gospodarczym, która dotknęła również Polskę. Na domiar tego dużą część stanowią kobiety oraz młode osoby mające do 25 lat, które dużą uwagę zwracają na możliwość rozwijania się i doksztalcania. Powoduje to, że młodzi ludzie kontynuując naukę coraz później rozpoczynają swoją karierę zawodową, a szukając pracy wybierają duże dobrze rozwijające się ośrodki miejskie. Ponadto wykształcenie młodych osób nie jest dostosowane z zapotrzebowania na rynku pracy. Wynika z tego, że młodzi ludzie opuszczają rodzinne strony i wybierają korzystniejsze dla nich warunki pracy i życia, których nie zapewnia im obszar wiejski.

3.1.3. Ubóstwo i pomoc społeczna

Ubóstwo jako kategoria społeczna związane jest z brakiem zaspokojenia potrzeb (zarówno podstawowych, jak i tych wyższego rzędu) jednostki i rodziny na pożądanym poziomie. W dużej mierze może ograniczać również perspektywy życiowe dzieci, poprzez nierówności w dostępie do systemu edukacji, może wpływać na wzrost przestępczości, wywoływać sytuacje konfliktowe w rodzinie, ograniczać aktywność obywatelską i ekonomiczną, a także dostęp do opieki zdrowotnej.

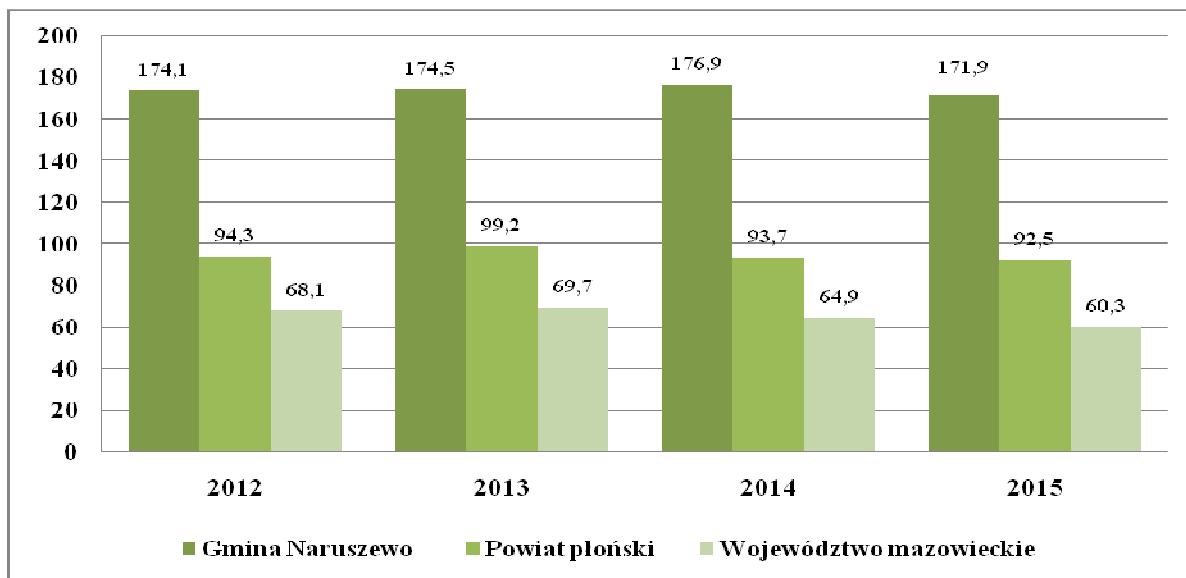
Do czynników zwiększających ryzyko nasilenia się zjawiska ubóstwa należą przede wszystkim bezrobocie, niski poziom wykształcenia, niepełnosprawność oraz wielodzietność lub niepełność rodziny. Natomiast wykluczenie społeczne jest określane

w kategoriach niemożności uczestniczenia w istotnych aspektach życia społecznego, gospodarczego, politycznego i kulturalnego danego społeczeństwa.

Wskaźniki ubóstwa (m.in. dochody rodziny) na poziomie wewnątrzgminnym są bardzo trudne do określenia, stąd w diagnozowaniu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym w stosuje się najczęściej wskaźniki obliczone na podstawie danych o osobach korzystających z pomocy społecznej. Wadą takich wskaźników jest uwzględnienie wyłącznie tych osób, które z pomocy społecznej skorzystały, stanowią one zatem jedynie pewne przybliżenie zjawiska ubóstwa w Gminie Naruszewo.

Usługi z zakresu pomocy społecznej realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Naruszewie, którego celem jest realizowanie zadań wynikających z przepisów o pomocy społecznej ora doprowadzenie według możliwości osiągnięcia samodzielności socjalnej i społecznej przez osoby i rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej². Formami mającymi realizować cele były działania własne jak i propagowanie i wdrażane programy pomocowe. Podstawę do podejmowanych działań stanowiła *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009-2016*, która określała strategię działań.

Widoczny problem z którym zmagą się gmina jest liczba osób korzystająca ze środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2016 roku na każde 1000 osób Naruszewo odnotowało 171,9 osób korzystających ze wsparcia państwa. Sytuacja od 2012 roku uległa znacznej poprawie w gminie Naruszewo. Jednocześnie na tle powiatu jest to prawie dwukrotnie większy udział osób które potrzebują pomocy od państwa, a na tle województwa aż trzykrotnie większy. Mimo to z każdym kolejnym rokiem przypadków ubóstwa w gminie, powiecie oraz województwie jest coraz mniej.

Rycina 23. Liczba ludności korzystających z środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Gminie Naruszewo wskaźniki związane z liczbą osób oraz udziale pobierających świadczenia socjalne wskazują na duży problem społeczny. Udział osób korzystających z tej pomocy jest wyższy o 11,2% niż w przypadku województwa i 8,0%

² Statut Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Naruszewie

w przypadku powiatu. Sytuacja wskazuje na stan kryzysowy, jeżeli chodzi o pomoc społeczną. Stan rzeczy wskazuje na niską aktywność społeczność społeczną, problem ubóstwa, problem wykluczenia a także wnioskować może o dziedziczeniu niepożądanych postaw lokalnej społeczności. Dodatkowo, pomoc środowiskowa wiąże się z dużymi wydatkami Gminy Naruszewo na ten cel i tak w 2015 roku wydatki na pomoc społeczną wyniosły aż 21,5%³ budżetu Gminy.

W poniższej diagnozie wykorzystano wskaźnik – liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności.

Tabela 6. Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 osób
1	Dłutowo	126	24	19,0
2	Drochowo	161	36	22,4
3	Drochówka	215	46	21,4
4	Grąbczewo	72	16	22,4
5	Januszewo	214	38	17,8
6	Kębłowice	105	12	11,4
7	Kozarzewo	118	12	10,2
8	Krysk	240	34	14,2
9	Łazęki	159	38	23,9
10	Michałow	110	22	20,0
11	Nacpolsk	605	196	32,4
12	Naruszewo	245	70	28,6
13	Nowe Naruszewo	158	16	10,1
14	Nowy Nacpolsk	78	18	23,1
15	Pieścidła	195	10	5,1
16	Postróże	243	30	12,3
17	Potyry	99	18	18,2
18	Radzymin	460	61	13,3
19	Skarboszewo	130	30	23,1
20	Skarszyn	158	28	17,7
21	Skwary	200	20	10,0
22	Sobanice	232	19	8,2
23	Sosenkowo	206	44	21,4
24	Srebrna	177	8	4,5
25	Stachowo	58	6	10,3
26	Stary Nacpolsk	104	16	15,4
27	Strzembowo	337	31	9,2
28	Troski	268	89	33,2
29	Wichorowo	165	32	19,4
30	Wronino	20	4	20,0
31	Zaborowo	591	36	6,1
32	Żukowo	184	47	25,5
Ogółem dla Gminy		6433	1107	17,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Naruszewie

³ Statystyczne Vademecum Samorządowca

Najwyższa liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności występuje w czterech jednostkach pomocniczych tj.: Troski (33,2 os./100 mieszkańców), Żukowo (25,5 os./100 mieszkańców), Nacpolsk (32,4 os./100 mieszkańców) i Naruszewo (28,6 os./100 mieszkańców).

Wysoka skala pomocy społecznej w relacji do 100 ludności występuje również w następujących jednostkach pomocniczych: Łazęki (23,9 os./100 mieszkańców), Michałowo (20 os./100 mieszkańców), Skarboszewo (23,1 os./100 mieszkańców), Nowy Nacpolsk (23,1 os./100 mieszkańców), Drochowo (22,4 os./100 mieszkańców), Grąbczewo (22,4 os./100 mieszkańców) i Sosenkowo (21,4 os./100 mieszkańców). Wysoka liczba przyznanych świadczeń może wskazywać na wykluczenie społeczne pewnych grup, ze względu na postępującą pauperyzację oraz uzależnienie od stałej pomocy.

Najkorzystniejsza sytuacja pod względem analizowanego wskaźnika występuje w 16 jednostkach pomocniczych, w których wartości są niższe niż wartość dla całej Gminy Naruszewo. Najmniejsza liczba osób korzystająca ze świadczeń pomocy społecznej Srebrna (4,5 os./100 mieszkańców), Pieścidla (5,1 os./100 mieszkańców) i Zaborowo (6,1 os./100 mieszkańców). Przestrzenne zróżnicowanie wartości wskaźnika koncentracji liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności prezentuje poniższa rycina.

Rycina 24. Wartość wskaźnika liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 1000 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

Analiza gminy Naruszewo wykazała znaczący udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. Spowodowane jest to wysokim udziałem osób bezrobotnych, które często korzystają ze świadczeń pomocy społecznej. Ponadto coraz częstszym zjawiskiem jest tzw. „wyuczona bezradność” polegająca na braku chęci zmian oraz aspiracji zawodowych wśród osób, które przez długi okres czasu pobierały zasiłek

i utrzymywały się wyłącznie z tego tytułu. Kolejną przyczyną jest wzrost wydatków w gminie na świadczenia pielęgnacyjne oraz na rzecz domu opieki społecznej związane z coraz większą liczbą osób starszych w gminie. Kluczowym elementem wpływającym na obecny stan jest stosunkowo wysoki udział rodzin wielodzietnych i związane z tym wydatki na świadczenia rodzinne i fundusze alimentacyjne z budżetu gminy.

3.1.4. Poziom edukacji

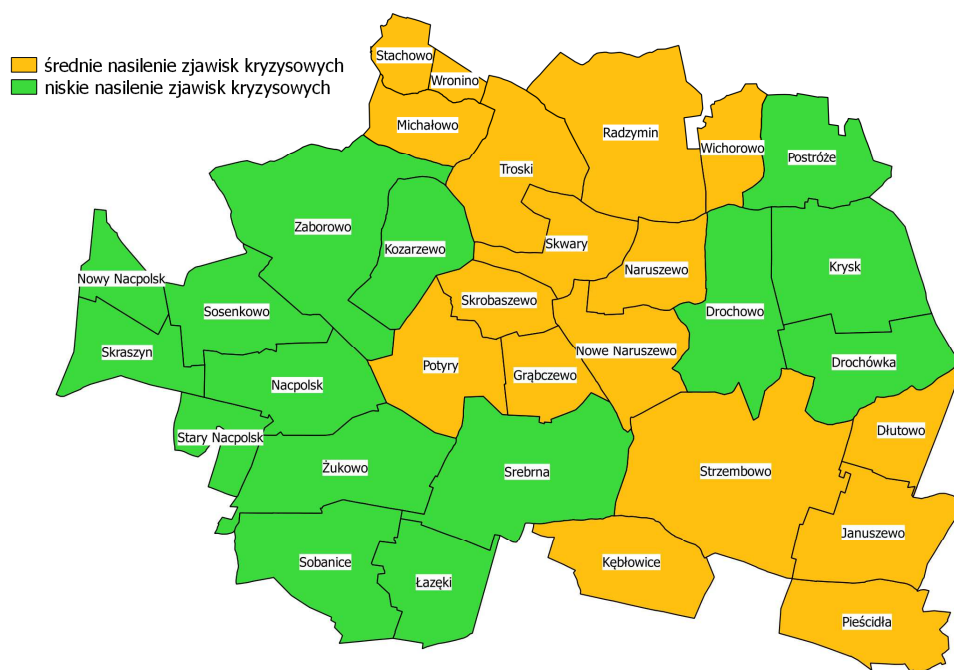
Wykaz instytucji oświatowych wychowania przedszkolnego i podstawowego w Gminie Naruszewo w roku szkolnych 2015/2016:

- Szkoła Podstawowa w im. Marii Konopnickiej w Naruszewie,
- Szkoła Podstawowa w Nacpolsku,
- Szkoła Podstawowa w Krysku,
- Szkoła Podstawowa w Zaborowie,
- Szkoła Podstawowa w Radzyminku im. Zygmunta Padlewskiego,
- Publiczne Gimnazjum im. Jana Pawła II w Naruszewie,
- Publiczne Gimnazjum w Nacpolsku.

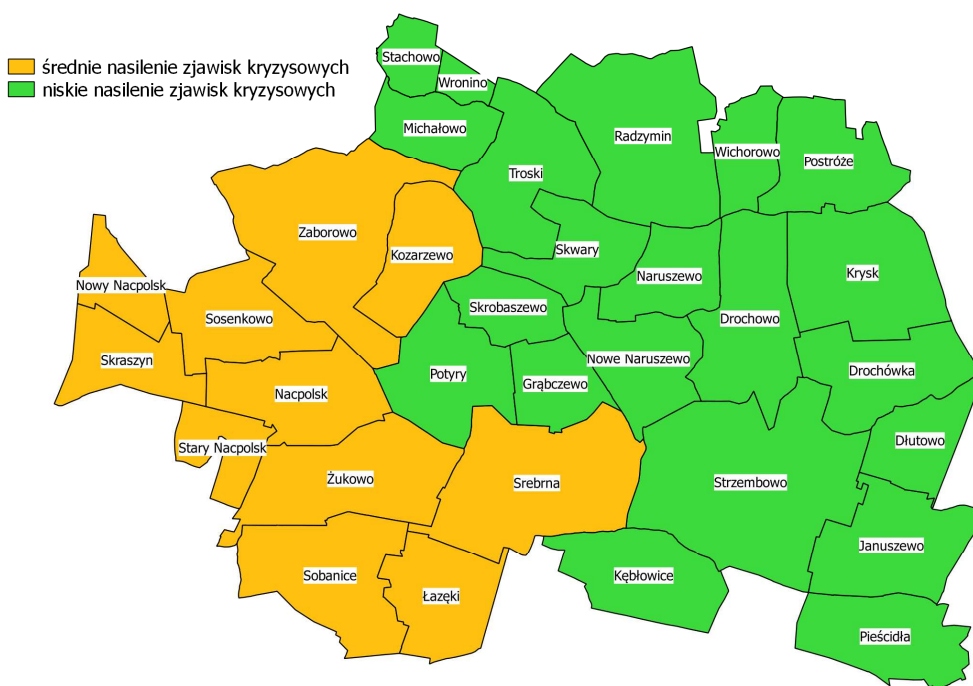
Jednostką organizacyjną gminy jest również Zespół Obsługi Placówek Oświatowych w Naruszewie, będący jednostką obsługującą w zakresie administracyjnym, finansowym i organizacyjnym placówki oświatowe, dla których organem prowadzącym jest Gmina Naruszewo.

Istotnym wskaźnikiem ukazującym sytuację kryzysową w sferze społecznej są wyniki uczniów uczęszczających do placówek szkolnych na terenie Gminy Naruszewo.

Średni wynik sprawdzianu 6-klasisty dla Gminy Naruszewo w 2015 r. wynosił 64,65% i był on niższy niż wynik uczniów w powiecie płońskim (66,15%) i w województwie mazowieckim (75%). Podobnie niski średni wynik egzaminu gimnazjalnego otrzymali uczniowie gimnazjów 52,30%, który również był niż średni wynik w powiecie płońskim (53,13%) i w województwie mazowieckim (58,5%).

Rycina 25. Wartość wskaźnika wyniku sprawdzianu 6-klasisty w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
 Źródło: Opracowanie własne

Rycina 26. Wartość wskaźnika wyniku egzaminu gimnazjalnego w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
 Źródło: Opracowanie własne

Tabela 7. Wyniki sprawdzianu 6-klasisty i egzaminu gimnazjalnego w Gminie Naruszewo

Lp.	Jednostka pomocnicza	Wyniki sprawdzianu 6-klasisty	Wyniki egzaminu gimnazjalnego
1	Dłutowo	62,25	53,35
2	Drochowo	67,77	53,35
3	Drochówka	73,3	53,35
4	Grąbczewo	62,25	53,35
5	Januszewo	62,25	53,35
6	Kębłowice	62,25	53,35
7	Kozarzewo	68,75	50,63
8	Krysk	67,77	53,35
9	Łazęki	65,6	50,63
10	Michałowó	63,85	53,35
11	Nacpolsk	65,6	50,63
12	Naruszewo	62,25	53,35
13	Nowe Naruszewo	62,25	53,35
14	Nowy Nacpolsk	65,6	50,63
15	Pieścidła	62,25	53,35
16	Postróże	73,3	53,35
17	Potyry	62,25	53,35
18	Radzymin	63,05	53,35
19	Skarboszewo	62,25	53,35
20	Skarszyn	65,6	50,63
21	Skwary	62,25	53,35
22	Sobanice	65,6	50,63
23	Sosenkowo	67,17	50,63
24	Srebrna	65,6	50,63
25	Stachowo	63,85	53,35
26	Stary Nacpolsk	65,6	50,63
27	Strzembowo	62,25	53,35
28	Troski	63,05	53,35
29	Wichorowo	63,85	53,35
30	Wronino	63,85	53,35
31	Zaborowo	68,75	50,63
32	Żukowo	65,6	50,63
Ogółem dla Gminy		64,65	52,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE Warszawa

3.1.5. Wskaźnik degradacji społecznej

Podsumowaniem diagnozy w sferze społecznej i syntetycznym obrazem zróżnicowania zjawisk degradacji społecznej w Gminie Naruszewo jest wskaźnik degradacji społecznej, który został obliczony według wcześniej przedstawionej metodologii. Do obliczenia wskaźnika wykorzystano 7 wskaźników cząstkowych, które wymiarują problemy społeczne opisane w poprzednich rozdziałach, tj.:

- demografia:
 - odsetek osób w wieku poprodukcyjnym,
 - odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym
- rynek pracy:
 - liczba osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym,
- ubóstwo i pomoc społeczna:
 - liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności,
- poziom edukacji
 - wyniki sprawdzianu 6-klasisty,
 - wyniki egzaminu gimnazjalnego.

Wartości wskaźnika dla poszczególnych jednostek pomocniczych Gminy przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 8. Zestawienie wskaźników koncentracji negatywnych zjawisk społecznych według jednostek pomocniczych w Gminie Naruszewo

Kategorie analizy	Demografia		Rynek pracy	Ubóstwo i pomoc społeczna	Poziom edukacji	
Jednostka pomocnicza	1	2	3	4	5	6
Dłutowo	25,4	16,7	1,4	19,0	62,25	53,35
Drochowo	17,4	18,6	2,9	22,4	67,77	53,35
Drochówka	17,2	14,4	2,7	21,4	73,3	53,35
Grąbczewo	23,6	19,4	7,3	22,4	62,25	53,35
Januszewo	15,0	16,8	3,4	17,8	62,25	53,35
Kęblowice	15,2	15,2	8,2	11,4	62,25	53,35
Kozarzewo	22,0	11,0	11,4	10,2	68,75	50,63
Krysk	20,8	17,9	8,2	14,2	67,77	53,35
Łazęki	16,4	17,6	8,6	23,9	65,6	50,63
Michałow	11,8	20,9	2,7	20,0	63,85	53,35
Nacpolsk	14,7	16,4	12,7	32,4	65,6	50,63
Naruszewo	8,6	20,0	16,6	28,6	62,25	53,35
Nowe Naruszewo	13,9	17,7	11,1	10,1	62,25	53,35
Nowy Nacpolsk	20,5	16,7	10,2	23,1	65,6	50,63
Pieścidła	12,3	20,0	2,3	5,1	62,25	53,35
Postróże	18,5	18,1	4,5	12,3	73,3	53,35
Potyry	20,2	23,2	5,4	18,2	62,25	53,35
Radzymin	14,6	16,7	5,4	13,3	63,05	53,35
Skarboszewo	16,2	18,5	10,6	23,1	62,25	53,35
Skarszyn	20,9	17,1	5,1	17,7	65,6	50,63
Skwary	14,5	24,5	13,1	10,0	62,25	53,35
Sobanice	21,1	15,9	10,3	8,2	65,6	50,63
Sosenkowo	14,6	17,5	20,0	21,4	67,17	50,63

Srebrna	14,7	21,5	6,2	4,5	65,6	50,63
Stachowo	8,6	25,9	0,0	10,3	63,85	53,35
Stary Nacpolsk	22,1	18,3	4,8	15,4	65,6	50,63
Strzembowo	16,6	18,4	5,9	9,2	62,25	53,35
Troski	18,7	17,9	15,3	33,2	63,05	53,35
Wichorowo	10,3	23,0	9,1	19,4	63,85	53,35
Wronino	40,0	5,0	0,0	20,0	63,85	53,35
Zaborowo	16,6	23,2	2,0	6,1	68,75	50,63
Żukowo	14,7	17,4	27,2	25,5	65,6	50,63
Ogółem dla Gminy	16,4	18,5	8,5	17,2	64,65	52,30

Demografia		Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym
		Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym
Starzenie się		Wskaźnik starzenia się
Rynek pracy		Liczba osób długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym
Ubóstwo i pomoc społeczna		Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności
Poziom edukacji		Wyniki sprawdzianu 6-klasisty
		Wyniki egzaminu gimnazjalnego

Źródło: opracowanie własne

W celu dokonania syntetycznej oceny zliczono wszystkie wskaźniki dla danej jednostki pomocniczej, których wartość uznano za wysoką lub bardzo wysoką, zgodnie następującą skalą:

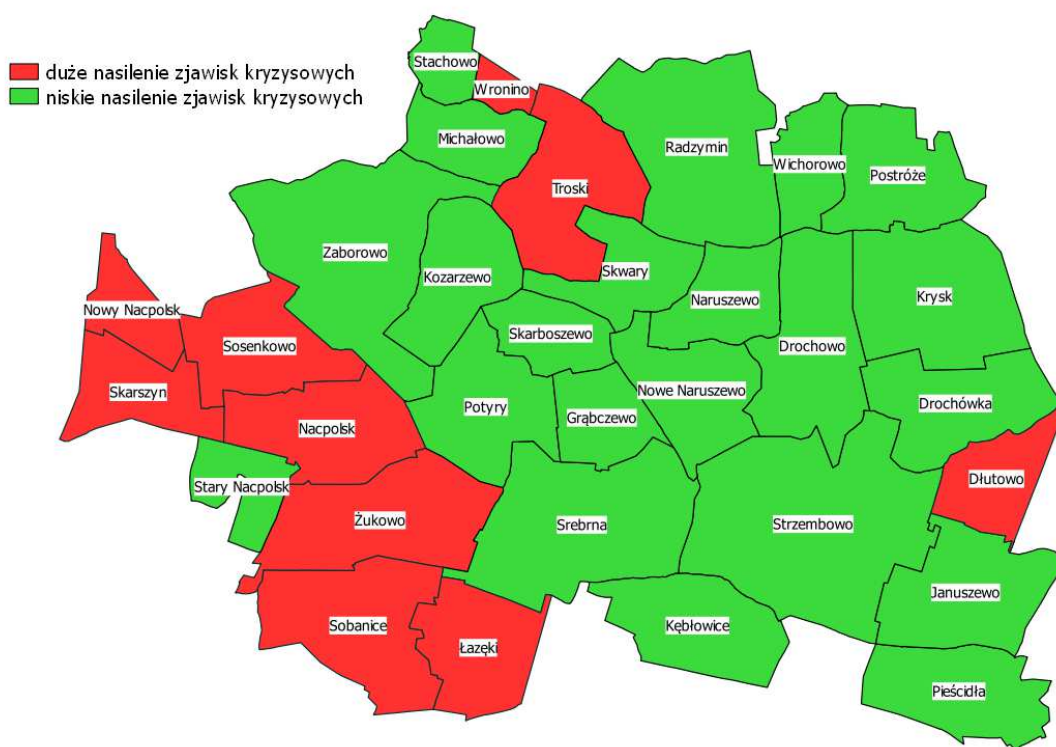
- 4-6 wskaźników – ocena 1, świadcząca o dużym nasileniu zjawisk kryzysowych (kolor czerwony),
- 1-3 wskaźniki – ocena 0, świadcząca o niskim nasileniu zjawisk kryzysowych (kolor zielony).

Następnie w poniższej tabeli dokonano podsumowania w celu określenia koncentracji negatywnych zjawisk w sferze społecznej, sumując liczby poszczególnych kategorii.

Tabela 9. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze społecznej

Jednostka pomocnicza	Liczba wskaźników sfery społecznej dla danej jednostki pomocniczych, których wartość uznano za wysoką lub bardzo wysoką*	Koncentracja negatywnych zjawisk
Dłutowo	4	1
Drochowo	3	0
Drochówka	3	0
Grąbczewo	3	0
Januszewo	3	0
Kębłowice	2	0
Kozarzewo	3	0
Krysk	2	0
Łazęki	4	1
Michałowó	2	0
Nacpolsk	4	1
Naruszewo	3	0
Nowe Naruszewo	3	0
Nowy Nacpolsk	5	1
Pieścidla	1	0
Postróże	2	0
Potyry	3	0
Radzymin	2	0
Skarboszewo	3	0
Skarszyn	4	1
Skwary	2	0
Sobanice	4	1
Sosenkowo	4	1
Srebrna	1	0
Stachowo	1	0
Stary Nacpolsk	3	0
Strzembowo	3	0
Troski	5	1
Wichorowo	3	0
Wronino	4	1
Zaborowo	2	0
Żukowo	4	1

Źródło: opracowanie własne

Rycina 27. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze społecznej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo
Źródło: Opracowanie własne

3.2. Sfera gospodarcza

3.2.1. Poziom przedsiębiorczości

Niska aktywność gospodarcza stanowi barierę rozwoju Gminy Naruszewo m.in. przez niskie dochody dla budżetu Gminy co ogranicza możliwości inwestycyjne. Kolejnym niekorzystnym uwarunkowaniem jest struktura wielkościowa firm ponieważ nie istniały duże zakłady pracy, które również mogłyby zasilać budżet JST jak również pobudzać lokalną sytuację gospodarczą. Odnotowany wzrost liczby przedsiębiorstw jest na niskim poziomie dlatego nie można zdiagnozować znaczącej poprawiającej się sytuacji. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych nie sprzyja rozwijaniu rolnictwa nastawionego na intensyfikację i zwiększenie produkcji, wskazuje na to fakt, iż dochody budżetu Gminy z rolnictwa w 2015 r. wyniosły 5%, co również wskazuje na ograniczenie potencjału rozwoju.

Wskaźnikiem ukazującym poziom przedsiębiorczości w Gminie Naruszewo jest liczba podmiotów gospodarczych według REGON na 100 osób.

Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarczych według REGON na 100 osób

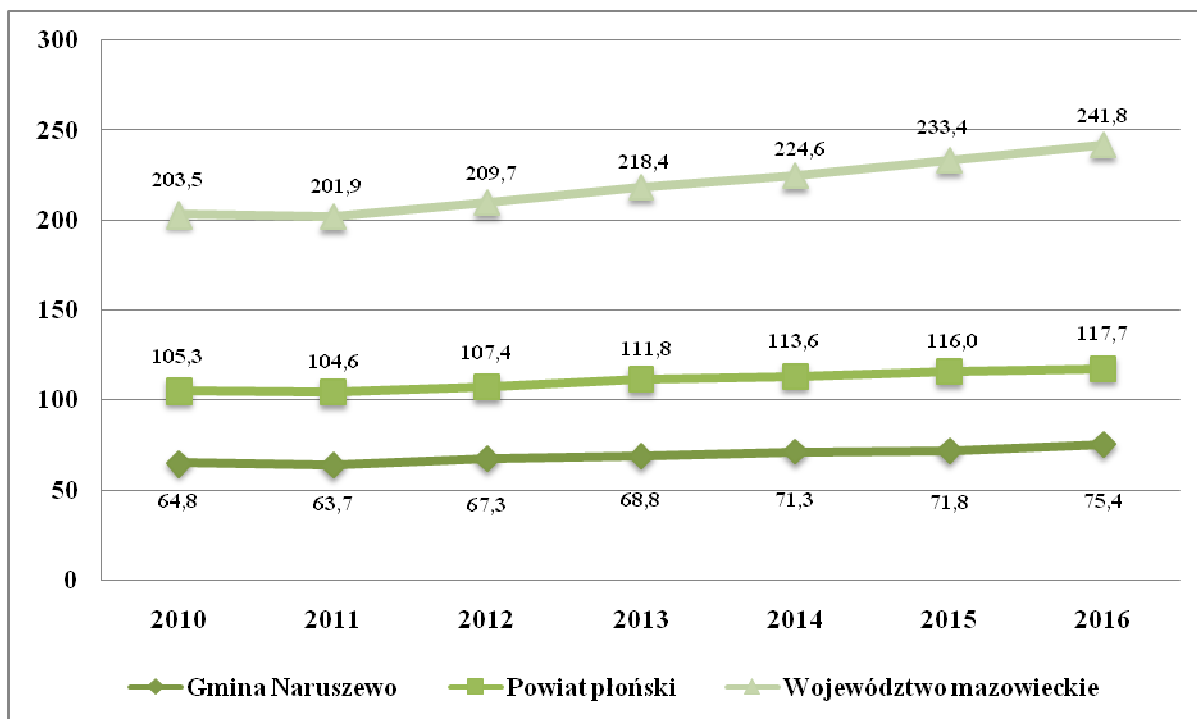
Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg rejestru REGON	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg rejestru REGON na 100 mieszkańców
1	Dłutowo	126	1	0,79
2	Drochowo	161	0	0,00
3	Drochówka	215	5	2,33
4	Grąbczewo	72	3	4,17
5	Januszewo	214	9	4,21
6	Kębłowice	105	0	0,00
7	Kozarzewo	118	3	2,54
8	Krysk	240	20	8,33
9	Łazęki	159	3	1,89
10	Michałow	110	3	2,73
11	Nacpolsk	605	21	3,47
12	Naruszewo	245	22	8,98
13	Nowe Naruszewo	158	13	8,23
14	Nowy Nacpolsk	78	1	1,28
15	Pieścidła	195	2	1,03
16	Postróże	243	1	0,41
17	Potyry	99	5	5,05
18	Radzymin	460	19	4,13
19	Skarboszewo	130	4	3,08
20	Skarszyn	158	2	1,27
21	Skwary	200	6	3,00
22	Sobanice	232	5	2,16
23	Sosenkowo	206	5	2,43
24	Srebrna	177	3	1,69
25	Stachowo	58	3	5,17
26	Stary Nacpolsk	104	5	4,81
27	Strzembowo	337	7	2,08
28	Troski	268	7	2,61
29	Wichorowo	165	5	3,03
30	Wronino	20	1	5,00
31	Zaborowo	591	24	4,06
32	Żukowo	184	5	2,72
Ogółem dla Gminy		6433	213	3,31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Najwyższym poziomem przedsiębiorczości cechowały się jednostki pomocnicze (sołectwa): Naruszewo (8,98 podm./100 mieszkańców) osób oraz Nowe Naruszewo (8,23 podm./100 mieszkańców)

Najmniejsza liczba podmiotów gospodarczych przypadająca na 100 mieszkańców notowana jest dla sołectwa Postróże (0,41podm./100 mieszkańców) i Dłutowo (0,79podm./100 mieszkańców). Wartości te w znacznym stopniu odbiegają od wartości dla całej Gminy (3,31/100 podm./100 mieszkańców). W sołectwach nie odnotowano żadnego działającego podmiotu gospodarczego: Drochowo i Kębłowice). Zróżnicowanie wskaźnika przedsiębiorczości (liczby podmiotów gospodarczych według REGON) przedstawiono na poniższej rycinie.

Na podstawie Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2010 – 2016 gmina Naruszewo, powiat płoński oraz województwo mazowieckie wykazało trend wzrastający w liczbie podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. W 2016 roku najmniejszą liczbą podmiotów gospodarczych cechował się obszar gminy i wynosił 75,4 na każde 1000 mieszkańców. Porównując gminę do powiatu 117,7 podmiotów gospodarczych i województwa 241,8 podmiotów gospodarczych Naruszewo charakteryzowało się zdecydowanie niższym współczynnikiem.

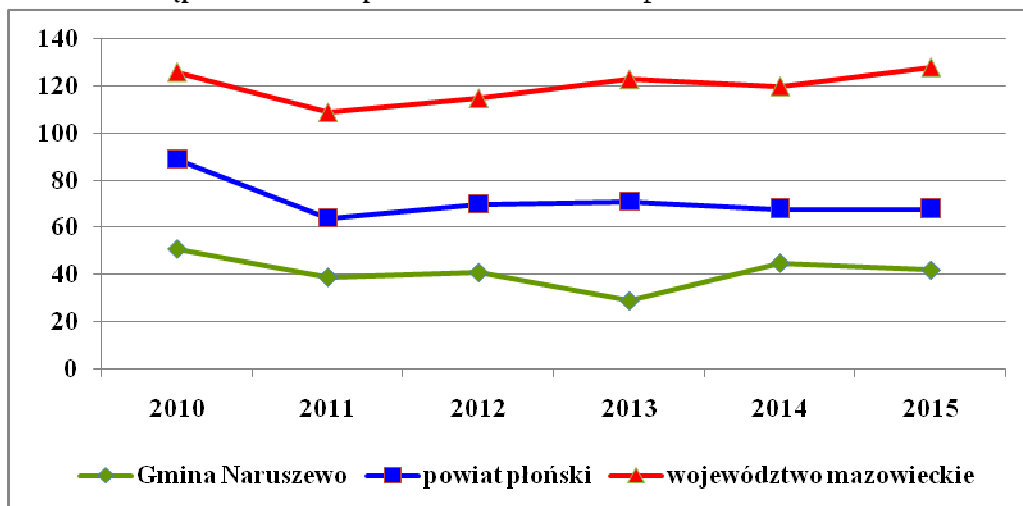
Rycina 28. Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rycina 29. Wartość wskaźnika liczba podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

W Gminie Naruszewo liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych na przestrzeni ostatnich lat kształtowała się na podobnym poziomie. Największy wzrost nastąpił z wartości 29 podmiotów na 45 podmiotów gospodarczych w latach 2013-2014. W zaś 2015 r. nastąpił niewielki spadek do wartości 39 podmiotów.

Rycina 30. Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Naruszewo, powiecie płońskim i województwie mazowieckim w latach 2010-2015

Jednym z wyznaczników punktu widzenia diagnozowania aktywności gospodarczej mieszkańców, jest również wskaźnik odnoszący się do ich przedsiębiorczości – liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych.

Tabela 11. Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba nowopowstałych firm w ostatnim 3 latach	Liczba nowopowstałych firm w ostatnich 3 latach na 100 mieszkańców
1	Dłutowo	126	3	2,38
2	Drochowo	161	2	1,24
3	Drochówka	215	6	2,79
4	Grąbczewo	72	4	5,56
5	Januszewo	214	12	5,61
6	Kębłowice	105	1	0,95
7	Kozarzewo	118	0	0,00
8	Krysk	240	17	7,08
9	Łazęki	159	4	2,52
10	Michałow	110	4	3,64
11	Nacpolsk	605	21	3,47
12	Naruszewo	245	18	7,35
13	Nowe Naruszewo	158	7	4,43
14	Nowy Nacpolsk	78	0	0,00
15	Pieścidla	195	2	1,03
16	Postróże	243	3	1,23
17	Potyry	99	3	3,03
18	Radzymin	460	23	5,00
19	Skarboszewo	130	4	3,08
20	Skarszyn	158	3	1,90
21	Skwary	200	5	2,50
22	Sobanice	232	5	2,16
23	Sosenkowo	206	2	0,97
24	Srebrna	177	2	1,13
25	Stachowo	58	3	5,17
26	Stary Nacpolsk	104	2	1,92
27	Strzembowo	337	12	3,56
28	Troski	268	9	3,36
29	Wichorowo	165	4	2,42
30	Wronino	20	1	5,00
31	Zaborowo	591	19	3,21
32	Żukowo	184	0	0,00
Ogółem dla Gminy		6433	201	3,12

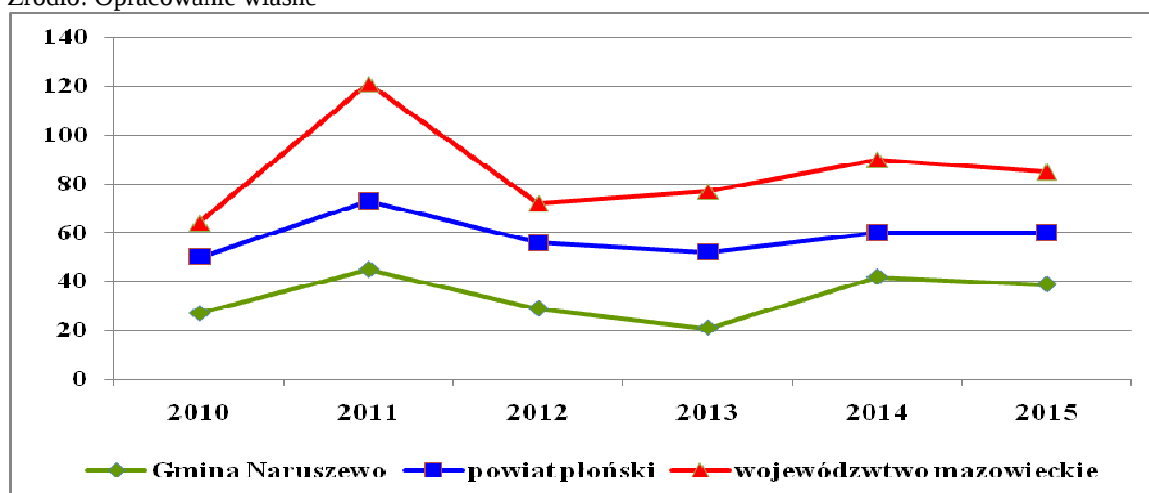
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Najwyższe wartości poziomu przedsiębiorczości mierzonej liczbą nowopowstałych podmiotów gospodarczych według REGON notowane są dla następujących jednostek pomocniczych: Narszewo (7,36 podm./100 osób) Krysk (7,08 podm./100 osób), Januszewo (5,61 podm./100 osób), Grąbczewo (5,56 podm./100 osób), Stachowo (5,17 podm./100 osób), Radzymin i Wronino (po 5,00 podm./100 osób).

Niski poziom potencjału przedsiębiorczości odnosi się do natomiast do 17 jednostek pomocniczych, w których wartości są niższe od wartości dla całej Gminy Narszewo (3,12 podm./100 osób). W sołectwo Żukowo, Kozarzewo i Nowy Nacpolsk nie odnotowano żadnych nowootwartych podmiotów gospodarczych. Przestrzenne zróżnicowanie wartości wskaźników koncentracji liczby nowopowstałych podmiotów gospodarczych prezentuje poniższa rycina.

Rycina 31. Wartość wskaźnika liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności w Gminie Narszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2012-2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

Rycina 32. Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Narszewo, powiecie płońskim i województwie mazowieckim w latach 2010-2015

Zgodnie z danymi z Głównego Urzędu Statystycznego, na przestrzeni lat 2012-2015 nastąpił znaczny wzrost liczby podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON. W 2012 r. wartość ta wynosiła 19 wyrejestrowanych podmiotów, natomiast w 2015 r. wzrosła do 25 podmiotów. Jest to zjawisko niepokojące, które bezpośrednio może wpłynąć na lokalną gospodarkę oraz rynek pracy.

Równie istotnym, co poprzedni wskaźnik w przypadku diagnozowania przedsiębiorczości jest kolejny wskaźnik, dotyczący liczby zamkniętych i zawieszonych podmiotów gospodarczych. Poziom ten został przedstawiony za pomocą wskaźnika koncentracji liczby zamkniętych i zawieszonych podmiotów gospodarczych w ostatnich 3 latach (2013-2015).

Zdecydowanie największa koncentracja liczby wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON dotyczy następujących jednostek pomocniczych: Naruszewo (3,27 podm./100 osób), Radzymin I (2,83 podm./100 osób), Michałowo (2,73 podm./100 osób), Łazęki (2,52 podm./100 osób) i Krysk (2,50 podm./100 osób).

Do obszarów, w których poziom przedsiębiorczości - mierzonej liczbą wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych - jest wyższy od wartości dla całej Gminy należą jednostki: Skarboszewo (2,31 podm./100 osób), Nacpolsk (1,98 podm./100 osób), Drochówka (2,33 podm./100 osób), Januszewo (1,87 podm./100 osób), Strzembowo (1,78 podm./100 osób) i Troski (1,49 podm./100 osób). Tym samym sytuacja w wymienionych jednostkach jest mniej korzystniejsza niż pozostałych pod względem analizowanego wskaźnika. Wartości poszczególnych wskaźników liczby wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych prezentuje poniższa rycina.

Rycina 33. Wartość wskaźnika liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2012-2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

Tabela 12. Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba zamkniętych/zawieszonych działalności w ostatnich 10 latach	Liczba zamkniętych/zawieszonych firm w ostatnich 3 latach na 100 mieszkańców
1	Dłutowo	126	2	1,59
2	Drochowo	161	2	1,24
3	Drochówka	215	5	2,33
4	Grąbczewo	72	1	1,39
5	Januszewo	214	4	1,87
6	Kębłowice	105	1	0,95
7	Kozarzewo	118	0	0,00
8	Krysk	240	6	2,50
9	Łazęki	159	4	2,52
10	Michałow	110	3	2,73
11	Nacpolsk	605	12	1,98
12	Naruszewo	245	8	3,27
13	Nowe Naruszewo	158	2	1,27
14	Nowy Nacpolsk	78	0	0,00
15	Pieścidła	195	0	0,00
16	Postróże	243	2	0,82
17	Potyry	99	0	0,00
18	Radzymin	460	13	2,83
19	Skarboszewo	130	3	2,31
20	Skarszyn	158	1	0,63
21	Skwary	200	0	0,00
22	Sobanice	232	2	0,86
23	Sosenkowo	206	2	0,97
24	Srebrna	177	0	0,00
25	Stachowo	58	0	0,00
26	Stary Nacpolsk	104	0	0,00
27	Strzembowo	337	6	1,78
28	Troski	268	4	1,49
29	Wichorowo	165	1	0,61
30	Wronino	20	0	0,00
31	Zaborowo	591	6	1,02
32	Żukowo	184	2	1,09
Ogółem dla Gminy		6433	92	1,43

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

3.2.2. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w sferze gospodarczej

Na podstawie powyższych map przestrzennego zróżnicowania zjawisk gospodarczych określono, czy dana jednostka pomocnicza Gminy Naruszewo podlega niekorzystnym procesom w sferze gospodarczej.

Sfera gospodarcza w Gminie Naruszewo została oceniona pod kątem:

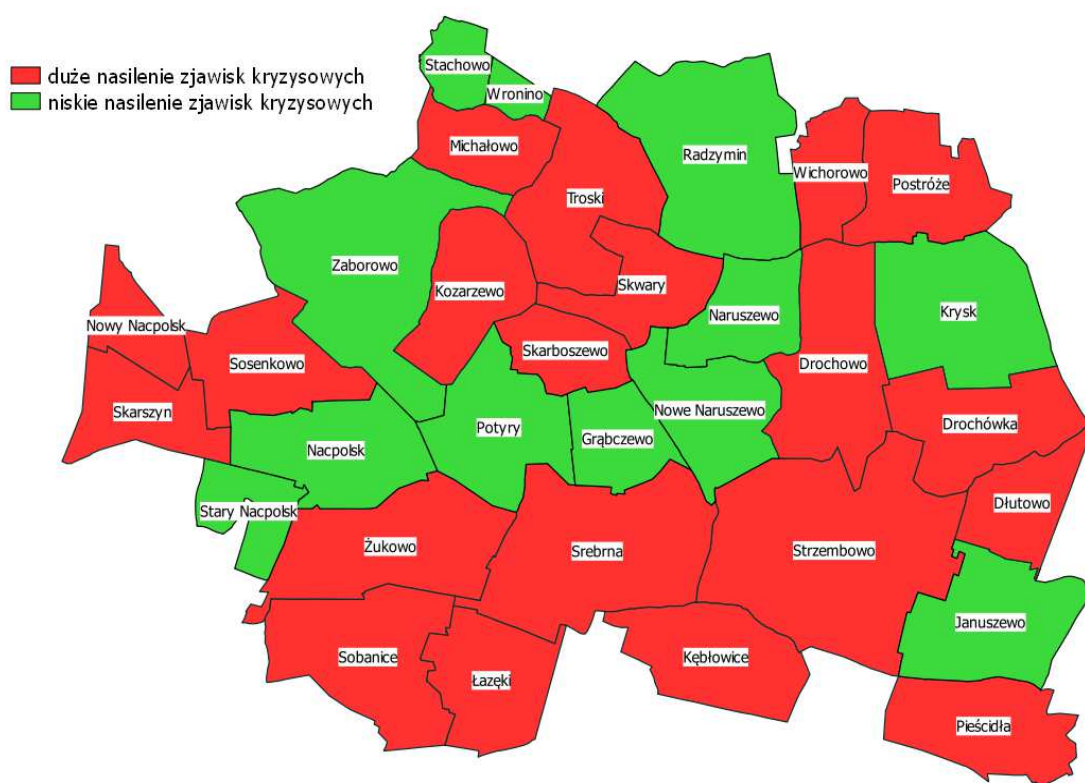
- Liczba podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności
- Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności
- Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności

W poniższej tabeli zaprezentowano syntetyczne zestawienie wszystkich kategorii analizy negatywnych zjawisk gospodarczych w jednostkach pomocniczych w Gminie Naruszewo wraz z towarzyszącymi im wskaźnikami koncentracji.

W celu dokonania syntetycznej oceny zliczono wszystkie wskaźniki dla danej jednostki pomocniczej, których wartość uznano za wysoką lub bardzo wysoką, zgodnie następującą skalą:

- 2-3 wskaźniki – ocena 1, świadcząca o dużym nasileniu zjawisk kryzysowych (kolor czerwony),
- 0-1 wskaźników – ocena 0, świadcząca o niskim nasileniu zjawisk kryzysowych (kolor zielony).

Następnie w poniższej tabeli dokonano podsumowania w celu określenia koncentracji negatywnych zjawisk w sferze społecznej, sumując liczby poszczególnych kategorii.

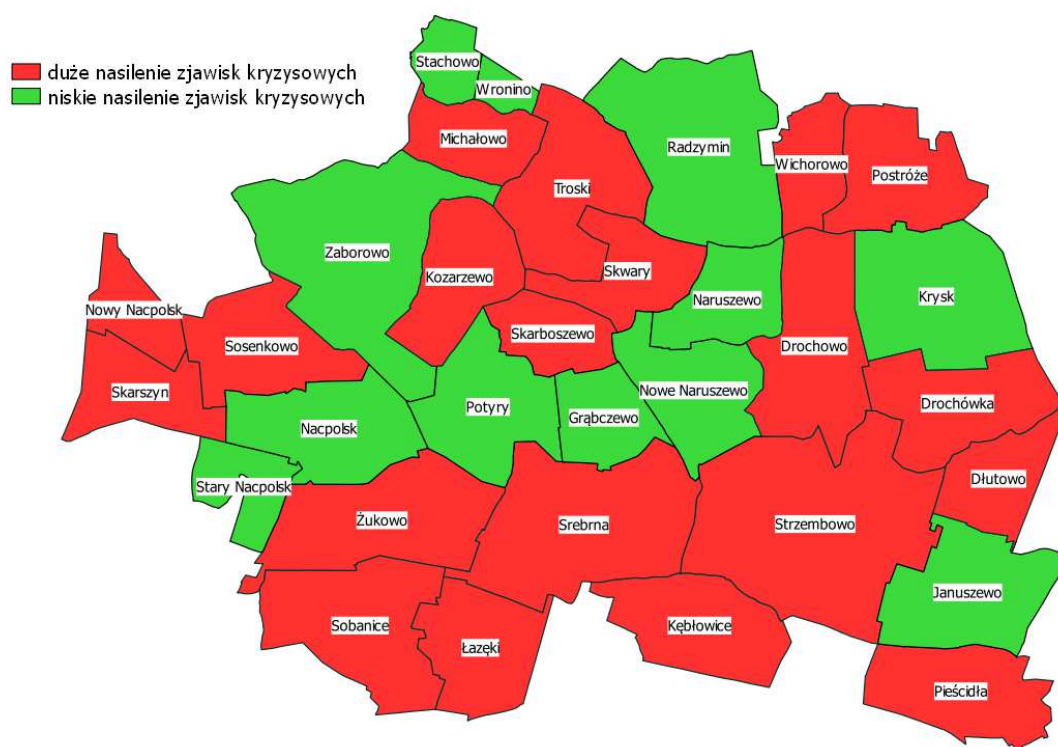
Rycina 34. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze gospodarczej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 13. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze gospodarczej

Jednostka pomocnicza	Liczba wskaźników sfery gospodarczej dla danej jednostki pomocniczych, których wartość uznano za wysoką lub bardzo wysoką*	Koncentracja negatywnych zjawisk
Dłutowo	3	1
Drochowo	2	1
Drochówka	3	1
Grąbczewo	0	0
Januszewo	1	0
Kębłowice	2	1
Kozarzewo	2	1
Krysk	1	0
Łazęki	3	1
Michałow	2	1
Nacpolsk	1	0
Naruszewo	1	0
Nowe Naruszewo	1	0
Nowy Nacpolsk	2	1
Pieścidla	2	1
Postróże	2	1
Potyry	1	0
Radzymin	1	0
Skarboszewo	3	1
Skarszyn	2	1
Skwary	2	1
Sobanice	2	1
Sosenkowo	2	1
Srebrna	2	1
Stachowo	0	0
Stary Nacpolsk	1	0
Strzembowo	2	1
Troski	2	1
Wichorowo	2	1
Wronino	0	0
Zaborowo	0	0
Żukowo	2	1

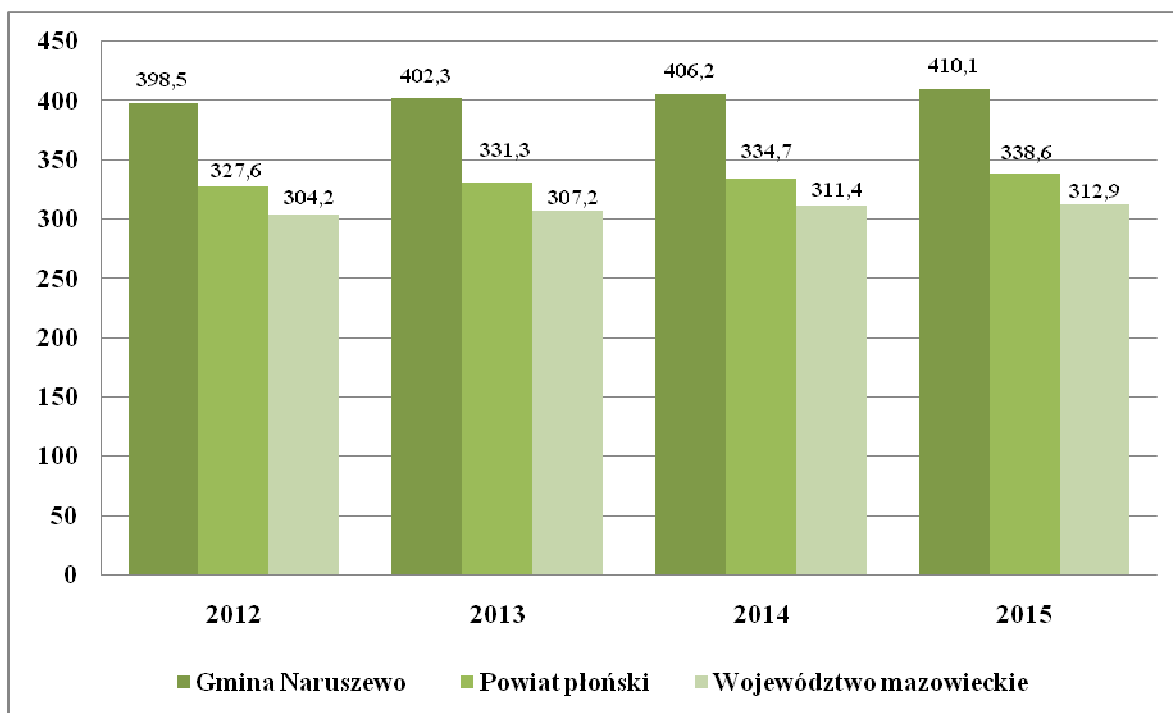
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Rycina 35. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze gospodarczej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo
Źródło: Opracowanie własne

3.3. Sfera techniczna

Zasoby mieszkaniowe (liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców) w gminie Naruszewo na tle powiatu i województwa w latach 2012 – 2015 charakteryzowało się najwyższą wartością wskaźnika. W 2015 roku na każde 1000 osób w Naruszewie przypadało 410,1 mieszkań, w powiecie 338,6 mieszkań, w województwie wartość ta była najmniejsza i wynosiła 312,9 mieszkań. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat w każdej jednostce administracyjnej przybyło około 10 mieszkań (11,6 mieszkań w gminie, 11 w powiecie oraz 8,7 w województwie).

Rycina 36. Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Mieszkania w gminie Naruszewo charakteryzowały się zróżnicowanym stopniem wyposażenia w instalację sanitarną (sieć kanalizacyjna, gazowa, wodociągowa). Najlepiej dla gminy Naruszewo przedstawił się wskaźnik związany z siecią wodociągową, który na przestrzeni 2012 – 2015 roku wykazał trend rosnący. W 2015 odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej w gminie wynosił 89 % osób. Również w powiecie oraz województwie w ciągu analizowanych lat widoczna była tendencja rosnąca. Dla powiatu płońskiego w 2015 roku wskaźnik osób korzystających z sieci wodociągowej osiągnął wartość 59% osób, zaś w województwie mazowieckim odsetek ten stanowił mniej 43% osób korzystających z sieci wodociągowej.

Tabela 14 Odsetek liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015

Jednostka terytorialna	Lata	2012	2013	2014	2015
Województwo Mazowieckie		42	42	43	43
Powiat płoński		57	57	59	59
Gmina Naruszewo		87	87	89	89

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Z wykresu obrazującego odsetek osób podłączonych do sieci gazowej wynika, iż w gminie Naruszewo w latach 2012 – 2016 nikt z tej instalacji nie korzystał. Wartości dla tego wskaźnika w powiecie płońskim i województwie mazowieckim w analizowanym okresie wykazały natomiast spadek odsetka osób korzystających z sieci gazowej. W związku z tym w 2015 roku w województwie mazowieckim tylko 25% ludności wykorzystywało połączenie gazowe w mieszkaniu. Dla tego samego roku w powiecie płońskim tylko 18% osób posiadało w swoich mieszkaniach instalacje gazową.

Tabela 15. Odsetek liczby ludności korzystającej z sieci gazowej w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015

Jednostka terytorialna	Lata	2012	2013	2014	2015
Województwo Mazowieckie		27	26	26	25
Powiat płoński		20	20	19	18
Gmina Naruszewo		0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Mieszkania wyposażone w jedną z podstawowych instalacji jaką jest sieć kanalizacyjna stanowiły w 2015 roku w Naruszewie tylko 11% i był to mniejszy udział niż w latach 2012 – 2013 kiedy odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wynosił 13%. Podobnie sytuacja wyglądała w powiecie, gdzie w 2012 roku wskaźnik sieci kanalizacyjnej wynosił 24%, zaś w 2015 roku 22% osób było podłączonych do sieci kanalizacyjnej. Inaczej przedstawiło się województwo, w którym odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w latach 2012 – 2015 był niezmienny i wynosił 32%.

Tabela 16. Odsetek liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015

Jednostka terytorialna	Lata	2012	2013	2014	2015
Województwo Mazowieckie		32	32	32	32
Powiat płoński		24	23	22	22
Gmina Naruszewo		13	13	11	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

W budynkach użyteczności publicznej tj. świetlice, biblioteki, hale sportowe prowadzone są działania społeczne skierowane do okolicznych mieszkańców. Tym samym działalność prowadzona w budynkach wpływa na integrację i aktywność mieszkańców. Czynne obiekty użyteczności publicznej stanowią o statusie danej społeczności. Brak obiektu (budynku, instytucji), w której kierowano by ofertę do lokalnej społeczności świadczy o zapaści cywilizacyjnej. Brak miejsca spotkań, miejsca integracji, oferty kulturalnej czy sportowej stanowi zasadniczą przeszkodę w realizacji działań prowadzących do odbudowy lokalnej społeczności i wyprowadzania jej ze stanu kryzysowego.

W związku z tym, iż brak w danej jednostce pomocniczej (sołectwie) budynków użyteczności publicznej w znacznym stopniu wpływa na degradację terenu, przyjęto, iż w ramach oceny sfery technicznej jednostki, w granicach których nie występują te budynki uzyskują 1 punkt (kolor pomarańczowy), ukazujący sytuację kryzysową w tym zakresie, natomiast pozostałe jednostki, w których istnieją budynki użyteczności publicznej nie uzyskują w tej kategorii w ogóle punktów (kolor zielony).

Rycina 37. Wartość wskaźnika liczba budynków użyteczności publicznej w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

Tabela 17. Liczba budynków użyteczności publicznej

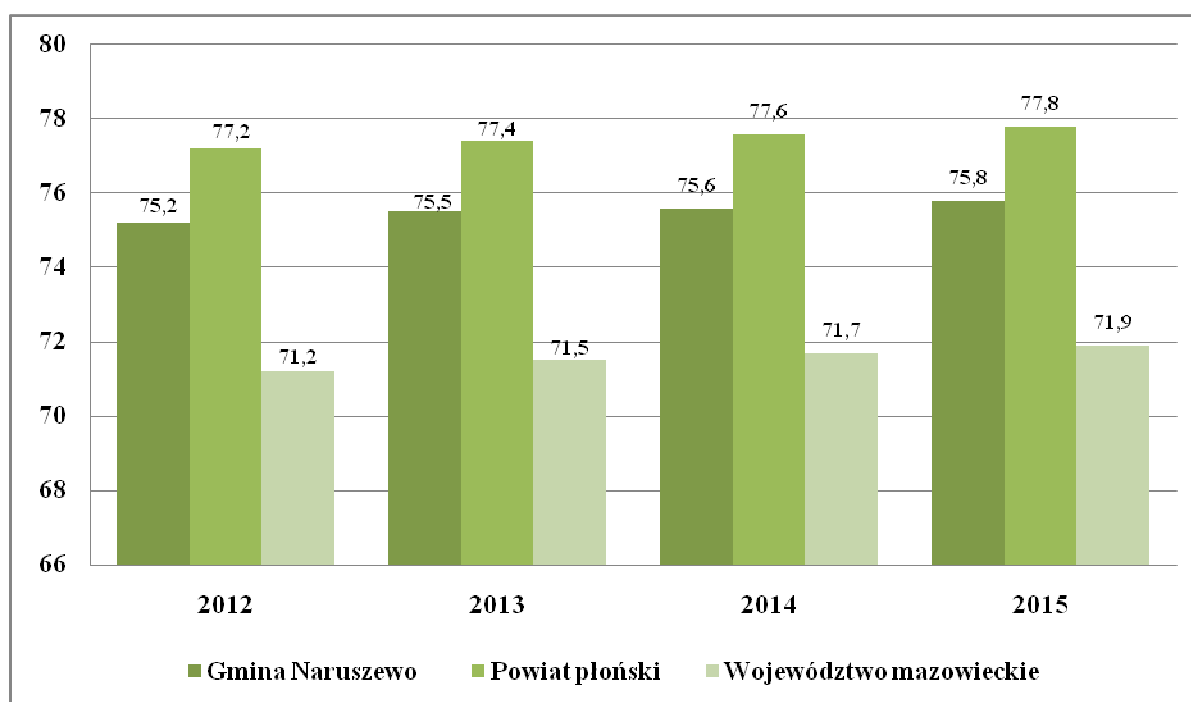
Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Liczba budynków użyteczności publicznej (świetlice, biblioteki, hale sportowe)	Liczba budynków użyteczności publicznej (świetlice, biblioteki, hale sportowe) na 100 mieszkańców
1	Dłutowo	126	0	0,00
2	Drochowo	161	0	0,00
3	Drochówka	215	0	0,00
4	Grąbczewo	72	0	0,00
5	Januszewo	214	0	0,00
6	Kębłowice	105	1	0,95
7	Kozarzewo	118	1	0,85
8	Krysk	240	2	0,83
9	Łazęki	159	0	0,00
10	Michałowo	110	0	0,00
11	Nacpolsk	605	6	0,99
12	Naruszewo	245	9	3,67
13	Nowe Naruszewo	158	1	0,63
14	Nowy Nacpolsk	78	0	0,00
15	Pieścidla	195	0	0,00
16	Postróże	243	1	0,41
17	Potyry	99	0	0,00
18	Radzymin	460	4	0,87
19	Skarboszewo	130	0	0,00
20	Skarszyn	158	1	0,63
21	Skwary	200	0	0,00
22	Sobanice	232	0	0,00
23	Sosenkowo	206	0	0,00
24	Srebrna	177	1	0,56
25	Stachowo	58	0	0,00
26	Stary Nacpolsk	104	0	0,00
27	Strzembowo	337	1	0,30
28	Troski	268	0	0,00
29	Wichorowo	165	0	0,00
30	Wronino	20	0	0,00
31	Zaborowo	591	3	0,51
32	Żukowo	184	1	0,54
Ogółem dla Gminy		6433	32	0,50

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Najwięcej budynków użyteczności publicznej odnotowano w sołectwie Nacpolsk i Naruszewo, ma to oczywisty związek z dużą liczbą mieszkańców w przypadku jednostki pomocniczej Nacpolsk, natomiast w przypadku jednostki Naruszewo wysoka liczba budynków związana jest z pełnieniem przez tę jednostkę funkcji administracyjno-usługowej.

W pozostałych jednostkach brakuje infrastruktury technicznej, która mogłaby zostać wykorzystana do pełnienia funkcji społecznych dla okolicznych mieszkańców.

W gminie Naruszewo wskaźnik powierzchni użytkowej jednego mieszkania charakteryzował się wysokim poziomem. Na tle powiatu płońskiego w którym zlokalizowana jest gmina w 2015 roku powierzchnia ta była o 2 m² mniejsza niż w powiecie i wynosiła dla Naruszewa 75,8 m², zaś dla powiatu 77,8 m². Natomiast wartość wskaźnika w województwie była zdecydowanie mniejsza niż w opisywanych jednostkach administracyjnych i wynosiła 71,9 m² przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania. W latach 2012 – 2015 wzrost powierzchni użytkowej mieszkań zwiększał się w stosunkowo niewielkim stopniu, w gminie oraz powiecie o 0,6 m², zaś w województwie o 0,7 m².

Rycina 38. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m²] w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS

Kolejnym wskaźnikiem wykorzystanym w diagnozie zjawisk kryzysowych w sferze technicznej jest liczba zabytków wpisana do rejestru zabytków. W celu zbadania rozkładu przestrzennego zjawiska w poszczególnych jednostkach pomocniczych Gminy Naruszewo wykorzystano dane dotyczące liczby zabytków wpisanych do rejestru zabytków na 1 km². W jednostkach pomocniczych, w granicach których nie występują żadne zabytków oznaczono jako sołectwa, w których stwierdzono zjawiska kryzysowe

(kolor pomarańczowy), zaś sołectwach, w których odnotowano położenie zabytków jako jednostki, w których nie występują zjawiska kryzysowe (kolor zielony).

Tabela 18. Liczba zabytków wpisana do rejestru zabytków na 1 km²

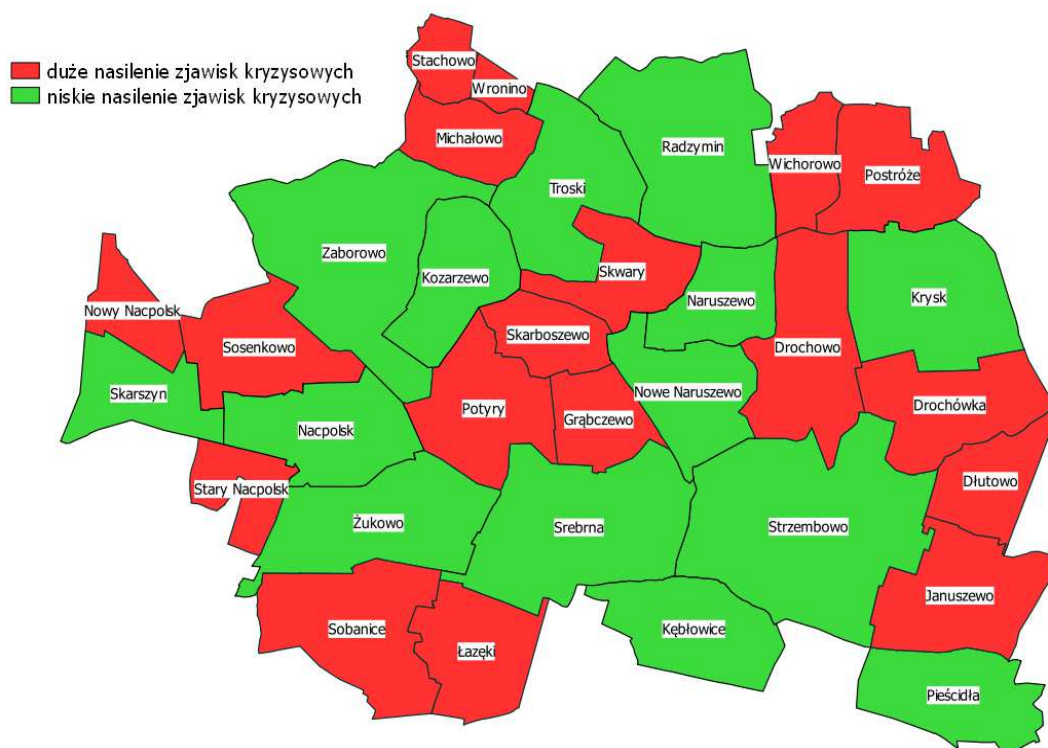
Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba zabytków	Powierzchnia [km ²]	Liczba zabytków wpisana do rejestru zabytków na 1 km ²
1	Dłutowo	0	3,10	0
2	Drochowo	0	6,40	0
3	Drochówka	0	5,13	0
4	Grąbczewo	0	2,79	0
5	Januszewo	0	5,61	0
6	Kębłowice	0	4,93	0
7	Kozarzewo	0	4,39	0
8	Krysk	5	7,02	0,71
9	Łazęki	0	4,36	0
10	Michałowó	0	3,02	0
11	Nacpolsk	5	5,21	0,96
12	Naruszewo	3	3,35	0,90
13	Nowe Naruszewo	0	4,51	0
14	Nowy Nacpolsk	0	2,25	0
15	Pieścidła	1	4,76	0,21
16	Postróże	0	4,77	0
17	Potyry	0	5,04	0
18	Radzymin	6	8,90	0,67
19	Skarboszewo	0	2,63	0
20	Skarszyn	0	4,10	0
21	Skwary	0	3,56	0
22	Sobanice	0	6,47	0
23	Sosenkowo	0	4,65	0
24	Srebrna	0	9,17	0
25	Stachowo	0	1,56	0
26	Stary Nacpolsk	0	2,45	0
27	Strzembowo	2	13,09	0,15
28	Troski	4	5,93	0,67
29	Wichorowo	0	2,62	0
30	Wronino	0	0,77	0
31	Zaborowo	3	10,38	0,29
32	Żukowo	1	6,83	0,15
Ogółem dla Gminy		30	159,75	0,19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Tabela 19. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze technicznej

Jednostka pomocnicza	Liczba wskaźników sfery technicznej dla danej jednostki pomocniczych, w których stwierdzono sytuację kryzysową	Koncentracja zjawisk negatywnych
Dłutowo	2	1
Drochowo	2	1
Drochówka	2	1
Grąbczewo	2	1
Januszewo	2	1
Kębłowice	1	0
Kozarzewo	1	0
Krysk	0	0
Łazęki	2	1
Michałowó	2	1
Nacpolsk	0	0
Naruszewo	0	0
Nowe Naruszewo	1	0
Nowy Nacpolsk	2	1
Pieścidlą	1	0
Postróże	2	1
Potyry	2	1
Radzymin	0	0
Skarboszewo	2	1
Skarszyn	1	0
Skwary	2	1
Sobanice	2	1
Sosenkowo	2	1
Srebrna	1	0
Stachowo	2	1
Stary Nacpolsk	2	1
Strzembowo	1	0
Troski	1	0
Wichorowo	2	1
Wronino	2	1
Zaborowo	0	0
Żukowo	0	0

Źródło: Opracowanie własne

Rycina 40. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze technicznej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo
Źródło: Opracowanie własne

3.4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

W celu przeprowadzenia dokładniejszej analizy sfery przestrzenno-funkcjonalnej wykorzystano wskaźnik gęstości zaludnienia w poszczególnych jednostkach pomocniczych Gminy Naruszewo, którego sposób obliczenia oraz informacje o sposobie oceny koncentracji negatywnych zjawisk przedstawiają się następująco:

- niezbędne dane: liczba ludności zameldowanej na pobyt stały lub czasowy w podziale na jednostki pomocnicze i powierzchnia jednostek pomocniczych w km²,
- wartość wskaźnika liczona jako stosunek pomiędzy liczbą ludności w jednostce pomocniczej, a powierzchnią jednostki pomocniczej w ha, wg wzoru $W=A/B$, gdzie W – wartość wskaźnika, A – liczba ludności jednostki pomocniczej, B – powierzchnia obszaru w km².

Każdemu obszarowi przypisano wskaźnik oceny od 0 do 3 uzależniony od wartości średniej, która w Gminie Naruszewo w 2015 r. wyniosła 42,1 os./km². Rozpiętość kolejnych przedziałów wyznaczono zgodnie z regułą trzech sigm (7,8 os./km²). Gęstość zaludnienia w danych jednostkach pomocniczych określono według poniższej skali:

poniżej 34,3 – kolor zielony
34,3 – 42,1 = 1 – kolor pomarańczowy
powyżej 42,1 – kolor czerwony

Tabela 20.Gęstość zaludnienia w Gminie Naruszewo

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Powierzchnia [km ²]	Gęstość zaludnienia
1	Dłutowo	126	3,10	40,6
2	Drochowo	161	6,40	25,2
3	Drochówka	215	5,13	41,9
4	Grąbczewo	72	2,79	25,8
5	Januszewo	214	5,61	38,1
6	Kębłowice	105	4,93	21,3
7	Kozarzewo	118	4,39	26,9
8	Krysk	240	7,02	34,2
9	Łazęki	159	4,36	36,5
10	Michałow	110	3,02	36,4
11	Nacpolsk	605	5,21	116,1
12	Naruszewo	245	3,35	73,1
13	Nowe Naruszewo	158	4,51	35,0
14	Nowy Nacpolsk	78	2,25	34,6
15	Pieścidla	195	4,76	41,0
16	Postróże	243	4,77	50,9
17	Potyry	99	5,04	19,6
18	Radzymin	460	8,90	51,7
19	Skarboszewo	130	2,63	49,4
20	Skarszyn	158	4,10	38,5
21	Skwary	200	3,56	56,2
22	Sobanice	232	6,47	35,9
23	Sosenkowo	206	4,65	44,3
24	Srebrna	177	9,17	19,3
25	Stachowo	58	1,56	37,2
26	Stary Nacpolsk	104	2,45	42,4
27	Strzembowo	337	13,09	25,7
28	Troski	268	5,93	45,2
29	Wichorowo	165	2,62	63,0
30	Wronino	20	0,77	26,0
31	Zaborowo	591	10,38	56,9
32	Żukowo	184	6,83	26,9
Ogółem dla Gminy		6433	152,92	42,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Rycina 41. Wartość wskaźnika gęstość zaludnienia w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

Duże zróżnicowanie zagospodarowania przestrzennego Gminy Naruszewo wpływa na gęstość i charakter jego zabudowy. Zbyt duża gęstość zabudowy i związana z tym niewielka powierzchnia terenów biologicznie czynnych negatywnie oddziałuje na warunki życia mieszkańców.

Problemy te dotyczą przede wszystkim jednostki pomocniczej Nacpolsk, w którym gęstość zaludnienia w przeliczeniu na jego powierzchnię wynosi 116,1 mieszkańców.

Kolejnymi jednostkami, które cechuje wysokie zagęszczenie ludności są sołectwa: Naruszewo (73,1 mieszkańców), Wichorowo (63,0 mieszkańców) oraz Zaborowo (56,9 mieszkańców).

Drugim wskaźnikiem wykorzystanym w analizie sytuacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej jest długość dróg na 100 mieszkańców. Wskaźnik ten obrazuje możliwości poruszania się mieszkańców granicach sołectw, a także o dostępności do poszczególnych usług w Gminie. Niska wartość wskaźnika, poniżej wartości średniej dla Gminy 3,4 km na 100 mieszkańców świadczy tym samym o sytuacji kryzysowej.

Tabela 21. Długość dróg na 100 mieszkańców w Gminie Naruszewo

Lp.	Jednostka pomocnicza	Liczba ludności	Długość dróg [km]	Długość dróg na 100 mieszkańców
1	Dłutowo	126	6,63	5,3
2	Drochowo	161	3,51	2,2
3	Drochówka	215	5,07	2,4
4	Grąbczewo	72	4,50	6,3
5	Januszewo	214	5,81	2,7
6	Kębłowice	105	6,94	6,6
7	Kozarzewo	118	7,22	6,1
8	Krysk	240	8,45	3,5
9	Łazęki	159	9,97	6,3
10	Michałow	110	1,14	1,0
11	Nacpolsk	605	10,83	1,8
12	Naruszewo	245	5,49	2,2
13	Nowe Naruszewo	158	8,00	5,1
14	Nowy Nacpolsk	78	3,47	4,4
15	Pieścidla	195	5,58	2,9
16	Postróże	243	5,14	2,1
17	Potyry	99	3,01	3,0
18	Radzymin	460	10,47	2,3
19	Skarboszewo	130	2,40	1,8
20	Skarszyn	158	5,94	3,8
21	Skwary	200	8,72	4,4
22	Sobanice	232	12,42	5,4
23	Sosenkowo	206	7,80	3,8
24	Srebrna	177	7,57	4,3
25	Stachowo	58	3,15	5,4
26	Stary Nacpolsk	104	4,45	4,3
27	Strzembowo	337	14,62	4,3
28	Troski	268	9,40	3,5
29	Wichorowo	165	2,32	1,4
30	Wronino	20	1,15	5,8
31	Zaborowo	591	18,92	3,2
32	Żukowo	184	7,84	4,3
Ogółem dla Gminy		6433	217,93	3,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Naruszewie

Rycina 42. Wartość wskaźnika długość dróg na 100 mieszkańców w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne

Najlepszą sytuację stwierdzono w sołectwach: Kłębowice (6,6 km/100 mieszk.), Grąbczewo (6,3 km/100 mieszk.), Kozarzewo (6,1 km/100 mieszk.) i Wronino (5,8 km/100 mieszk.). Najniższą zaś wartość odnotowano w jednostkach Michałow (1,8 km/100 mieszk.), Skarboszewo (1,8 km/100 mieszk.), Wichorowo (1,4 km/100 mieszk.) i Nacpolsk (1,0 km/100 mieszk.).

3.4.1. Obszary koncentracji negatywnych zjawisk w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

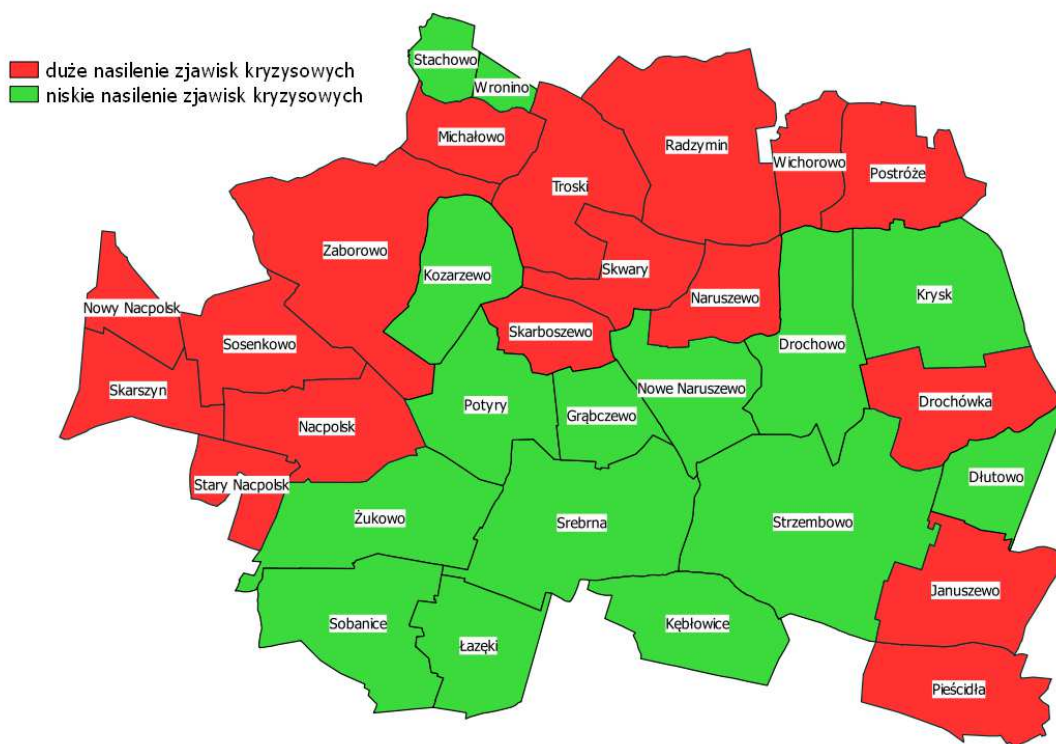
Podsumowaniem diagnozy w sferze przestrzenno-funkcjonalnej jest poniższa tabela. Za obszary kryzysowe w sferze przestrzenno-funkcjonalnej uznano te, które cechują się występowaniem negatywnych zjawisk w dwóch z wymienionych wskaźników, zgodnie następującą skalą:

- 2 wskaźniki – ocena 1, świadcząca o wysokim nasileniu zjawisk kryzysowych (kolor czerwony)
- 0-1 wskaźników – ocena 0, świadcząca o niskim i/lub braku nasileniu zjawisk kryzysowych (kolor zielony).

Tabela 22. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

Jednostka pomocnicza	Liczba wskaźników sfery przestrzenno-funkcjonalnej dla danej jednostki pomocniczych, których wartość uznano za wysoką lub bardzo wysoką*	Koncentracja zjawisk negatywnych
Dłutowo	1	0
Drochowo	1	0
Drochówka	2	1
Grąbczewo	0	0
Januszewo	2	1
Kęblówice	0	0
Kozarzewo	0	0
Krysk	1	0
Łazęki	1	0
Michałow	2	1
Nacpolsk	2	1
Naruszewo	2	1
Nowe Naruszewo	1	0
Nowy Nacpolsk	2	1
Pieścidla	2	1
Postróże	2	1
Potyry	1	0
Radzymin	2	1
Skarboszewo	2	1
Skarszyn	2	1
Skwary	2	1
Sobanice	1	0
Sosenkowo	2	1
Srebrna	1	0
Stachowo	1	0
Stary Nacpolsk	2	1
Strzembowo	1	0
Troski	2	1
Wichorowo	2	1
Wronino	0	0
Zaborowo	2	1
Żukowo	1	0

Źródło: Opracowanie własne

Rycina 43. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo
Źródło: Opracowanie własne

3.5. Sfera środowiskowa

Stan środowiska przyrodniczego na obszarze Gminy Naruszewo można określić jako korzystny. Na obszarze Gminy nie znajdują się parki narodowe oraz obszary Natura 2000 natomiast występują obszary i obiekty przyrodnicze chronione prawem, do których zaliczyć można:⁴

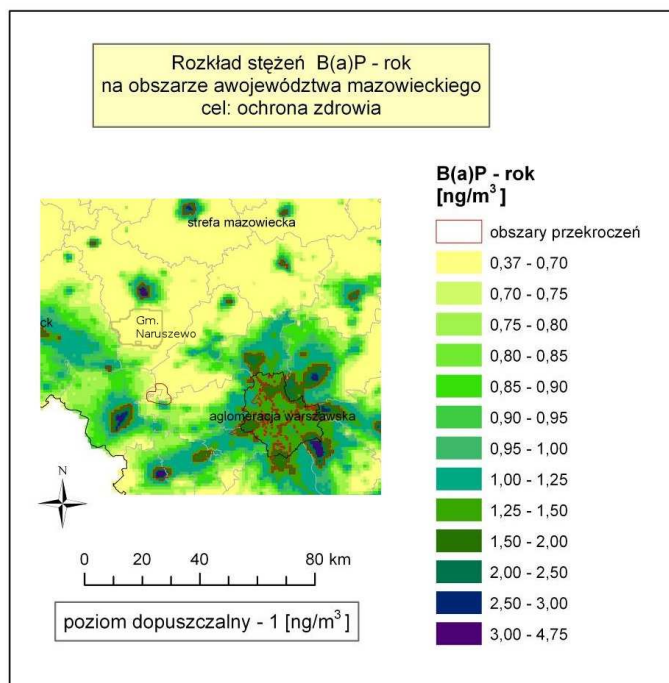
1. Rezerwat przyrody - *Noskowo*
2. Obszary chronionego krajobrazu - *Naruszewski Obszar Chronionego Krajobrazu, Krysko Joniecki Obszar Chronionego Krajobrazu*
3. Użytki ekologiczne – bagna i zadrzewienie (6 szt.)
4. Pomniki przyrody – zadrzewienie i głaz narzutowy (10 szt.)

Gmina Naruszewo wchodzi w skład strefy mazowieckiej dla celów oceny jakości powietrza pod kątem zawartości dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenków azotu, tlenku węgla i benzenu, pyłu zawieszonego PM₁₀ i PM_{2,5} oraz zawartego w tym pyłe ołowiu, arsenu, kadmu, niklu i benzo(a)pirenu. Zarówno pod kątem ochrony zdrowia jak i ochrony roślin strefę zaliczono do klasy A.

Na terenie Gminy Naruszewo nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnego stężenia średniorocznego pyłu zawieszonego benzo(a)pirenu, PM₁₀ oraz PM_{2,5}

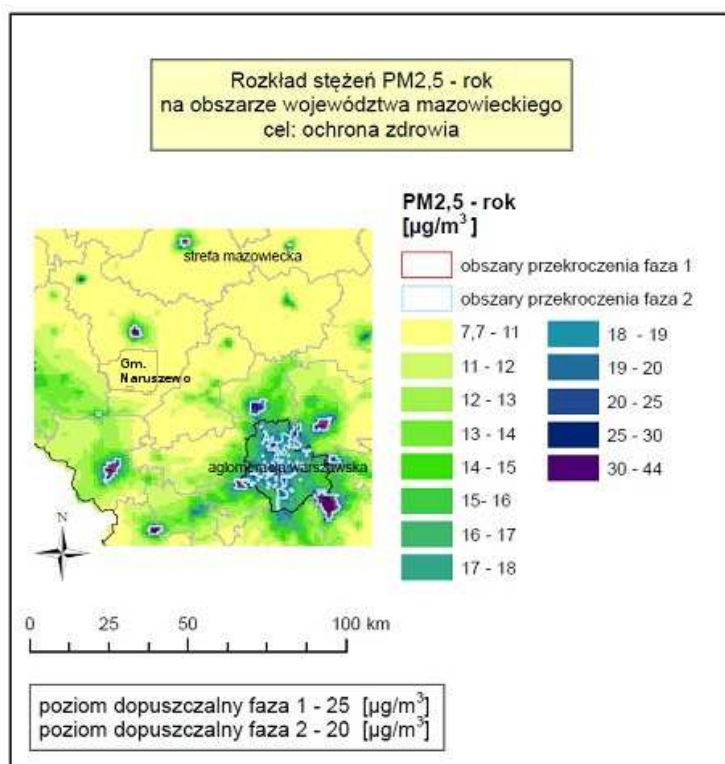
⁴ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Naruszewo na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2017

w 2015 roku. Maksymalne stężenie średnioroczne wynosiło $0,70 \text{ ng/m}^3$ B(a)P, $15 \text{ }\mu\text{g/m}^3$ PM₁₀ oraz $11 \text{ }\mu\text{g/m}^3$ PM_{2,5}. Tym samym stan jakości powietrza w całej Gminie kształtuje się na dobrym poziomie.

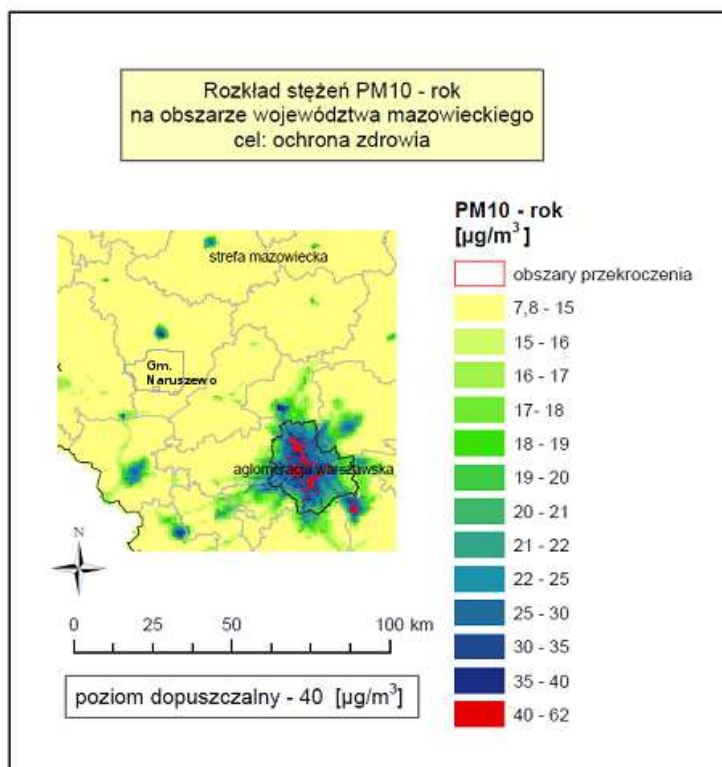
Rycina 44. Stężenia średnioroczne benzo(a)pirenu w 2015 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2015 roku”

Rycina 45. Stężenia średnioroczne pyłu PM_{2,5} w 2015 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2015 roku”

Rycina 46. Stężenia średnioroczne pyłu PM10 w 2015 roku

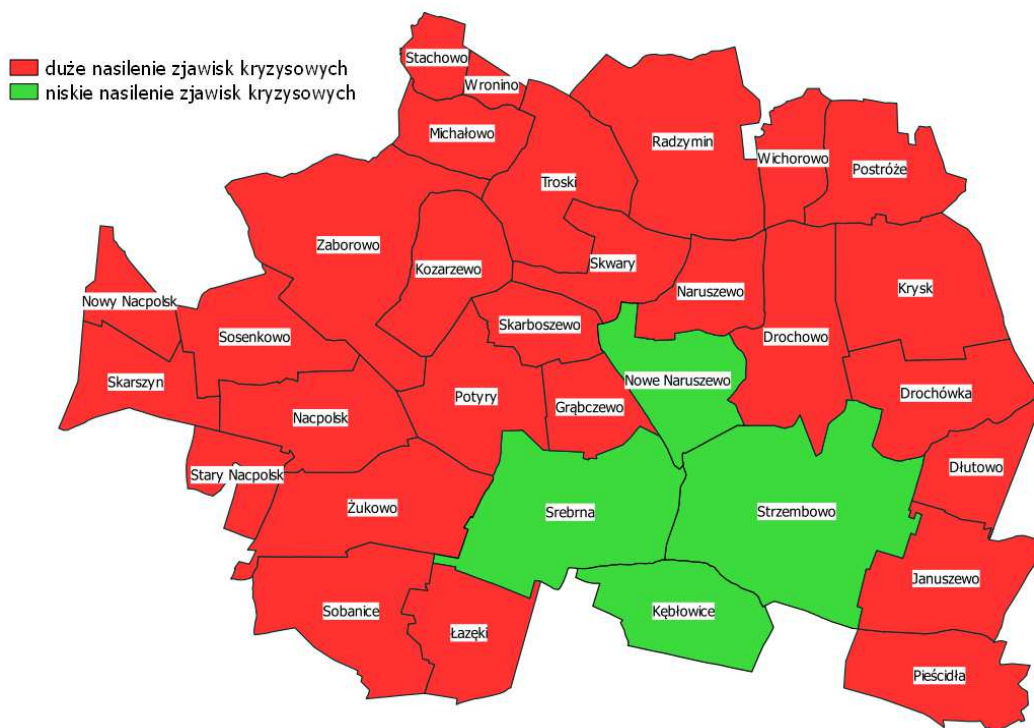
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2015 roku”

W celu zobrazowania sytuacji kryzysowej w sferze środowiskowej w Gminie Naruszewo wzięto pod uwagę powierzchnię lasów w poszczególnych sołectwach. Spośród wszystkich jednostek pomocniczych w Gminie Naruszewo, największa powierzchnia lasów występuje na terenie sołectw: Srebrna (567,10 ha – 61,84%), Nowe Naruszewo (212,70 ha – 47,14%) i Kębłowice (213,80 ha – 43,37%). Na terenie sołectwa Kozarzewo tereny zieleni nie występują, natomiast w sołectwach Sosenkowo (0,96 ha – 0,21%), Dłutowo (0,62 ha – 0,20%), Skarboszewo (0,49 ha – 0,19%) i Skwary (1,20 ha – 0,34%) występują w niewielkim stopniu.

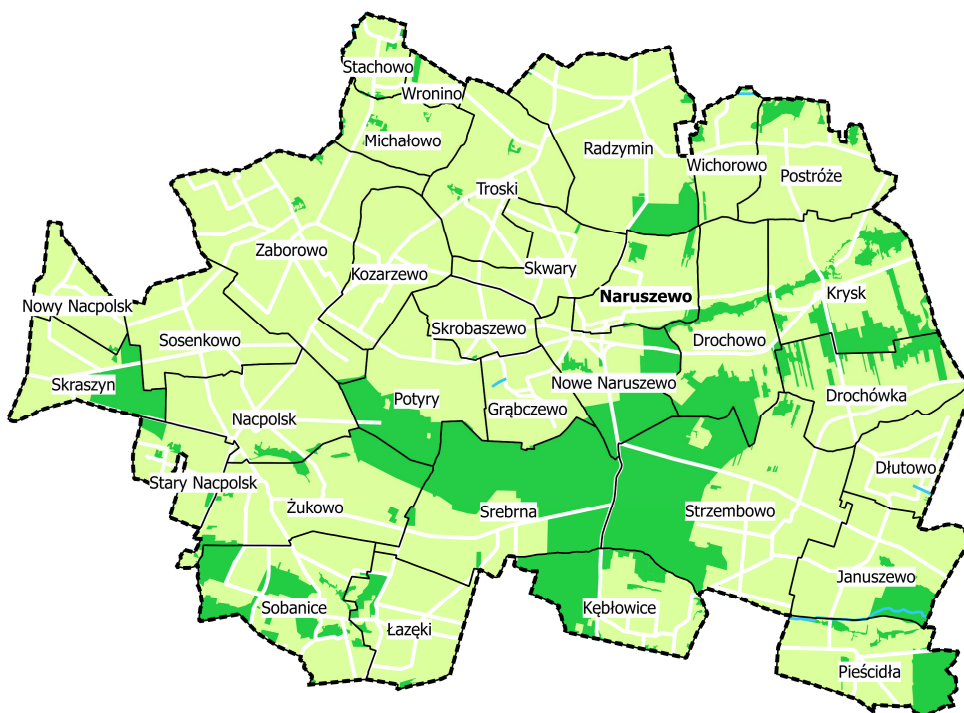
Tabela 23. Powierzchnia lasów w Gminie Naruszewo

Lp.	Jednostka pomocnicza	Powierzchnia sołectwa [ha]	Powierzchnia lasów [ha]	Procent powierzchni	Koncentracja zjawisk negatywnych
1	Dłutowo	310,3	0,62	0,20	1
2	Drochowo	640,0	165,50	25,86	1
3	Drochówka	513,8	97,68	19,01	1
4	Grąbczewo	279,5	2,95	1,06	1
5	Januszewo	561,0	85,09	15,17	1
6	Kębłowice	493,0	213,80	43,37	0
7	Kozarzewo	439,3	0,00	0,00	1
8	Krysk	702,5	179,00	25,48	1
9	Łazęki	436,0	36,92	8,47	1
10	Michałowo	302,5	16,92	5,59	1
11	Nacpolsk	521,1	18,61	3,57	1
12	Naruszewo	335,0	29,39	8,77	1
13	Nowe Naruszewo	451,2	212,70	47,14	0
14	Nowy Nacpolsk	225,3	1,72	0,76	1
15	Pieścidlą	476,7	115,10	24,15	1
16	Postróże	477,7	36,33	7,61	1
17	Potyry	504,8	167,60	33,20	1
18	Radzymin	890,0	94,48	10,62	1
19	Skarboszewo	263,0	0,49	0,19	1
20	Skarszyn	410,5	126,80	30,89	1
21	Skwary	356,0	1,20	0,34	1
22	Sobanice	647,2	176,10	27,21	1
23	Sosenkowo	465,4	0,96	0,21	1
24	Srebrna	917,1	567,10	61,84	0
25	Stachowo	156,5	7,47	4,77	1
26	Stary Nacpolsk	245,2	21,58	8,80	1
27	Strzembowo	1309,0	543,20	41,50	0
28	Troski	593,7	6,63	1,12	1
29	Wichorowo	262,0	12,02	4,59	1
30	Wronino	77,0	6,45	8,38	1
31	Zaborowo	1038,0	10,62	1,02	1
32	Żukowo	683,6	107,70	15,75	1
Ogółem dla Gminy		15983,9	3062,73	19,16	

Źródło: opracowanie własne

Rycina 47. Wartość wskaźnika powierzchnia lasów w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.
Źródło: Opracowanie własne

Rycina 48. Lasy w Gminie Naruszewo
Źródło: Opracowanie własne

Na obszarze Gminy występują małe cieki wodne, takie jak Naruszewka, Żurawianka oraz Struga. Jakość wód powierzchniowych może być zagrożona w szczególności przez niski odsetek skanalizowania, który w 2015 roku wynosił zaledwie 10,3% w zestawieniu do zwodociągowania, z której korzystało 99,0% ludności. Dodatkowo, zagrożeniem dla jakości wód powierzchniowych jest dominujące w Gminie rolnictwo, które jest źródłem się organiczne oraz nieorganiczne nawozy trafiające do wód powierzchniowych i podziemnych.

Głównymi źródłami zagrożeń dla pogorszenia stanu środowiska są związane z:

- Lokalizacją ropociągu *Przyjaźń*,
- Nieodpowiednim wykorzystaniu rolniczemu oraz magazynowanie nawozów sztucznych i naturalnych oraz pestycydów,
- Odpady i ścieki bytowe.

4. Zasięgi przestrzenne obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

4.1. Obszar zdegradowany

Zgodnie z wytycznymi Ministra Rozwoju, aby uznać daną część Gminy za obszar zdegradowany, musi ona charakteryzować się koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Ponadto obszar zdegradowany musi cechować się występowaniem negatywnych zjawisk dodatkowo w co najmniej jednej ze sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej.

Podstawą wyznaczenia obszaru zdegradowanego Gminy Naruszewo były wyniki diagnozy przeprowadzonej w sferze społecznej, gospodarczej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej dla 32 jednostek pomocniczych.

Za obszar zdegradowany uznaje się jednostkę pomocniczą, dla której zdiagnozowano wysoką koncentrację negatywnych zjawisk w sferze społecznej, współwystępującą z koncentracją negatywnych zjawisk w co najmniej jednej z pozostałych sfer.

Analiza obszarów wg wcześniej wymienionych wskaźników pozwoliła odpowiedzieć na pytanie, które spójnie geograficzne i możliwe do wydzielenia w przestrzeni jednostki pomocnicze powinny zostać objęte działaniami rewitalizacyjnymi.

W celu wyznaczenia obszaru zdegradowanego Gminy Naruszewo, obejmującego jednostki pomocnicze, wydzielone na potrzeby opracowania niniejszego dokumentu, w których stwierdzono koncentrację zjawisk kryzysowych w poszczególnych sferach dokonano 3-stopniowej analizy. Jednostki, które spełniły poniżej zaprezentowane warunki włączono w granice obszaru zdegradowanego.

Warunek pierwszy stanowił, iż za obszar zdegradowany można było uznać jedynie jednostki pomocnicze, w których stwierdzono sytuację kryzysową spowodowaną koncentracją negatywnych zjawisk w sferze społecznej (min. 4 wskaźników odznaczało się wartością mniej korzystną niż średnia dla całej Gminy Naruszewo), współwystępującą z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z pozostałych sfer. Jednostki pomocnicze spełniające pierwszy warunek to: Dłutowo, Łazęki, Nacpolsk, Nowy Nacpolsk, Skarszyn, Sobanice, Sosenkowo, Troski, Wronino i Żukowo.

Ponadto drugim warunkiem, który powinny spełnić jednostki pomocnicze, aby uznano je za obszar zdegradowany była łączna suma wskaźników, których wartość była mniej korzystna niż średnia dla całej Gminy Naruszewo, przekraczająca połowę analizowanych w powyższej delimitacji tj. min. 8 wskaźników. Wszystkie jednostki pomocnicze spełniające pierwszy warunek, spełniły również warunek drugi. W poniższej tabeli jednostki, które spełniają dwa powyższe warunki zaznaczono kolorem czerwonym.

Tabela 24. Zestawienie zbiorcze delimitacji we wszystkich sferach

Jednostka pomocnicza	Liczba wskaźników dla danej jednostki pomocniczej, których wartość uznano za mniej korzystną niż średnia dla Gminy Suchań					Suma wskaźników, których wartość była mniej korzystną niż średnia dla całej Gminy Suchań
	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera techniczna	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera środowiskowa	
Dłutowo	4	3	2	1	1	12
Drochowo	3	2	2	1	1	10
Drochówka	3	3	2	2	1	12
Grąbczewo	3	0	2	0	1	7
Januszewo	3	1	2	2	1	10
Kębłowice	2	2	1	0	0	6
Kozarzewo	3	2	1	0	1	8
Krysk	2	1	0	1	1	7
Łazęki	4	3	2	1	1	12
Michałowó	2	2	2	2	1	9
Nacpolsk	4	1	0	2	1	9
Naruszewo	3	1	0	2	1	7
Nowe Naruszewo	3	1	1	1	0	6
Nowy Nacpolsk	5	2	2	2	1	13
Pieścidła	1	2	1	2	1	7
Postróże	2	2	1	2	1	9
Potyry	3	1	2	1	1	8
Radzymin	2	1	0	2	1	6
Skarboszewo	3	3	2	2	1	11
Skarszyn	4	2	1	2	1	11

Skwary	2	2	2	2	1	9
Sobanice	4	2	2	1	1	11
Sosenkowo	4	2	2	2	1	11
Srebrna	1	2	1	1	0	5
Stachowo	1	0	2	1	1	5
Stary Nacpolsk	3	1	2	2	1	10
Strzembowo	3	2	0	1	0	7
Troski	5	2	1	2	1	12
Wichorowo	3	2	2	2	1	10
Wronino	4	0	2	0	1	8
Zaborowo	2	0	0	2	1	5
Żukowo	4	2	0	1	1	8

Źródło: Opracowanie własne

Ponadto trzecim warunkiem była odpowiednia wartość Indeksu Degradacji. W tym celu aby skala i wartość wszystkich kryteriów były porównywalne, każdy ze wskaźników oraz liczby bezwzględne zostały wystandaryzowane poprzez odjęcie od nominalnej wartości wskaźnika dla każdej jednostki, średniej wartości dla całej Gminy i podzieleniu przez odchylenie standardowe dla całego Gminy, według poniższego wzoru:

$$t_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}$$

gdzie:

t_{ij} - wartość znormalizowanego wskaźnika j dla jednostki pomocniczej i ,

x_{ij} - wartość wskaźnika j dla jednostki pomocniczej i ,

$\bar{x}_j$ - średnia arytmetyczna wskaźnika j ,

S_j - odchylenie standardowe miernika j .

W wyniku tej procedury wszystkie wystandaryzowane wskaźniki/liczby bezwzględne mają rozkład charakteryzujący się jednakową średnią (zero) i odchyleniem standardowym (jeden), co umożliwia ich logiczną interpretację i uprawnia do dodawania.

Na bazie wystandaryzowanych wskaźników i liczb utworzono Indeks Degradacji (wskaźnik sumaryczny) pozwalający na uszeregowanie poszczególnych jednostek pomocniczych w Gminie Naruszewo od najmniej zagrożonych dysfunkcjami społeczno-gospodarczo-przestrzennymi (najniższa wartość Indeksu) do najbardziej zagrożonych (najwyższa wartość Indeksu).

Przyjmuje on postać:

$$\text{Indeks Degradacji} = W1+W2+W3+W4+W5+W6+W10+W11+W12+W13+W14$$

Za obszar zdegradowany uznano jednostkę pomocniczą, dla której zdiagnozowano wysoką koncentrację negatywnych zjawisk w sferze społecznej, współwystępującą z koncentracją negatywnych zjawisk w co najmniej jednej z pozostałych sfer.

W celu dokonania syntetycznej oceny koncentracji zjawisk kryzysowych w poszczególnych sferach zliczono sumę wszystkich wskaźników dla danej jednostki pomocniczej. Wysoka dodatnia wartość sumy wskaźników wskazywała na koncentrację negatywnych zjawisk.

W celu uszeregowania ogólnej sytuacji poszczególnych jednostek pomocniczych w Gminie Naruszewo wartości osiągniętego Indeksu Degradacji podzielono na trzy przedziały i nadano im oznaczenia barwne:

- wartość Indeksu Degradacji < -4 oznacza, że jednostka pomocnicza znajduje się w relatywnie bardzo dobrej sytuacji oznaczono kolorem niebieskim,
- wartość Indeksu Degradacji w przedziale od -4 do 0 oznacza, że jednostka pomocnicza znajduje się w relatywnie dobrej sytuacji oznaczono kolorem zielonym,

- wartość Indeksu Degradacji w przedziale od 0 do 4 oznacza, że jednostka pomocnicza znajduje się w relatywnie złej sytuacji kryzysowej, oznaczono kolorem pomarańczowym,
- wartość Indeksu Degradacji > 4 oznacza, że jednostka pomocnicza znajduje się w relatywnie bardzo złej sytuacji kryzysowej, oznaczono kolorem czerwonym.

Tabela 25. Wartość Indeksu Degradacji dla poszczególnych jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo

Jednostka pomocnicza	sfera społeczna	Koncentracja negatywnych zjawisk	sfera gospodarcza	Koncentracja negatywnych zjawisk	sfera techniczna	Koncentracja negatywnych zjawisk	sfera przestrzenna	Koncentracja negatywnych zjawisk	sfera środowiskowa	Koncentracja negatywnych zjawisk	ID
	suma wskaźników (W1-W6)		suma wskaźników (W7-W9)		W10-W11		suma wskaźników (W12-W13)		W14		
Dłutowo	1,1	TAK	1,6	TAK	1,2	TAK	-1,3		1,1	TAK	3,8
Drochowo	-1,9		2,3	TAK	1,2	TAK	-0,2		-0,4		1,0
Drochówka	-2,9		1,5	TAK	1,2	TAK	0,6	TAK	0,0	TAK	0,5
Grąbczewo	1,5	TAK	-1,7		1,2	TAK	-2,7		1,1	TAK	-0,6
Januszewo	-0,6		-1,3		1,2	TAK	0,2	TAK	0,2	TAK	-0,1
Kębłowice	-0,2		2,1	TAK	-0,1		-3,1		-1,5		-2,7
Kozarzewo	2,4	TAK	0,6	TAK	0,0	TAK	-2,5		1,2	TAK	1,6
Krysk	-1,4		-3,3		-2,4		-0,5		-0,4		-8,0
Łazęki	2,1	TAK	1,9	TAK	1,2	TAK	-2,1		0,6	TAK	3,8
Michałowo	-2,6		1,3	TAK	1,2	TAK	1,2	TAK	0,8	TAK	2,0
Nacpolsk	4,0	TAK	0,3	TAK	-3,5		5,0	TAK	0,9	TAK	6,7
Naruszewo	1,2	TAK	-2,9		-7,2		2,4	TAK	0,6	TAK	-5,9
Nowe Naruszewo	-0,7		-3,1		0,3	TAK	-1,4		-1,7		-6,6
Nowy Nacpolsk	3,2	TAK	1,1	TAK	1,2	TAK	-1,0		1,1	TAK	5,7
Pieścidła	-3,8		0,7	TAK	0,5	TAK	0,3	TAK	-0,3		-2,6
Postróże	-4,6		1,7	TAK	0,7	TAK	1,3	TAK	0,7	TAK	-0,2
Potyry	-1,0		-2,2		1,2	TAK	-1,0		-0,8		-3,7
Radzymin	-1,2		0,0	TAK	-2,3		1,2	TAK	0,5	TAK	-1,8
Skarboszewo	0,7	TAK	0,7	TAK	0,9	TAK	1,1	TAK	0,6	TAK	4,0

Skarszyn	1,6	TAK	0,8	TAK	0,3	TAK	-0,4		-0,7		1,6
Skwary	-2,1		-1,0		1,2	TAK	0,1	TAK	1,1	TAK	-0,5
Sobanice	1,5	TAK	0,5	TAK	1,2	TAK	-1,6		-0,5		1,2
Sosenkowo	2,9	TAK	1,1	TAK	1,2	TAK	-0,1		1,1	TAK	6,2
Srebrna	-2,2		0,3	TAK	0,4	TAK	-1,8		-2,6		-5,8
Stachowo	-6,2		-3,3		1,2	TAK	-1,5		0,9	TAK	-8,9
Stary Nacpolsk	1,1	TAK	-1,5		1,2	TAK	-0,5		0,6	TAK	1,0
Strzembowo	-1,5		0,7	TAK	0,3	TAK	-1,4		-1,3		-3,3
Troski	3,7	TAK	0,3	TAK	-1,1		0,3	TAK	1,1	TAK	4,2
Wichorowo	-2,4		-0,3		1,2	TAK	2,4	TAK	0,9	TAK	1,8
Wronino	6,0	TAK	-3,1		1,2	TAK	-2,4		0,6	TAK	2,3
Zaborowo	-3,9		-0,8		-0,5		0,9	TAK	1,1	TAK	-3,1
Żukowo	5,2	TAK	1,5	TAK	-0,1		-1,4		0,2	TAK	5,5
Średnia dla całej Gminy	0,0		-0,1		0,2		-0,3		0,2		

Źródło: opracowanie własne

Rycina 49. Wartość Indeksu Degradacji dla wyznaczonych jednostek pomocniczych
Źródło: Opracowanie własne

Wartości Indeksu Degradacji wskazują, że relatywnie bardzo dobrą sytuację stwierdzono w jednostkach Krysk, Naruszewo, Nowe Naruszewo, Srebrna i Stachowo, zaś dobrą w Grąbczewo, Januszewo, Kębłowice, Pieścidla, Postróże, Potyry, Radzymin, Skwary, Strzembowo i Zaborowo.

Jednostki pomocnicze, których wartość Indeksu Degradacji wskazuje na złą sytuację kryzysową to: Dłutowo, Drochowo, Drochówka, Kozarzewo, Łążecki, Michałow, Skarboszewo, Skarszyn, Sobanice, Stary Nacpolsk, Wichorowo i Wronino.

Analiza wartości Indeksu Degradacji wskazała, że pięć jednostki pomocniczych – Nacpolsk, Nowy Nacpolsk, Sosenkowo, troski i Żukowo znajdują się w bardzo złej sytuacji kryzysowej pod względem analizowanych wszystkich powyżej sfer.

Do obszaru zdegradowanego zaliczono te jednostki pomocnicze, które spełniają łącznie następujące warunki:

- 1) min. 4 wskaźniki w sferze społecznej odznaczało się wartością mniej korzystną niż średnia dla całej Gminy Naruszewo,
- 2) przynajmniej połowa wskaźników poddanych analizie (8 wskaźników) we wszystkich sferach odznaczało się wartością mniej korzystną niż średnia dla całej Gminy Naruszewo,
- 3) charakteryzuje się indeksem degradacji (ID) > 4,0.

W związku z powyższym za obszar zdegradowany uznano następujące jednostki pomocnicze:

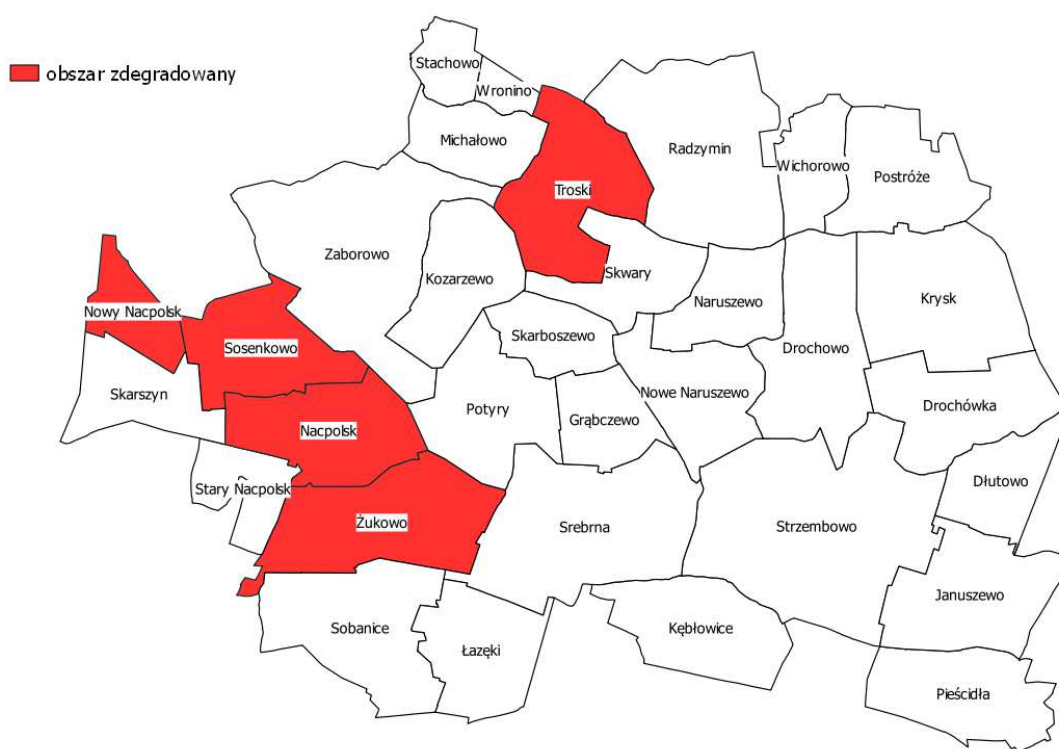
- 1) Nacpolsk – w której zidentyfikowano 9 zjawisk kryzysowych, w tym w 4 sferze społecznej i indeks degradacji na poziomie 6,7;
- 2) Nowy Nacpolsk – w której zidentyfikowano 13 zjawisk kryzysowych, w tym w 5 sferze społecznej i indeks degradacji na poziomie 5,7;
- 3) Sosenkowo – w której zidentyfikowano 11 zjawisk kryzysowych, w tym w 4 sferze społecznej i indeks degradacji na poziomie 6,2;
- 4) Troski – w której zidentyfikowano 12 zjawisk kryzysowych, w tym w 5 sferze społecznej i indeks degradacji na poziomie 4,2;
- 5) Żukowo – w której zidentyfikowano 8 zjawisk kryzysowych, w tym w 4 sferze społecznej i indeks degradacji na poziomie 5,5.

Zestawienie zbiorcze prezentujące powierzchnię i liczbę ludności obszaru zdegradowanego Gminy Naruszewo zawiera poniższa tabela. Granice obszaru zdegradowanego Gminy Naruszewo przedstawiono na poniższej rycinie.

Tabela 26. Obszar zdegradowany – powierzchnia i liczba ludności

Jednostka pomocnicza	Powierzchnia obszaru [ha]	Powierzchnia[%]	Liczba mieszkańców	Liczba ludności [%]
Nacpolsk	521,1	3,3	605	9,4
Nowy Nacpolsk	225,3	14,1	78	1,2
Sosenkowo	465,4	2,9	206	3,2
Troski	593,7	3,7	268	4,1
Żukowo	683,6	4,3	184	2,9
Ogółem obszar zdegradowany	2489	15,6	1341	20,8

Źródło: opracowanie własne

Rycina 50. Obszar zdegradowany Gminy Naruszewo

Źródło: opracowanie własne

4.2. Wnioski z przeprowadzonych konsultacji

W celu identyfikacji problemów występujących w Gminie oraz wskazania obszarów, które wymagają podjęcia działań rewitalizacyjnych i poznania potrzeb rewitalizacyjnych w ramach konsultacji społecznych przeprowadzono ankietyzację wśród interesariuszy rewitalizacji. Opinie na temat problemów, jak również kierunków przyszłych działań rewitalizacyjnych interesariusze (mieszkańcy, przedsiębiorcy, pracownicy jednostek samorządowych, członkowie organizacji pozarządowych) mogli wyrazić za pośrednictwem anonimowych ankiet. Podczas konsultacji społecznych, trwających od 15.06.2017 r. do 07.07.2017 r. w badaniu ankietowym wzięły udział 164 osoby.

Poniżej zaprezentowano odpowiedzi ankietowanych na pytania zawarte w ankiecie:

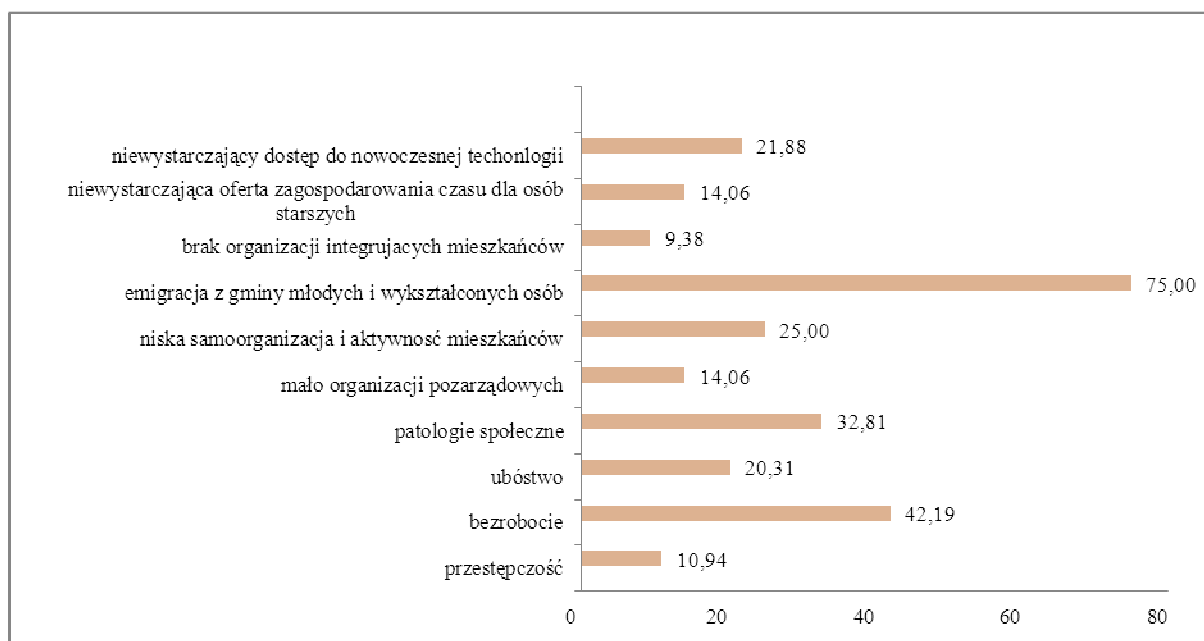
- Co stanowi o atrakcyjności gminy,
- Czy Gmina wymaga rewitalizacji,
- Jakie obszary powinny zostać poddane rewitalizacji,
- Dlaczego te obszary są zdegradowane,
- Jakie problemy ekonomiczne, społeczne i związane z jakością życia występują na tych obszarach.

Osoby, które wzięły udział w ankiecie najczęściej wymieniały walory przyrodnicze (73,43% ankietowanych) i walory historyczne (62,5% ankietowanych) jako

najważniejsze czynniki wpływające na atrakcyjność gminy. Ważne ze względu na atrakcyjność gminy jest również: oferta turystyczna (26,56%) i oferta kulturalna (12,5%).

Zdecydowana większość osób biorących udział w badaniu uznało, że Gmina Naruszewo potrzebuje działań w zakresie rewitalizacji, 64% ankietowanych odpowiedziało, że zdecydowanie tak, 34% ankietowanych odpowiedziało, że raczej tak, natomiast 2% ankietowanych odpowiedziało, że raczej nie. Na pytanie dotyczące obszaru, który wymaga rewitalizacji, 45,3% mieszkańców wskazało jednostkę Nacpolsk, 24,1% Sosenkowo, 18,5 Żukowo i 16,2% Troski. Nowy Nacpolsk został wskazany tylko przez 3,2% ankietowanych, jako obszar wymagający rewitalizacji.

Na pytanie o problemy jakie występują w sferze społecznej, ankietowani mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi, co przedstawia wykres poniżej. Najczęściej wskazywano na emigrację z gminy młodych i wykształconych osób (75%), problem z bezrobociem (42,19%) czy patologie społeczne (32,81%). Innymi problemami wymienianymi przez ankietowane osoby w sferze społecznej były: niska samoorganizacja i aktywność mieszkańców (25,00%), niewystarczający dostęp do nowej technologii (21,88%), ubóstwo (20,31%), niewystarczająca oferta zagospodarowania czasu dla osób starszych (14,06%), mało organizacji pozarządowych (14,06%), przestępczość (10,94%) i brak organizacji integrujących mieszkańców (9,38%).

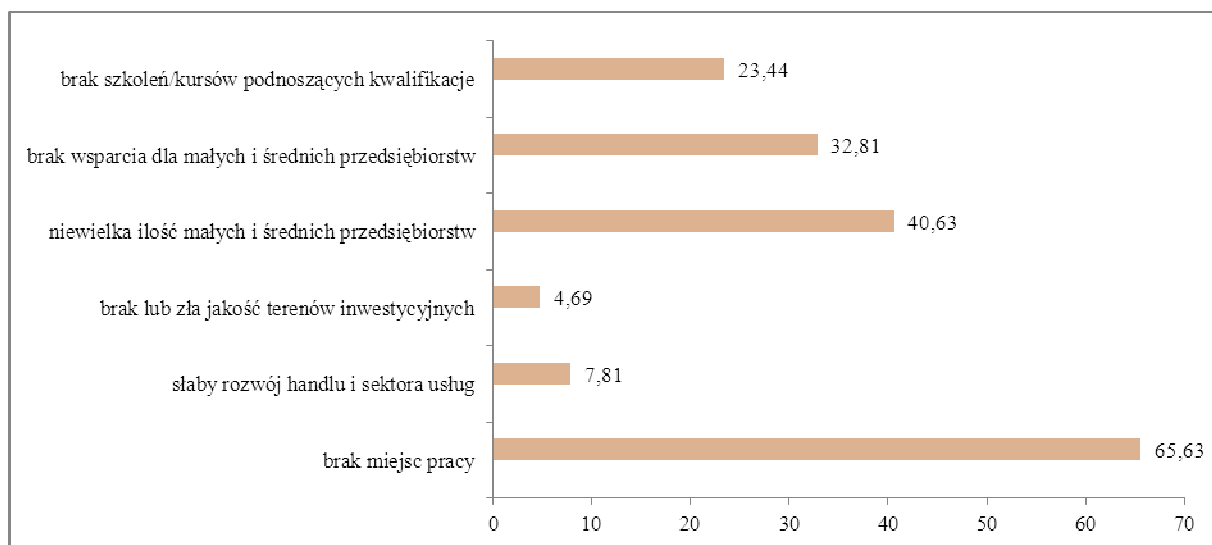

Rycina 51. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w strefie społecznej

Źródło: Formularze zebrane podczas ankietyzacji

Spośród problemów w sferze gospodarczej, które należy rozwiązać w procesie rewitalizacji ankietowani wskazywali głównie brak miejsc pracy (65,63%). Mieszkańcy dostrzegają również problemy związane z niewielką ilością małych i średnich przedsiębiorstw (40,63%), brak wsparcia dla małych i średnich

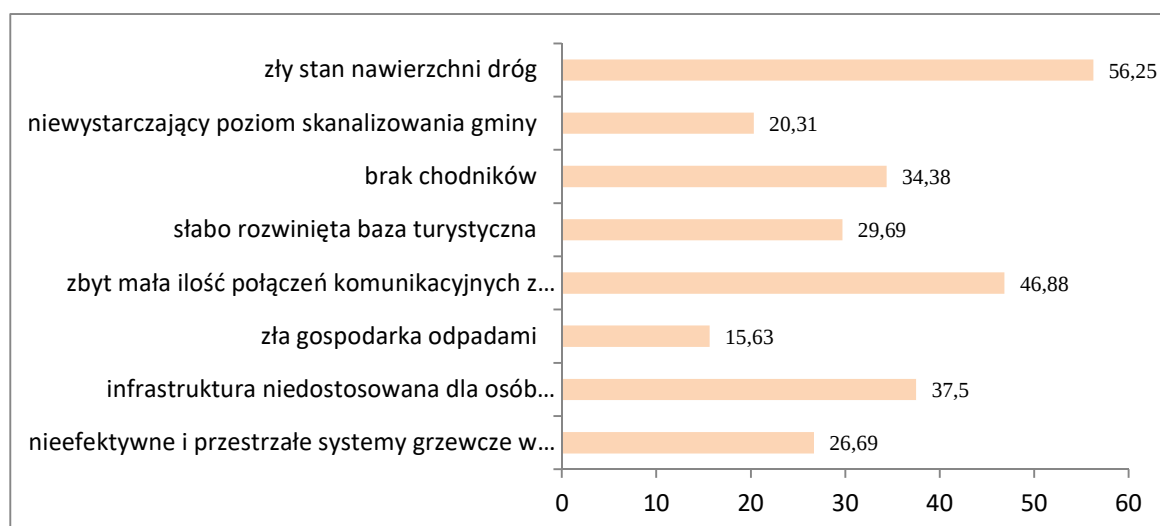
przedsiębiorstw (32,81%), brak kursów/szkoleń podnoszących kwalifikacje (23,44%). Wyniki przedstawiono na poniższym wykresie.

Rycina 52. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze gospodarczej

Źródło: Formularze zebrane podczas ankietyzacji

Wśród problemów w sferze technicznej najczęściej podawany był zły stan nawierzchni dróg (56,25%) i zbyt mała ilość połączeń komunikacyjnych z innymi ośrodkami (46,88%). Innymi problemami w sferze technicznej wskazanymi przez ankietowanych była: infrastruktura niedostosowana dla osób niepełnosprawnych/starszych (37,5%), brak chodników (34,38%), nieefektywne i przestarzałe systemy grzewcze w budynkach (29,69%), słabo rozwinięta baza turystyczna (29,69%), niewystarczający poziom skanalizowania gminy (20,31%) i zła gospodarka ściekami, odpadami (15,63%). Wyniki przedstawia poniższy wykres.

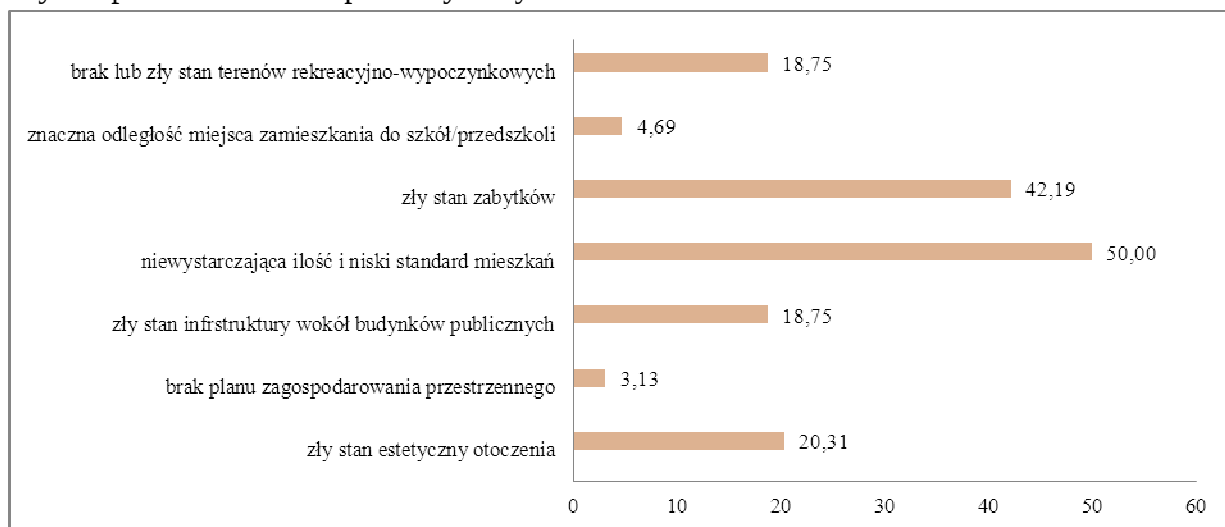

Rycina 53. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze technicznej

Źródło: Formularze zebrane podczas ankietyzacji

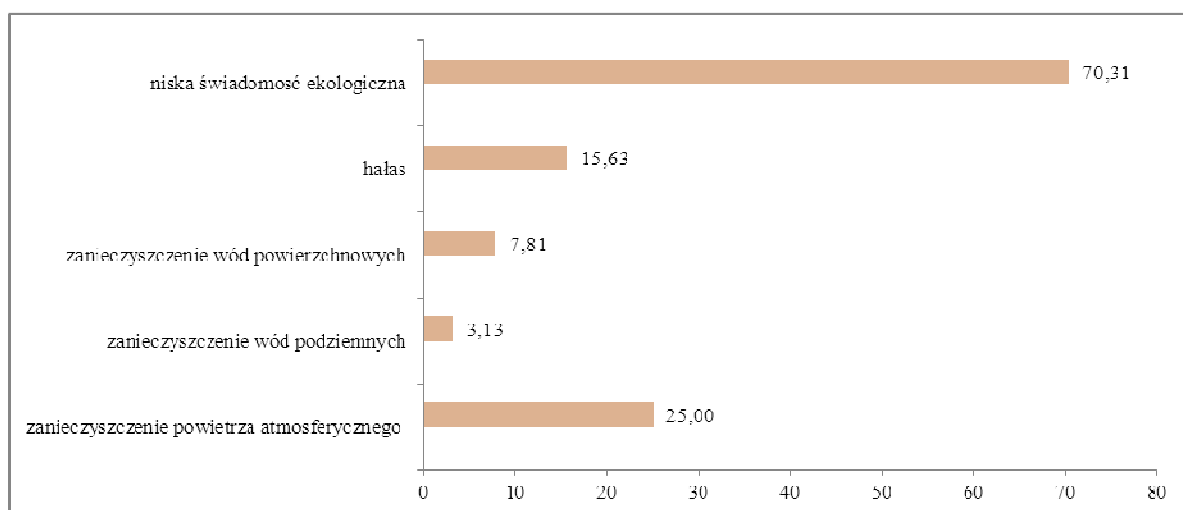
Ankietowani mieszkańcy uważają, iż najbardziej istotnymi problemami w sferze przestrzenno-funkcjonalnej jest niewystarczająca ilość i niski standard mieszkań (50%), zły stan zabytków (42,19%), brak lub zły stan terenów rekreacyjno-wypoczynkowych

(18,75%), zły stan infrastruktury budynków publicznych (18,75%). Wyniki przedstawiono na poniższym wykresie.

Rycina 54. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze przestrzenno-funkcjonalnej
Źródło: Formularze zebrane podczas ankietyzacji

Spośród problemów w sferze środowiskowej, które należy rozwiązać w procesie rewitalizacji ankietowani wskazywali głównie niską świadomość ekologiczną (70,31%). Wskazywane były także następujące problemy: zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego (25%), hałas (15,63%), zanieczyszczenie wód powierzchniowych (7,81%) oraz zanieczyszczenie wód podziemnych (3,13%). Wyniki przedstawiono poniżej.

Rycina 55. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze środowiskowej
Źródło: Formularze zebrane podczas ankietyzacji

4.3. Obszar rewitalizacji

Obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, **cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne**

znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się jako obszar rewitalizacji. Tym samym jedną z przesłanek do wyboru obszaru rewitalizacji w Gminie Naruszewo był fakt podjęcia działań rewitalizacyjnych, mających na celu ograniczenie stwierdzonych na obszarze zdegradowanym negatywnych zjawisk.

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych 2014-2020 obszar rewitalizacji musi zatem mieścić się w granicach obszaru zdegradowanego, nie musi jednak obejmować go w całości. Może być on również podzielony na podobszary, w tym nieposiadające wspólnych granic, lecz nie może obejmować więcej niż 20% powierzchni Gminy oraz w jego granicach nie może zamieszkiwać więcej niż 30% mieszkańców Gminy.

Wydzielając obszar rewitalizacji z obszaru zdegradowanego Gminy Naruszewo wzięto również pod uwagę następujące kryteria:

- możliwość realizacji zadań/projektów wpływających na eliminację przyczyn powstawania i występowania negatywnych zjawisk,
- dobór jednostek w których koncentrują się negatywne zjawiska, pod kątem ich oddziaływania na obszar rewitalizacji i całego obszaru zdegradowanego,
- istotne znaczenie z punktu widzenia rozwoju lokalnego gminy,
- zasięg oddziaływania realizowanych projektów na społeczność lokalną,
- możliwość utrzymania spodziewanych efektów, tj. mechanizmów naprawczych także po zakończeniu bezpośredniej interwencji.

Uwzględniono również analizę wskaźników i kumulację negatywnych zjawisk obszaru zdegradowanego, jak również partycypację społeczną oraz czynniki wskazane powyżej, z uwagi na fakt, iż jest proces rewitalizacji złożony, a jego skuteczna realizacja możliwa jedynie pod warunkiem spełnienia ich wszystkich razem.

Biorąc pod uwagę powyższe kryteria do obszaru rewitalizacji z obszaru zdegradowanego Gminy nie włączono jednostki funkcjonalno-przestrzennej Nowy Nacpolsk, która zgodnie z przyjętą metodologią została uznana za obszar zdegradowany. Aktualnie Gmina Naruszewo nie planuje realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze jednostki. Większa część potrzeb infrastrukturalnych, mających na celu podniesienie poziomu jakości życia jej mieszkańców została zapewniona dzięki realizacji projektów w poprzedniej perspektywie finansowej Unii Europejskiej w latach 2007-2013.

Tym samym obszar rewitalizacji postanowiono wyznaczyć obszar jako 2 podobszary, w skład których wchodzi cztery jednostki pomocnicze Gminy Naruszewo:

- 1) Nacpolsk
- 2) Sosenkowo
- 3) Troski
- 4) Żukowo

Wyniki analizy wskaźnikowej są spójne z wynikiem badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców Gminy Naruszewo. Jednocześnie te właśnie obszary mają duży potencjał rozwojowy i kulturowy i po przeprowadzeniu projektów rewitalizacyjnych mogą stać się miejscem przyciągającym lokalną społeczność.

Należy jednak podkreślić, że ustanowienie obszaru rewitalizacji nie oznacza, że na pozostałych jednostkach pomocniczych nie będą realizowane działania o charakterze rewitalizacyjnym. Poprzez inne źródła finansowania i programy krajowe na obszarach tych będą prowadzone dalsze działania, związane z niwelowaniem zidentyfikowanych problemów społecznych i infrastrukturalnych. Będzie to dotyczyło przede wszystkim obszaru zdegradowanego Gminy (jednostka pomocnicza Nowy Nacpolsk). Działania te będą podejmowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz działalność organizacji pozarządowych.

Z uwagi na to, że jednostki pomocnicze Gminy Naruszewo wyznaczone na potrzeby diagnozy zjawisk kryzysowych obejmują zarówno tereny niezabudowane (niezamieszkałe) – lasy i pola uprawne, jak zabudowane (zamieszkałe) i fakt, iż obszar rewitalizacji powinien obejmować wyłącznie obszary zabudowane z jednostek pomocniczych wydzielono tylko tereny zabudowane i włączono do obszaru rewitalizacji. **Łącznie obszar rewitalizacji zajmuje 137,7 ha – 0,86% powierzchni Gminy i jest zamieszkiwane przez 1263 osób – 19,63% jego mieszkańców.**

Tabela 27. Obszar rewitalizacji (tereny zabudowane) – powierzchnia i liczba ludności

Podobszar	Jednostka pomocnicza	Powierzchnia obszaru [ha]	Powierzchnia [%]	Liczba mieszkańców	Liczba ludności [%]
A	Nacpolsk	35,4	0,22	605	9,40
	Sosenkowo	25,3	0,16	206	3,20
	Żukowo	33,3	0,21	184	2,86
B	Troski	43,7	0,27	268	4,17
Obszar rewitalizacji		137,7	0,86	1263	19,63
Obszar Gminy		15983,9	100,0	6433	100,0

Źródło: opracowanie własne

4.3.1. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji

Podobszar „A”

Podobszar obejmuje jednostki pomocnicze Nacpolsk, Sosenkowo i Żukowo. Łączna powierzchnia obszaru wynosi 94 ,0 ha i jest zamieszkiwany przez 2603 mieszkańców.

Tabela 28. Podstawowe parametry podobszaru „A”

Podobszar rewitalizacji	Powierzchnia	Liczba mieszkańców	Problemy podobszaru
A	94 ha	995 osób	Bezrobocie, ubóstwo, niski poziom edukacji, niska aktywność gospodarcza, zły stan techniczny obiektów użyteczności publicznej
		15,46%	

Rycina 56. Podobszar rewitalizacji „A”
Źródło: opracowanie własne

Podobszar rewitalizacji „A” jest obszarem znacznej koncentracji problemów społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo i niski poziom edukacji. Ponadto na jego obszarze widoczne są problemy gospodarcze, jak np. wysoka liczba zamkniętych i zawieszonych podmiotów gospodarczych, techniczne i środowiskowe.

Na potrzebę rewitalizacji podobszaru A wskazują zarówno dane ilościowe, jak i wyniki konsultacji społecznych. W poniższych tabelach zestawiono podstawowe wymierne wskaźniki ukazujące podobszar na tle Gminy.

Tabela 29. Ludność podobszaru A z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo

Podobszar rewitalizacji „A”	Liczba ogółem	Liczba ludności na 100 mieszkańców		Powierzchnia obszaru [ha]	Gęstość zaludnienia [liczba osób/ha]*
		Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym		
Jednostka pomocnicza Nacpolsk	605	14,7	16,4	35,4	17,1
Jednostka pomocnicza Sosenkowo	206	14,6	17,5	25,3	8,1
Jednostka pomocnicza Żukowo	184	14,7	17,4	33,3	5,5
Ogółem podobszar rewitalizacji „A”	995	14,7	16,8	94,0	10,6
Gmina Naruszewo	6433	16,4	18,5	15983,9	-
Procent ogółu dla Gminy Naruszewo [%]					
Jednostka pomocnicza Nacpolsk	9,4	8,4	8,3	0,22	-
Jednostka pomocnicza Sosenkowo	3,2	2,8	3,0	0,16	-
Jednostka pomocnicza Żukowo	2,9	2,6	2,7	0,21	-
Ogółem podobszar rewitalizacji „A”	15,5	13,9	14,0	0,59	-

Objaśnienia: * gęstość zaludnienia wyliczona jako liczba osób/powierzchnię terenu zabudowanego

Tabela 30. Skala problemów społecznych w podobszarze „A” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo - rynek pracy, ubóstwo i pomoc społeczna i poziom edukacji

Obszar rewitalizacji	Rynek pracy	Ubóstwo i pomoc społeczna	Poziom edukacji		Liczba ludności
	Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 osób	Wyniki sprawdzianu 6-klasisty	Wyniki egzaminu gimnazjalnego	
Jednostka pomocnicza Nacpolsk	12,7	32,4	65,60	50,53	605
Jednostka pomocnicza Sosenkowo	20,0	21,4	67,17	50,63	206
Jednostka pomocnicza Żukowo	27,2	25,5	65,60	50,63	184
Ogółem podobszar rewitalizacji „A”	16,9	28,8	66,12	50,60	995
Gmina Naruszewo	8,5	17,2	64,65	52,30	6433
Procent ogółu dla Gminy Naruszewo [%]					
Jednostka pomocnicza Nacpolsk	14,9	17,7	-	-	9,40
Jednostka pomocnicza Sosenkowo	7,9	4,0	-	-	3,20
Jednostka pomocnicza Żukowo	9,5	4,2	-	-	2,86
Ogółem podobszar rewitalizacji „A”	32,3	25,9	-	-	15,47

Podobszar A charakteryzuje się wyższym niż średnia dla całej Gminy poziomem bezrobocia (liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców wynosi 16,9 os./100 mieszkańców, przy zamieszkaniu go przez 15,5% mieszkańców Gminy) oraz wysoką skalą pomocy społecznej.

Na terenie podobszaru stwierdzono znaczny problem bezrobocia. Trwały brak pracy jest czynnikiem, który ma decydujący wpływ na zaspokajanie ważnych potrzeb społecznych w różnych sferach życia. Bezpośrednią konsekwencją bezrobocia jest narastająca patologia społeczna, pogłębianie się niepewności społecznej i wzrost poczucia zagrożenia bezpieczeństwa socjalnego. Szczególnie problemowe jest długotrwałe bezrobocie.

Z pomocy społecznej w podobszarze korzysta 25,9% wszystkich mieszkańców pobierających świadczenia w Gminie, zaś wskaźnik liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców osiąga wartość znacznie przekraczającą średnią dla całej Gminy (28,8 os./100 mieszkańców). Najliczniejsza grupa pobiera świadczenia socjalne z tytułu ubóstwa.

Istotnym problemem w podobszarze są również niższe od średniej dla Gminy wyniki egzaminu gimnazjalnego osiągnięte przez uczniów go zamieszkujących.

Do problemów społecznych występujących w obszarze rewitalizacji należy także niski poziom uczestnictwa w życiu kulturalnym (np. niewielka liczba mieszkańców, którzy biorą udział w wydarzeniach kulturalnych - teatralnych, muzealnych, imprezach masowych). Powyższe zjawisko wpływa również negatywnie na poziom integracji lokalnego społeczeństwa, co przekłada się na społeczną oraz gospodarczą aktywność mieszkańców obszaru rewitalizacji. W społeczeństwie, w którym brak jest więzi społecznych znacznie częściej dochodzi do zjawisk negatywnych – przestępczości, wykluczenia społecznego oraz różnego rodzaju patologii. Występowanie tego typu zjawisk wynika również z braku odpowiedniej oferty zajęć w zakresie spędzania wolnego czasu, przestrzeni, gdzie mieszkańcy mogliby się spotkać, a także ograniczonego dostępu do dóbr kulturowych i wydarzeń kulturalnych.

Jednocześnie charakteryzuje się niską aktywnością gospodarczą pod względem analizowanych wskaźników m.in. niską liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg rejestru REGON na 100 mieszkańców (3,12 os./100 mieszkańców) i niską liczbą nowopowstałych firm na 100 mieszkańców (2,31 os./100 mieszkańców) oraz wysoką wartością wskaźnika – liczbą zamkniętych podmiotów gospodarczych – wynoszącą powyżej średniej dla Gminy (1,61 os./100 mieszkańców). Wysoka liczba zamkniętych podmiotów gospodarczych może wpływać na powiększenie bezrobocia wśród osób zamieszkujących obszar rewitalizacji, które z kolei pociąga za sobą wiele negatywnych zjawisk w sferze społecznej (ubóstwo, dysfunkcje społeczne, duża liczba beneficjentów pomocy społecznej). Konieczne jest zatem podejmowanie działań mających na celu przyciągnięcie inwestorów, jak również zachęcenie obecnych mieszkańców do zakładania działalności gospodarczej (w tym przede wszystkim przez osoby bezrobotne).

Tabela 31. Liczba podmiotów gospodarczych w podobszarze „A” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo

Obszar rewitalizacji	Aktywność gospodarcza			Liczba ludności
	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg rejestru REGON na 100 mieszkańców	Liczba nowopowstałych firm w ostatnich 3 latach na 100 mieszkańców	Liczba zamkniętych/zawieszonych firm w ostatnich 3 latach na 100 mieszkańców	
Jednostka pomocnicza Nacpolsk	3,47	3,47	1,98	605
Jednostka pomocnicza Sosenkowo	2,43	0,97	0,97	206
Jednostka pomocnicza Żukowo	2,72	0,00	1,09	184
Ogółem podobszar rewitalizacji „A”	3,12	2,31	1,61	995
Gmina Naruszewo	3,31	3,12	1,43	6433
Procent ogółu dla Gminy Naruszewo [%]				
Jednostka pomocnicza Nacpolsk	9,9	10,4	13,0	9,40

Jednostka pomocnicza Sosenkowo	2,3	14,0	2,2	3,20
Jednostka pomocnicza Żukowo	2,3	0,0	2,2	2,86
Ogółem podobszar rewitalizacji „A”	14,5	11,4	17,4	15,47

Ponadto w sferze technicznej dla podobszaru stwierdzenie występowanie sytuacji kryzysowej pod względem wskaźnika liczby budynków użyteczności publicznej (świetlice, biblioteki, hale sportowe) na 100 mieszkańców. Na terenie podobszaru brakuje obiektów użyteczności publicznej (istniejące są w złym stanie technicznym), pełniących funkcję edukacyjno-kulturalną, stanowiących zaplecze dla aktywności społecznej mieszkańców. Tym samym podobszar rewitalizacji cechuje niedostateczna oferta kulturalno-edukacyjna skierowana do jego mieszkańców, a w szczególności do dzieci, młodzieży i osób starszych. Wiąże się to z brakiem odpowiedniej bazy lokalowej i wyposażenia, umożliwiającego prowadzenie zajęć. W tym podobszarze aktywne spędzanie wolnego czasu w przestrzeni publicznej jest bardzo ograniczone z uwagi na brak publicznych obiektów i miejsc rekreacji oraz wypoczynku.

W podobszarze tym problemem jest również niedostateczna liczba lokali socjalnych, którą może zapewnić Gmina osobom potrzebującym wsparcia w zakresie ubóstwa. Tym samym gromadzi w swoich granicach niespełna połowę zasobu mieszkaniowego pozostającego we władaniu gminy, którego stan techniczny jest niezadowolający. Niezwykle ważną częścią działań rewitalizacyjnych na podobszarze „A” będzie odnowa zdegradowanej tkanki mieszkaniowej.

W sferze techniczno-środowiskowej istotnym problemem jest również brak kompleksowego rozwiązania gospodarki ściekowej, który wiąże się z niewystarczającą infrastrukturą sanitarną.

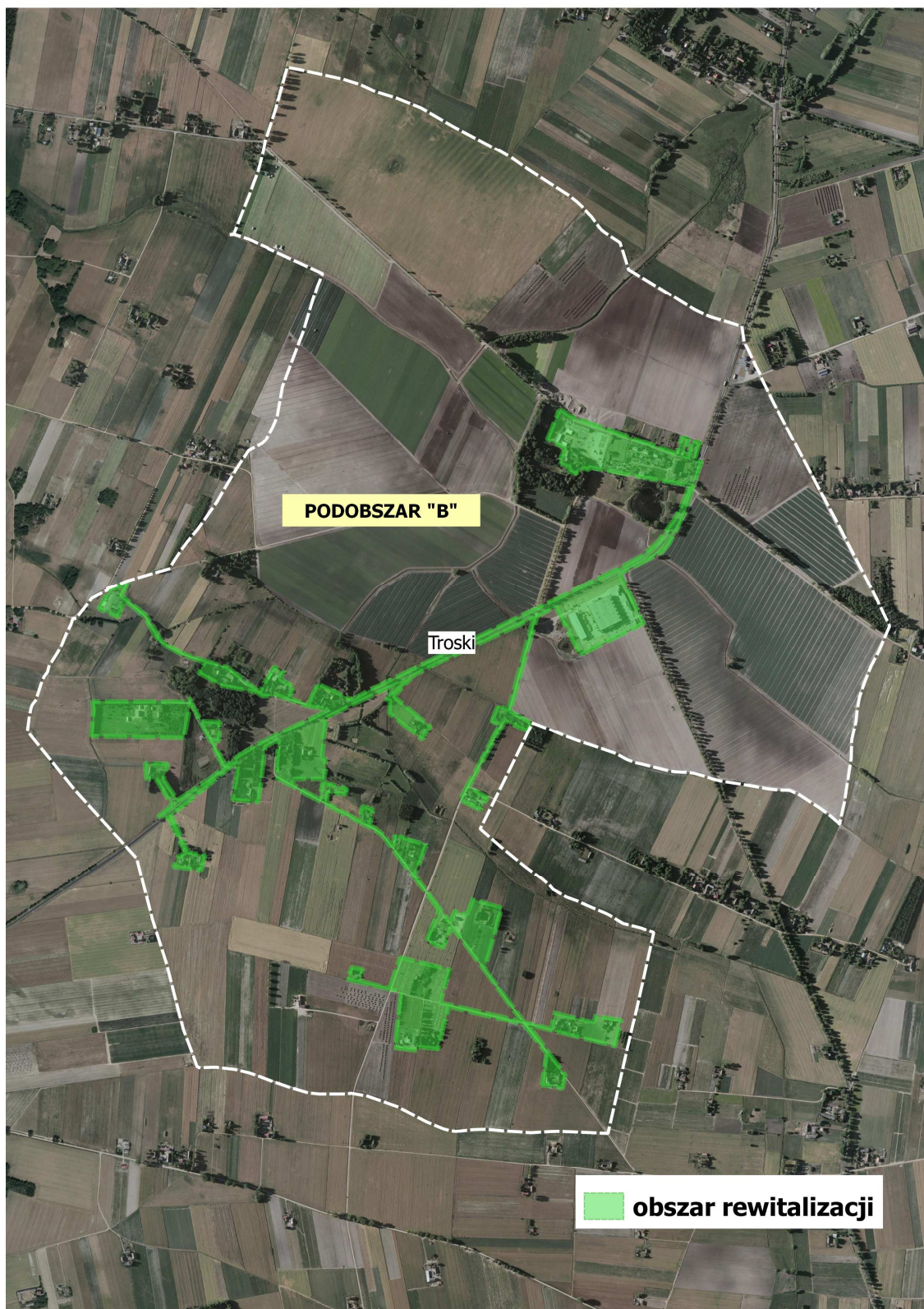
Potencjał podobszaru stanowią aktualnie wykorzystane tereny pod przyszłe inwestycje związane z powstaniem nowej infrastruktury użyteczności publicznej i nadanie im nowych funkcji społecznych.

Podobszar „B”

Podobszar „B” obejmuje jednostkę pomocniczą Troski. Powierzchnia podobszaru wynosi 4,17 ha i jest on zamieszkiwany jest przez 268 mieszkańców.

Tabela 32. Podstawowe parametry podobszaru „B”

Podobszar	Powierzchnia	Liczba mieszkańców	Funkcja podobszaru
B	43,7 ha	268 osób	Bezrobocie, ubóstwo, niski poziom edukacji, niska aktywność gospodarcza
		4,17%	

Rycina 57. Podobszar rewitalizacji „B”
Źródło: opracowanie własne

Podobszar rewitalizacji „B” jest obszarem znacznej koncentracji problemów społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo i przemoc w rodzinie. Ponadto na jego obszarze widoczne są problemy gospodarcze, jak np. wysoka liczba zamkniętych i zawieszonych podmiotów gospodarczych, techniczne i środowiskowe. Występuje tu także deficyt terenów zielonych.

Tabela 33. Ludność podobszaru „B” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo

Podobszar rewitalizacji „A”	Liczba ogółem	Liczba ludności na 100 mieszkańców		Powierzchnia obszaru [ha]	Gęstość zaludnienia [liczba osób/ha]*
		Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym		
Ogółem podobszar rewitalizacji „B”(jednostka pomocnicza Troski)	268	18,7	16,4	43,7	6,1
Gmina Naruszewo	6433	16,4	18,5	15983,9	-
Procent ogółu dla Gminy Naruszewo [%]					
Ogółem podobszar rewitalizacji „B”(jednostka pomocnicza Troski)	4,2	4,8	4,0	0,27	-

Objaśnienia: * gęstość zaludnienia wyliczona jako liczba osób/powierzchnię terenu zabudowanego

Brak interwencji w przypadku zjawisko bezrobocia może prowadzić do licznych negatywnych skutków społecznych, psychospołecznych oraz ekonomicznych, takich jak szybka degradacja ekonomiczną jednostki i rodziny, poszerzanie się sfery ubóstwa oraz degradacja zawodowa i marginalizacja jednostek i całych grup społecznych, zamieszkujących obszar rewitalizacji. Osoby bezrobotne, wraz z przedłużającym się czasem pozostawania poza sferą zatrudnienia, mogą mieć coraz większe problemy z ponowną adaptacją do wymagań rynku pracy.

Liczba osób korzystająca z pomocy społecznej mieszkająca na podobszarze rewitalizacji stanowi 4,2% wszystkich mieszkańców Gminy. W przeliczeniu na 100 mieszkańców wynosiła 33,2 i była prawie 2-krotnie wyższa od wartości średniej dla Gminy Naruszewo. Najwyższy odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w obszarze rewitalizacji pobiera świadczenia z tytułu ubóstwa oraz z tytułu bezrobocia. Tak wysokie wartości związane z bezrobociem i pomocą społeczną wpływają na pogłębiającą się degradację tkanki społecznej, w związku z dużą niechęcią mieszkańców do znalezienia pracy i systematycznym korzystaniem z pomocy państwa. Pobieranie zasiłków może doprowadzić do stanu, w którym mieszkańcy nie potrafią przezwyciężyć trudności związanych z ubóstwem, będą coraz częściej korzystać z zewnętrznej pomocy, prowadząc tym samym do powstawania problemu wyuczonej bezradności. Jako problem wyróżnia się także powielanie wśród członków rodzin negatywnych wzorców zachowań obserwowanych zarówno między swoimi krewnymi, a także w najbliższym otoczeniu, w gronie sąsiadów oraz znajomych.

Tabela 34. Skala problemów społecznych w podobszarze „B” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo - rynek pracy, ubóstwo i pomoc społeczna i poziom edukacji

Obszar rewitalizacji	Rynek pracy	Ubóstwo i pomoc społeczna	Poziom edukacji		Liczba ludności
	Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 osób	Wyniki sprawdzianu 6-klasisty	Wyniki egzaminu gimnazjalnego	
Ogółem podobszar rewitalizacji „B” (jednostka pomocnicza Troski)	15,3	33,2	63,05	53,35	268
Gmina Naruszewo	8,5	17,2	64,65	52,30	6433
Procent ogółu dla Gminy Naruszewo [%]					
Ogółem podobszar rewitalizacji „B” (jednostka pomocnicza Troski)	7,3	8,0	-	-	4,17

Tabela 35. Liczba podmiotów gospodarczych w podobszarze „A” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo

Obszar rewitalizacji	Aktywność gospodarcza			Liczba ludności
	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg rejestru REGON	Liczba nowopowstałych firm w ostatnich 3 latach na 100 mieszkańców	Liczba zamkniętych/zawieszonych firm w ostatnich 3 latach na 100 mieszkańców	
Ogółem podobszar rewitalizacji „B” (jednostka pomocnicza Troski)	2,61	3,36	1,49	268
Gmina Naruszewo	3,31	3,12	1,43	6433
Procent ogółu dla Gminy Naruszewo [%]				
Ogółem podobszar rewitalizacji „B” (jednostka pomocnicza Troski)	3,3	4,8	4,3	4,17

Biorąc pod uwagę przeprowadzone analizy podobszar ten boryka się z wieloma problemami technicznymi – złym stanem technicznym budynków i przestrzenno-funkcjonalnymi – niskim udziałem dróg w jego całkowitej powierzchni. Tym samym jego mieszkańcy mają utrudniony dostęp do pozostałych części Gminy. Podobszar ten pełni przeważającą częśći mieszkalno-usługową. Cechuje się również największym potencjałem w zakresie istnienia terenów pod przyszłe działania, związane z rozbudową infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej, pod względem zwiększenia

liczby placów zabaw dla dzieci i młodzieży. Istnienie takiego miejsca przyczyniłoby się do zwiększenia integracji wśród lokalnej społeczności.

O jakości życia mieszkańców podobszaru świadczy jednocześnie dostęp do podstawowej infrastruktury sieciowej – sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej. Jednostka pomocnicza Troski charakteryzuje się bardzo niskim odsetkiem przyłączy do sieci wodociągowej. Tym samym podobszar ten wymaga podjęcia interwencji w tym zakresie.

5. Wnioski z pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji i konsultacji społecznych - identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych

Wskazane w powyższej pogłębionej diagnozie negatywne zjawiska społeczne występujące w obszarze rewitalizacji: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość są jedną z przyczyn m.in. bezradności społecznej, wykluczenia społecznego i niskiego stopnia integracji jego mieszkańców, powodującej m.in. spadek aktywności społecznej, niski udział w życiu publicznym, zanikanie więzi społecznych czy brak chęci do działania oraz integracji społecznej (w tym integracji sąsiedzkiej i międzypokoleniowej).

W przypadku zjawiska bezrobocia, w kontekście sytuacji lokalnego rynku pracy, niepokojącym zjawiskiem jest duży udział osób bezrobotnych, stanowiących 39,6% osób bezrobotnych ogółem. To właśnie ta grupa społeczna potrzebuje największego wsparcia w odnalezieniu się na rynku pracy. Długi okres pozostawania bez pracy w znaczny sposób utrudnia powrót do aktywności zawodowej, jest także niejednokrotnie przejawem innych problemów i patologii społecznych. W celu zmniejszenia bezrobocia niezbędne będzie organizowanie szkoleń i kursów społecznych i zawodowych, skierowanych do grup wymagających wsparcia.

Brak zatrudnienia często determinuje konieczność pobierania świadczeń pomocy społecznej przez osoby znajdujące się w trudniej sytuacji materialnej. Kolejnym niepokojącym zjawiskiem w obszarze rewitalizacji jest wysoka liczba osób korzystająca ze świadczeń, udzielanych przez GOPS w Naruszewie, stanowiąca 34,0% wszystkich osób korzystających z pomocy społecznej. Wsparcie wymienionych powyżej osób jest kolejną potrzebą zidentyfikowaną na podstawie przeprowadzonej diagnozy.

Istotnym problemem jest również starzenie się społeczeństwa (dość wysoka liczba osób w wieku poprodukcyjnym) wynikające m.in. z emigracji osób młodszych oraz niekorzystnych zmian procesów demograficznych tj. niskiego przyrostu naturalnego. Przyczyną wzrostu liczby osób starszych jest również osiągnięcie wieku emerytalnego przez osoby urodzone podczas powojennego wyżu demograficznego. Na zwiększenie aktywności osób starszych w lokalnym społeczeństwie może wpłynąć przygotowanie odpowiedniej oferty zajęć, organizowanych przez placówki użyteczności publicznej. Tym samym wsparcia wymagają świetlice wiejskie w zakresie przeprowadzenia prac remontowych i termomodernizacyjnych, jak również budowy nowego obiektu w celu odpowiedniego przygotowania do prowadzenia zajęć i wydarzeń dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, jak również pozostałych mieszkańców Gminy.

Równie ważnym problemem w sferze społecznej, zidentyfikowanym w szczegółowej diagnozie obszaru rewitalizacji jest niski poziom edukacji, zobrazowany przez zestawienie wyników sprawdzianu 6-klasisty i egzaminu gimnazjalnego, które klasyfikują się poniżej średniej dla Gminy. Tym samym wsparcia wymagają placówki oświatowe, dzięki któremu wzrosną kompetencje społeczne i zawodowe uczniów.

Niski poziom lokalnego zaangażowania mieszkańców obszaru rewitalizacji przejawiający się słabą aktywnością mieszkańców obszaru rewitalizacji w życiu kulturalnym i obywatelskim może być skutkiem niedostatecznej lub niedopasowanej oferty dodatkowych zajęć dla dzieci, młodzieży i dorosłych, jak również brakiem odpowiedniej oferty do spędzania czasu wolnego.

W sferze gospodarczej zidentyfikowano problem związany z przedsiębiorczością mieszkańców. Wysoka liczba zamkniętych podmiotów gospodarczych może wpływać

na powiększenie bezrobocia wśród osób zamieszkujących obszar rewitalizacji, które z kolei pociąga za sobą wiele negatywnych zjawisk w sferze społecznej (ubóstwo, dysfunkcje społeczne, duża liczba beneficjentów pomocy społecznej). Konieczne jest zatem podejmowanie działań mających na celu przyciągnięcie inwestorów na teren Gminy, jak również zachęcenie obecnych mieszkańców do zakładania działalności gospodarczej (w tym przede wszystkim przez osoby bezrobotne).

Analiza sfery technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej pozwoliła wskazać problemy, które są ze sobą ściśle powiązane i oddziałują również na sferę społeczną. Dotyczą one złego stanu technicznego dróg i chodników oraz braku miejsc postojowych, które powoduje, iż korzystanie z infrastruktury drogowej jest utrudnione. Potrzeby w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej zdiagnozowano w przypadku świetlicy wiejskiej w jednostce pomocniczej Żukowo, która wymaga kompleksowego remontu i termomodernizacji, m.in. wymiany instalacji, stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacji pomieszczeń sanitarnych, wykonania nowych elewacji, podłóg, wraz z wyposażeniem obiektu. W związku z kosztochłonnością działań termomodernizacyjnych budynek ten aktualnie nie spełnia norm efektywności energetycznej, co z kolei jest problemem skorelowanym ze zwiększoną emisją i stężeniem zanieczyszczeń powietrza w zakresie CO₂ oraz pyłów PM₁₀ i PM_{2,5}, w związku z instalacją do ogrzewania na paliwa stałe – tj. kotłownia węglowa o niskiej sprawności energetycznej. Obszar rewitalizacji cechuje się również niedostateczną liczbą lokali socjalnych. Istotną potrzebą w tym zakresie jest zatem zwiększenie ich liczby.

Kolejnym problemem jest niezadowalający stan terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, w szczególności zaś niedostateczna liczba placów zabaw dla dzieci i siłowni zewnętrznych. Obecny stan zagospodarowania i infrastruktury wpływa na niską ocenę obszaru rewitalizacji, nie tylko pod względem estetycznym, ale też kapitału społecznego. Ponadto niewłaściwie zagospodarowana przestrzeń może stanowić miejsce pojawiania się kolejnych negatywnych zjawisk społecznych poprzez tworzenie warunków dla zachowań szkodliwych publicznie (gromadzenie się osób spożywających alkohol w miejscu publicznym, dewastacja terenu, przekazywanie złych wzorców kolejnemu pokoleniu). Podejmowane działania w tym kierunku wpłyną na zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej oraz poprawę jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Podsumowując na podstawie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji oraz wyników konsultacji społecznych (ankietyzacji) określono następujące potrzeby rewitalizacyjne:

- wsparcie osób wykluczonych i/lub zagrożonych ubóstwem, – niezbędne jest przerwanie procesu dziedziczenia ubóstwa, bezrobocia i patologii społecznych poprzez reintegrację społeczną oraz aktywizację zawodową z wykorzystaniem instrumentów aktywizacji: edukacyjnej, społecznej i zawodowej oraz zapewnienie wsparcia pod względem zwiększenia liczby lokali socjalnych .
- zwiększenie aktywności mieszkańców poprzez budowanie wspólnoty aktywnych mieszkańców, wzmacnianie tożsamości lokalnej poprzez różne formy aktywności społecznej (m.in. „oddolne” inicjatywy, wydarzenia, imprezy wzmacniające więzi

społeczne) we współpracy z podmiotami czy instytucjami działającymi na obszarze rewitalizacji,

- zwiększenia szans życiowych dzieci i młodzieży poprzez doskonalenie kompetencji kluczowych uczniów, organizację różnorodnych zajęć pozalekcyjnych i różnych form spędzania czasu wolnego, rozwijających wiedzę i umiejętności.
- zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej, w tym modernizacja i budowa budynków użyteczności publicznej, w tym świetlic wiejskich oraz budowa mieszkań socjalnych. Działania te przysłużą się do zwiększenia jakości życia mieszkańców, w tym dzieci i młodzieży,
- poprawa zagospodarowania, estetyki i ładu przestrzennego poprzez nadanie nowych funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych nieużytkowanym terenom, a także likwidowanie barier architektonicznych dla osób starszych i niepełnosprawnych (budowa placów zabaw i siłowni zewnętrznych).

6. Wizja obszaru rewitalizacji

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji to syntetyczny planowany efekt rewitalizacji. Efekt ten wynika z procesu kształtowania wzajemnych związków pomiędzy planowanymi przedsięwzięciami, wpływającymi na eliminację zidentyfikowanych negatywnych zjawisk.

Diagnoza obszaru rewitalizacji ukierunkowuje wizję ograniczenia niekorzystnych deficytów, przeszkód i problemów.

Wizja:

Zrównoważony rozwój społeczny, gospodarczy i środowiskowy w całym obszarze rewitalizacji. Nastawiony na potrzeby mieszkańców, dbający o ich integrację i wzmacnianie więzi społecznych, prężnie rozwijający się gospodarczo w oparciu o posiadany kapitał społeczny, zapewniający wysoką jakość życia.

Wizja obszaru rewitalizacji wyznaczonych do rewitalizacji w Gminie Naruszewo, określająca ich stan za kilka najbliższych lat powstała jako suma wyobrażeń uczestników procesu partycypacji na etapie przygotowywania niniejszego opracowania oraz przewidywanych inwestycji i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, planowanych do realizacji przez instytucje publiczne, reprezentantów sektora społecznego oraz lokalnych przedsiębiorców.

Wyznaczony obszar po przeprowadzeniu procesów rewitalizacyjnych, w tym wdrożeniu planowanych przedsięwzięć i inwestycji, jest obszarem, który został uzdrowiony. Nastąpiło ożywienie w sferze społecznej, technicznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej, przy jednoczesnym zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju i walorów przyrodniczych Gminy.

W wyznaczonym obszarze rewitalizacji zmniejszyła się zdiagnozowana sytuacja kryzysowa. Obszar rewitalizacji stał się „wizytówką Gminy”. Obszar ten to przestrzeń dogodnych warunków życia dla mieszkańców, a także teren kumulacji pozytywnej energii.

Bogata oferta usług publicznych, a także różnorodne perspektywy dla włączenia i rozwoju społecznego oraz zawodowego, dostosowane do potrzeb obszaru, wpłynęły na podniesienie aktywności mieszkańców. Ze względu na występujący tutaj potencjał ludzki, przestrzenno-funkcjonalny, kulturalny oraz oferowane usługi obszar ten przyciąga zarówno młodszych, jak i starszych obywateli oraz całe rodziny. Równocześnie przywrócenie funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, przysłużyło się do zaspokajania różnych potrzeb mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz całej Gminy.

Do realizacji tak przedstawionej wizji – ukształtowania obszaru zadbanego, ekologicznego, wygodnego, bezpiecznego, otwartego, wspierającego zagrożonych marginalizacją, stwarzającego szerokie perspektywy rozwoju, przyczynił się szereg przedsięwzięć o wymiarze społecznym oraz infrastrukturalnym. Wśród tych pierwszych można wskazać przedsięwzięcia zmierzające do aktywizacji życiowej młodych, bezrobotnych, niepełnosprawnych czy seniorów, a w szczególności do stwarzania lepszych perspektyw rozwoju dzieciom i młodzieży. Wśród działań infrastrukturalnych ważniejszymi będą te, które przyczynią się do wzmocnienia infrastruktury społecznej (niezbędnej do realizacji projektów społecznych), poprawy infrastruktury technicznej

budynków, poprawią poziom bezpieczeństwa w miejscach publicznych, jak również stworzą dodatkową przestrzeń dla rekreacji oraz podniosą etetykę obszaru.

7. Cele rewitalizacji

Cel główny rewitalizacji, cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań wynikają ze zdiagnozowanych problemów obszaru rewitalizacji, jego potencjałów oraz z przyjętej wizji.

CEL GŁÓWNY:

Osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju obszaru rewitalizacji oraz poprawa jakości życia lokalnej wspólnoty poprzez podjęcie działań w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej zmierzających do wyprowadzenia obszaru zdegradowanego Gminy z sytuacji kryzysowej.

Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców

Cel operacyjny 1.1. Budowa i modernizacja budynków, w tym zwiększenie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznych.

Cel operacyjny 1.2. Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych.

Cel operacyjny 1.3. Modernizacja istniejącej infrastruktury techniczno-sanitarnej i drogowej.

Cel operacyjny 1.4. Poprawa stanu środowiska.

Kierunki działań:

- Poprawa dostępności do podstawowej infrastruktury techniczno-sanitarnej.
- Rozwój systemu drogowego w gminie.
- Poprawa bezpieczeństwa publicznego.
- Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej.
- Kształtowanie przestrzeni publicznej służącej zaspokojeniu potrzeb mieszkańców (siłownie zewnętrzne, place zabaw).
- Poprawa stanu zagospodarowania i estetyki przestrzeni publicznej.
- Rozwój budownictwa społecznego.

Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego

<u>Cel operacyjny 2.1.</u>	Działania wspierające podnoszenie kwalifikacji zawodowych.
<u>Cel operacyjny 2.2.</u>	Reintegracja i aktywizacja grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.
<u>Cel operacyjny 2.3.</u>	Poprawa warunków oraz bazy kulturalno-sportowo-rekreacyjnej, umożliwiającej rozwój aktywności mieszkańców.

Kierunki działań:

- Rozwój systemu wychowania dzieci i młodzieży poprzez możliwość uczestnictwa w wydarzeń organizowanych przez Gminę.
- Podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców w celu podniesienia jakości lokalnego rynku pracy.
- Rozwój oferty aktywizacji dla mieszkańców obszaru rewitalizacji.

8. Lista podstawowych i dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Lokalny Program Rewitalizacji zbudowany jest z listy, głównych projektów rewitalizacyjnych oraz z projektów uzupełniających.

Realizacja przedsięwzięć podstawowych jest kluczowa do powodzenia procesu rewitalizacji. Przedsięwzięcia uzupełniające są istotne z punktu widzenia potrzeb obszaru rewitalizacji i mają za zadanie swym oddziaływaniem uzupełniać zaplanowane przedsięwzięcia podstawowe. Ten sposób zaplanowanych działań w programie pozwoli na osiągnięcie zaplanowanych efektów oraz efektywne oraz kompleksowe oddziaływanie na zjawiska kryzysowe i ich zniwelowanie. Zakres przedsięwzięć został opracowany w wykorzystaniem partycypacji społecznej z wykorzystaniem konsultacji, uwag mieszkańców, oraz przekazanych propozycji za pomocą fiszek projektowych

Dla każdego z podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych określono:

- nr przedsięwzięcia,
- nazwa przedsięwzięcia,
- podmiot realizujący,
- odpowiadający przedsięwzięciu cel strategiczny i operacyjny LPR,
- lokalizacja – adres przedsięwzięcia, z zaznaczeniem czterech przedsięwzięć spoza obszaru rewitalizacji,
 - zakres realizowanych zadań,
 - szacowana wartość przedsięwzięcia,
 - szacunkowy czas realizacji projektu,
 - prognozowane produkty i rezultaty przedsięwzięcia.

Tabela 36. Projekt główny 1.

PROJEKT GŁÓWNY 1	
Nazwa projektu	<i>Przebudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Żukowo wraz z jej termomodernizacją i budową kotłowni gazowej</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców Cel operacyjny 1.1. Budowa i modernizacja budynków, w tym zwiększenie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznych, Cel operacyjny 1.2. Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, Cel operacyjny 1.4. Poprawa stanu środowiska Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego Cel operacyjny 2.2. Reintegracja i aktywizacja grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym Cel operacyjny 2.3. Poprawa warunków oraz bazy kulturalno-sportowo-rekreacyjnej, umożliwiającej rozwój aktywności mieszkańców
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A: Żukowo nr działki 51
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 2. <i>Budowa budynku świetlicy wiejskiej, mającej 6 pomieszczeń w miejscowości Sosenkowo wraz z zagospodarowaniem terenu</i> , projektem 4. <i>Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i wypoczynkowej dla mieszkańców obszaru rewitalizacji</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	Budynek świetlicy wiejskiej w Żukowie wymaga przeprowadzenia prac remontowych oraz termomodernizacyjnych. W związku z faktem, iż budynek ten nie są ocieplony, a stolarka w większej części jest stara i nieuszczelna, jest on energochłonny, co związane jest z jego wysokimi kosztami utrzymania. Realizacja projektu pozwoli na ograniczenie kosztów eksploatacji, jednocześnie dostosowując obiekty do obowiązujących norm. Efektem dodanym będzie poprawa warunków użytkowania pomieszczeń przez mieszkańców podobszaru objętego rewitalizacją. Realizacja projektu ograniczy emisję CO₂ i pyłów przez co zmniejszy się stężenie zanieczyszczeń w powietrzu. Termomodernizacja wpłynie również na podniesienie poziomu jakości usług oraz komfort mieszkańców korzystających ze świetlicy wiejskiej. Celem projektu jest poprawa stanu technicznego budynku użyteczności publicznej na obszarze rewitalizacji poprzez prace remontowe i termomodernizacyjne. Projekt przyczyni się do rozwiązania problemów występujących w następujących sferach: - technicznej – niezadowalający stan infrastruktury technicznej budynków użyteczności publicznej, - środowiskowej – negatywne oddziaływanie na środowisko, nadmierne zużycie energii; - przestrzenno-funkcjonalnej – fizyczna degradacja terenu wokół budynku. W świetlicy wiejskiej odbywać się zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z zakresu rewitalizacji, w tym identyfikacji problemów, które dotyczą najmłodszych. Dzięki temu proces rewitalizacji będzie prowadzony w sposób kompleksowy i nastawiony na eliminowanie zjawisk kryzysowych dotyczących wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Szacowana wartość projektu	200 000,00 zł Budżet gminy – 20% tj. 40 000 zł RPO WM 2014-2020 (EFRR) – 80% tj. 160 000,00 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2021-2022 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	liczba osób korzystających ze wspartej infrastruktury, obiektów i obszarów poddanych rewitalizacji – 500 os./rok pow. objęta działaniami rewitalizacyjnymi – 4 800 m² liczba zmodernizowanych obiektów – 1 szt. liczba spotkań/warsztatów – 12 szt./rok liczba godzin organizowanych zajęć – 96 godz.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt będzie komplementarny w wymiarze technicznym z działaniami RPO WM 2014-2020 4.2 Efektywność energetyczna typ projektu Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej

Tabela 37. Projekt główny 2.

PROJEKT GŁÓWNY 2	
Nazwa projektu	<i>Budowa budynku świetlicy wiejskiej, mającej 6 pomieszczeń w miejscowości Sosenkowo wraz z zagospodarowaniem terenu</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców Cel operacyjny 1.1. Budowa i modernizacja budynków, w tym zwiększenie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznych, Cel operacyjny 1.2. Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego Cel operacyjny 2.2. Reintegracja i aktywizacja grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym Cel operacyjny 2.3. Poprawa warunków oraz bazy kulturalno-sportowo-rekreacyjnej, umożliwiającej rozwój aktywności mieszkańców
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A: Sosenkowo Nr działki 21/1
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 1. <i>Przebudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Żukowo wraz z jej termomodernizacją i budową kotłowni gazowej</i> , projektem 4. <i>Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i wypoczynkowej dla mieszkańców obszaru rewitalizacji</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	W jednostce pomocniczej Sosenkowo, wchodzącej w skład podobszaru rewitalizacji „A” brakuje świetlicy wiejskiej. Tym samym podobszar rewitalizacji cechuje niedostateczna oferta kulturalno-edukacyjna skierowana do jego mieszkańców, a w szczególności do dzieci, młodzieży i osób starszych. Wiąże się to z brakiem odpowiedniej bazy lokalowej i wyposażenia, umożliwiającego prowadzenie zajęć. Realizacja projektu przyczyni się do stworzenia miejsca integracji wśród mieszkańców. Celem projektu jest budowa budynku użyteczności publicznej – świetlicy wiejskiej na podobszarze rewitalizacji. Projekt przyczyni się do rozwiązania problemów występujących w następujących sferach: - technicznej – niedostateczna liczba obiektów użyteczności publicznej, - społeczna – niska aktywność społeczna mieszkańców - przestrzenno-funkcjonalnej – fizyczna degradacja terenu wokół budynku. W świetlicy wiejskiej odbywać się zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży z zakresu rewitalizacji, w tym identyfikacji problemów, które dotyczą najmłodszych. Dzięki temu proces rewitalizacji będzie prowadzony w sposób kompleksowy i nastawiony na eliminowanie zjawisk kryzysowych dotyczących wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji.
Szacowana wartość projektu	400 000,00 zł Budżet gminy – 36,37% tj. 145 480 zł PROW - 63,63% tj. 254 520 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2018-2019 r.
Prognostowane produkty i rezultaty	liczba osób korzystających ze wspartej infrastruktury, obiektów i obszarów poddanych rewitalizacji – 200 os./rok pow. objęta działaniami rewitalizacyjnymi – 1 200 m ² liczba spotkań/warsztatów – 12 szt./rok liczba godzin organizowanych zajęć – 96 godz.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt będzie realizowany w ramach PROW na lata 2014-2020 w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji, kultury i powiązanej infrastruktury”.

Tabela 38. Projekt główny 3.

PROJEKT GŁÓWNY 3	
Nazwa projektu	<i>Budowa budynków socjalnych z lokalami socjalnymi w celu zabezpieczenia potrzeb mieszkaniowych mieszkańców Gminy Naruszewo</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców Cel operacyjny 1.1. Budowa i modernizacja budynków, w tym zwiększenie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznych, Cel operacyjny 1.2. Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego Cel operacyjny 2.2. Reintegracja i aktywizacja grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A: Nacpolsk Nr działki 45,46 i 47
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 3. <i>Organizacja szkoleń dla osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	W podobszarze rewitalizacji brakuje lokali socjalnych przeznaczonych dla mieszkańców, mających problemy związane z ubóstwem. Występowanie problemu ubóstwa wynika najczęściej z wysokiego stopnia bezrobocia oraz wyuczonej bezradności wśród mieszkańców. Niezbędnym elementem pomocy jest zapewnienie rodzinom lokalu mieszkalnego o niższych kosztach utrzymania. Celem projektu jest budowa budynku z lokalami socjalnymi na podobszarze rewitalizacji. Projekt przyczyni się do rozwiązania problemów występujących w następujących sferach: - technicznej – niedostateczna liczba lokali socjalnych, - społeczna – wsparcie osób z problemami ubóstwa i bezrobocia - przestrzenno-funkcjonalnej – fizyczna degradacja terenu wokół budynku.
Szacowana wartość projektu	2 500 000,00 zł Budżet gminy – 36,37% tj. 909 250 zł PROW - 63,63% tj. 1 590 750 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2021-2023 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	l. osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem – 100 os./rok l. wspartych rodzin – 20 rodziny l. nowych mieszkań socjalnych – 20 szt.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt będzie realizowany w ramach PROW na lata 2014-2020 w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji, kultury i powiązanej infrastruktury”.

Tabela 39. Projekt główny 4.

PROJEKT GŁÓWNY 4	
Nazwa projektu	<i>Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i wypoczynkowej dla mieszkańców obszaru rewitalizacji</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców Cel operacyjny 1.2. Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego Cel operacyjny 2.3. Poprawa warunków oraz bazy kulturalno-sportowo-rekreacyjnej, umożliwiającej rozwój aktywności mieszkańców
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A: Nacpolsk Nr działki 48/4 Podobszar rewitalizacji B: Troski nr działki 3/4
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 1. <i>Przebudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Żukowo wraz z jej termomodernizacją i budową kotłowni gazowej</i> , projektem 2. <i>Budowa budynku świetlicy wiejskiej, mającej 6 pomieszczeń w miejscowości Sosenkowo wraz z zagospodarowaniem terenu</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	Problemem w obszarze rewitalizacji jest niewystarczająca infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa. Rozwiązaniem tego problemu może być zaproponowanie ciekawej oferty spędzania wolnego czasu dla dzieci, młodzieży, ale i osób dorosłych. Zagospodarowanie nieużytkowanych terenów poprzez nadanie im nowych funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji poprzez wzmocnienie aktywności ruchowej dzieci, młodzieży i osób dorosłych i zapobieganie tym samym możliwości występowania zjawisk patologicznych, szczególnie w młodszym pokoleniu, stworzenie atrakcyjnego miejsca spotkań i integracji mieszkańców, poprawy dostępności do usług rekreacji i sportu dla wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji. Celem projektu jest budowa nowej infrastruktury rekreacyjnej polegająca na: 1. Budowa ogólnodostępnej siłowni zewnętrznej 2. Budowa placu zabaw Projekt przyczyni się do rozwiązania problemów występujących w następujących sferach: - technicznej – niedostateczna infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa, - społeczna – niska aktywność i integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji - przestrzenno-funkcjonalnej – fizyczna degradacja nieużytkowanych terenów.
Szacowana wartość projektu	100 000,00 zł Budżet gminy – 20% tj. 20 000,00 zł RPO WM 2014-2020 (EFRR) – 80% tj. 80 000,00 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2018-2019 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	liczba osób korzystających ze wspartej infrastruktury, obiektów i obszarów poddanych rewitalizacji – 750 os./rok pow. objęta działaniami rewitalizacyjnymi – 13 000 m² liczba zamontowanych urządzeń – 14 szt.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt wpisuje się bezpośrednio w założenia działania 6.2 RPO WM 2014-2020 – rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych, które ma na celu ożywienie obszarów zmarginalizowanych poprzez rozwój infrastruktury technicznej w celu ich aktywizacji i społecznej i gospodarczej

Tabela 40. Projekt główny 5.

PROJEKT GŁÓWNY 5	
Nazwa projektu	Organizacja cyklicznych imprez integracyjnych na terenie obszaru rewitalizacji w celu integracji społecznej mieszkańców
Podmiot realizujący	Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Naruszewo, Ochotnicza Straż Pożarna w Sosenkowie, Ochotnicza Straż Pożarna w Kozarzewie, Gminna Biblioteka Publiczna w Naruszewie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego Cel operacyjny 2.2. Reintegracja i aktywizacja grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym Cel operacyjny 2.3. Poprawa warunków oraz bazy kulturalno-sportowo-rekreacyjnej, umożliwiającej rozwój aktywności mieszkańców
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A i B
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 4. <i>Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i wypoczynkowej dla mieszkańców obszaru rewitalizacji</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	W celu aktywizacji społeczności lokalnej ważne jest podejmowanie działań, które ukierunkowane będą na podnoszenie jakości życia społeczności lokalnej w tym na rozwój świadomości lokalnej społeczności oraz promocję lokalnych walorów poprzez organizację m.in. cyklicznych imprez integracyjnych. Działanie takie pozytywnie wpływają na podniesienie oraz rozwój świadomości lokalnej społeczności oraz aktywizację mieszkańców. Wspólna zabawa i sportowa rywalizacja przyczynia się do wzrostu integracji społecznej, poczucia tożsamości i przynależności do środowiska lokalnego a także zaspokojenia potrzeb mieszkańców pod względem sportu i wspólnej zabawy. Ponadto działania te mają na celu stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich oraz zwiększenie oferty spędzania wolnego czasu, na obszarach zagrożonych marginalizacją społeczną i gospodarczą. Organizacja cyklicznych imprez integracyjnych wpływa także na podniesienie jakości usług społecznych świadczonych dla lokalnej społeczności w tym osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym celu w ramach projektu planowane jest zorganizowanie następujących cyklicznych działań integracyjnych: 1. Cykl imprez „Ruch to zdrowie!” wraz z organizacją pikniku rodzinnego - organizacja imprezy sportowej polegającej na aktywizacji społeczności lokalnej poprzez zajęcia sportowo-rekreacyjne z wykorzystaniem infrastruktury realizowanej w ramach rewitalizacji. Nauka prawidłowego nordik walking, biegania. Prezentacja przez certyfikowanych trenerów. Atrakcje dla dzieci na placu zabaw, animacje, zajęcia sportowe dla maluchów. Występy lokalnej społeczności na parkingu. 2. Organizacja Gminnego Dnia Dziecka - Organizacja corocznej imprezy na parkingu osiedlowym. Atrakcje dla dzieci. Zawody z wykorzystaniem obecnej i nowopowstałej infrastruktury (boisko do piłki siatkowej, wielofunkcyjne boisko, plac zabaw, siłownia. 3. Organizacja wieczorków czytelniczych - Spotkania tematyczne mające na celu upowszechnienie czytelnictwa wśród społeczeństwa. Prezentacja oferty Gminnej Biblioteki Publicznej. Możliwość organizacji wieczorku z autorami książek. Zainteresowanie młodzieży czytelnictwem. Projekt przyczyni się do rozwiązania problemów występujących w następujących sferach: - społeczna – niska aktywność i integracja mieszkańców obszaru rewitalizacji
Szacowana wartość projektu	200 000,00 zł Budżet gminy, RPO WM, PROW, sponsorzy prywatni
Szacowany okres realizacji projektu	2018-2023 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	l. osób korzystających ze wspartej infrastruktury, obiektów i obszarów poddanych rewitalizacji – 2200 os./rok
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt będzie komplementarny w wymiarze społecznym z działaniami RPO WM 2014-2020 9.1. Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

Tabela 41. Projekt główny 6.

PROJEKT GŁÓWNY 6	
Nazwa projektu	<i>Organizacja szkoleń dla osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego Cel operacyjny 2.1. Działania wspierające podnoszenie kwalifikacji zawodowych Cel operacyjny 2.2. Reintegracja i aktywizacja grup wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A i B
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 5. <i>Organizacja cyklicznych imprez integracyjnych na terenie obszaru rewitalizacji w celu integracji społecznej mieszkańców</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	Zgodnie z delimitacją obszar rewitalizacji zamieszkuje 141 osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym, jak również 376 osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Przyczynia się to do wzrastającego ubóstwa, które z kolei wiąże się z wykluczeniem i marginalizacją osób bezrobotnych. Organizacja kursów i szkoleń jest odpowiedzią na duże zapotrzebowanie wśród mieszkańców obszaru objętego programem rewitalizacji na pomoc w zakresie zdobycia pracy i podniesienie kwalifikacji zawodowych. Zaplanowana w ramach projektu aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu będzie miała na celu minimalizację zidentyfikowanych problemów. Celem głównym projektu jest rozwój przedsiębiorczości i zmniejszenie bezrobocia oraz budowa kreatywnych postaw zmierzających do znalezienia pracy wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji. Tym samym polepszą się warunki finansowe rodzin z obszaru rewitalizacji i podniesie poziom i jakość ich życia. Projekt odpowiada zatem na następujące zjawiska kryzysowe w sferze społecznej: bezrobocie i ubóstwo. Szkolenia będą skierowane głównie dla osób bezrobotnych zamieszkujących obszar rewitalizacji, dopiero w przypadku braku chętnych osoby bezrobotne zamieszkałego poza obszarem rewitalizacji. Informacja o naborze osób uczestniczących w projekcie będzie dostępna w Urzędzie Gminy, Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej oraz na stronie internetowej Gminy. W ramach projektu planuje się następujące etapy: a) organizacja warsztatów rozwoju osobistego, warsztaty będą realizowane w formie aktywizującej uczestników poprzez praktyczne ćwiczenia i studia przypadku, zakres merytoryczny to: kreowanie własnego wizerunku, automotywacja, komunikacja międzyludzka, podstawy negocjacji, podstawy gospodarowania czasem i pieniędzmi; b) organizacja kursów zawodowych dostosowanych do indywidualnych predyspozycji i możliwości w celu zdobycia nowych kompetencji i umiejętności zawodowych, umożliwiających aktywizację zawodową. W celu uzyskania certyfikatu lub innego dokumentu uznawanego w danym środowisku zawodowym. Wybór rodzaju kursów zostanie dokonany po analizie lokalnego rynku pracy, zaś podstawą doboru wsparcia będzie identyfikacja indywidualnych potrzeb uczestnika projektu. Uczestnicy projektu będą mogli również skorzystać ze wsparcia m.in. psychologa czy doradcy zawodowego, jak również wsparcia pracowników socjalnych.
Szacowana wartość projektu	300 000,00 zł Budżet gminy - 5% tj. 15 000,00 zł RPO WM 2014-2020 (EFS) - 80% tj. 240 000,00 zł Środki budżetu państwa – 15% - 45 000,00 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2018-2019 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem – 35 os. liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po zakończeniu kursu/szkolenia poszukują pracy- 24 os.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt wpisuje się bezpośrednio w założenia działania 8.2 RPO WM 2014-2020 – aktywizacja zawodowa osób nieaktywnych zawodowo, które ma na celu wzrost zatrudnienia osób, które zostały zidentyfikowane jako defaworyzowane na rynku pracy

Tabela 42. Projekt uzupełniający 7.

PROJEKT UZUPEŁNIAJĄCY 7	
Nazwa projektu	<i>Uzupełnienie infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej w obszarze rewitalizacji</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców Cel operacyjny 1.3. Modernizacja istniejącej infrastruktury techniczno-sanitarnej i drogowej, Cel operacyjny 1.4. Poprawa stanu środowiska
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A i B: Troski, Nacpolsk, Sosenkowo nr działki 10/1, 10/2, 12/2, 12/3, 12/4, 12/6, 12/13, 12/14, 12/15, 12/36, 12/39, 23/1, 23/2, 23/3, 23/4
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 1. <i>Przebudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Żukowo wraz z jej termomodernizacją i budową kotłowni gazowej</i> , projektem 2. <i>Budowa budynku świetlicy wiejskiej, mającej 6 pomieszczeń w miejscowości Sosenkowo wraz z zagospodarowaniem terenu</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	Dotychczasowy sposób odprowadzania ścieków w Gminie Naruszewo oparty jest w większości o bezodpływowe zbiorniki ścieków, o zróżnicowanym poziomie technicznym i eksploatacyjnym, co powoduje szereg zjawisk negatywnych w sferze środowiskowej w tym: zanieczyszczenie cieków wodnych i zanieczyszczenie gleb (notuje się przypadki odprowadzania ścieków bezpośrednio do rowów i gruntu). W związku z powyższym istnieje pilna potrzeba uporządkowania gospodarki wodociągowej i kanalizacyjnej. Celem operacji jest uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Naruszewo poprzez uzupełnienie infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej w obszarze rewitalizacji. Realizacja projektu przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców, pozwoli skutecznie chronić środowisko naturalne oraz zwiększy atrakcyjność Gminy zarówno dla obecnych jak i przyszłych mieszkańców i potencjalnych inwestorów.
Szacowana wartość projektu	1 500 000,00 zł Budżet gminy – 36,37% tj. 545 550 zł PROW - 63,63% tj. 954 450 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2022-2023 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	l. osób korzystających ze wspartej infrastruktury, obiektów i obszarów poddanych rewitalizacji – 7120 os./rok dł. nowopowstałej sieci kanalizacyjnej – 1 km l. przyłączy kanalizacyjnych – 20 szt. dł. nowopowstałej sieci wodociągowej – 5 km l. przyłączy wodociągowych – 15 szt.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt będzie realizowany w ramach PROW na lata 2014-2020 na operacje typu „Gospodarka wodno-ściekowa” w ramach poddziałania „wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii”.

Tabela 43. Projekt uzupełniający 8.

PROJEKT UZUPEŁNIAJĄCY 8	
Nazwa projektu	<i>Poprawa infrastruktury drogowej i jej towarzyszącej w obszarze rewitalizacji</i>
Podmiot realizujący	Gmina Naruszewo
Realizowane cele PR	Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców Cel operacyjny 1.2. Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych
Lokalizacja projektu	Podobszar rewitalizacji A i B: Troski nr działki 7/2 i 7/3, Troski, Nacpolsk nr działki 3/4, 28/20, 28/21, 28/22, 25/23, 28/25, 28/28
Projekty powiązane	Projekt jest spójny z projektem 1. <i>Przebudowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Żukowo wraz z jej termomodernizacją i budową kotłowni gazowej</i> , projektem 2. <i>Budowa budynku świetlicy wiejskiej, mającej 6 pomieszczeń w miejscowości Sosenkowo wraz z zagospodarowaniem terenu</i>
Uzasadnienie realizacji projektu	Obszar rewitalizacji cechuje niewystarczająca infrastruktura drogowa, w zakresie powiązań poszczególnych części Gminy oraz brak miejsc postojowych. Celem projektu jest budowa nowej infrastruktury drogowej polegająca na: 1. Przebudowie drogi w miejscowości Wróblewo-Osiedle wraz z budową chodnika 2. Budowie parkingów w miejscowościach Wróblewo-Osiedle i Nacpolsk Projekt przyczyni się do rozwiązania problemów występujących w następujących sferach: - techniczna – niedostateczna liczba miejsc postojowych dla mieszkańców, - przestrzenno-funkcjonalnej – uporządkowanie przestrzeni wiejskiej.
Szacowana wartość projektu	1 000 000,00 zł 100 000,00 zł Budżet gminy – 36,37% tj. 36 370 zł PROW - 63,63% tj. 63 630 zł
Szacowany okres realizacji projektu	2022-2023 r.
Prognozowane produkty i rezultaty	liczba osób korzystających ze wspartej infrastruktury, obiektów i obszarów poddanych rewitalizacji – 3 000 os./rok liczba nowopowstałych miejsc postojowych – 50 szt.
Sposób pomiaru wskaźników	Dane Urzędu Gminy Raport z realizacji projektu
Zgodność z zapisami właściwych PO	Projekt będzie realizowany w ramach PROW na lata 2014-2020

8.1 Źródła finansowania przedsięwzięć

Istotnym źródłem finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych zawartych w Programie Rewitalizacji są środki finansowe, pochodzące przede wszystkim z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz środki własne Gminy Naruszewo. Inne możliwe źródła finansowania to: środki budżetu państwa, środki jednostek samorządu terytorialnego, a także środki prywatne.

Szacunkowe ramy finansowe Programu Rewitalizacji zostały zaprogramowane na cały okres realizacji Programu. W powyższym rozdziale zamieszczono wykaz podstawowych i uzupełniających projektów rewitalizacyjnych wraz z całkowitą kwotą realizacji przedsięwzięcia, udziałem finansowania z różnych źródeł oraz możliwymi innymi źródłami finansowania.

8.2 Harmonogram realizacji przedsięwzięć

Harmonogram realizacji przedsięwzięć, przeprowadzanych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo przedstawia poniższa tabela.

Został on przygotowany na podstawie zgłoszonych przez wnioskodawców oczekiwanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (poprzez wypełnienia tzw. fiszki projektowej). Sprawna realizacja przedsięwzięć zależała będzie w dużej mierze od sukcesów w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych przez wnioskodawców.

Tabela 44. Harmonogram realizacji przedsięwzięć ujętych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo

Numer projektu	TERMIN REALIZACJI					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Projekty główne						
1						
2						
3						
4						
5						
6						
Projekty uzupełniające						
7						
8						

Źródło: Opracowanie własne

9. Komplementarność procesu rewitalizacji

Komplementarność jest jednym z ważnych aspektów Programu Rewitalizacji. Zapewnienie powiązań pomiędzy poszczególnymi projektami skutkować może lepszym i bardziej efektywnym wykorzystaniem środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację. Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, opracowanymi przez Ministerstwo Rozwoju, wymogiem koniecznym przy opracowaniu programów rewitalizacji jest konieczność zapewnienia komplementarności w pięciu następujących aspektach: przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym i źródeł finansowania. Uwzględnienie komplementarności w planowaniu i wdrażaniu rewitalizacji polegające na zapewnieniu powiązań pomiędzy poszczególnymi przedsięwzięciami, jak również pomiędzy przedsięwzięciami a systemem ich implementacji, przyczyni się do wzmocnienia skuteczności oraz efektywności realizacji rewitalizacji.

9.1. Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Naruszewo została zapewniona dzięki skupieniu przedsięwzięć wybranych do realizacji na wyznaczonym obszarze rewitalizacji.

Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji zostały wyznaczone po przeprowadzeniu dokładnej analizy istotnych problemów w pięciu sferach: społecznej, gospodarczej, technicznej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej oraz z uwzględnieniem wskazań pracowników i mieszkańców Gminy Naruszewo.

Uwzględnienie zarówno danych obiektywnych (GUS, Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy w Płońsku), jak i opinii społeczeństwa świadczy o trafności przestrzennej zaplanowanej w ramach rewitalizacji interwencji.

Realizacja przedsięwzięć przyniesie pozytywne skutki dla całego obszaru rewitalizacji ponieważ mają one charakter komplementarny – projekty są wzajemnie powiązane ze względu na fakt realizacji w pierwszej kolejności działań o wymiarze infrastrukturalnym, które stworzą niezbędną (z perspektywy celów rewitalizacji) przestrzeń dla rozwoju projektów „miękkich” wzmacniających tkankę społeczną. Część przedsięwzięć dotyczy działań podejmowanych dla miejsc lub obiektów użyteczności publicznej. Z infrastruktury tej korzystać będą mogli mieszkańcy zarówno całego obszaru rewitalizacji, jak i całej Gminy. Z projektów realizowanych w obszarze rewitalizacji korzystać będzie największa liczba mieszkańców Gminy, z racji pełnienia przez niego ważnych funkcji społecznych, administracyjnych i turystycznych. Efekt zrealizowanych przedsięwzięć będzie pozytywnie wpływał na zwiększenie kapitału społecznego obszaru rewitalizacji.

9.2. Komplementarność problemowa

Komplementarność problemowa w LPR została zapewniona na poziomie poszukiwania rozwiązań (projektów) prowadzących do ograniczenia problemów i zaspokojenia potrzeb, a następnie określenia harmonogramów ich realizacji. Zaplanowane projekty są ze sobą wzajemnie powiązane, a także wzajemnie się dopełniają. Zadania infrastrukturalne, związane z budową lub z remontem budynków użyteczności publicznej bądź termomodernizacją zakładają prowadzenie tam działań o charakterze społecznym (kulturalnym, integracyjnym, edukacyjnym i aktywizującym mieszkańców).

W diagnozie wykazano, iż na obszarze rewitalizacji występuje nagromadzenie problemów w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. W związku z powyższym w ramach przeciwdziałania wspomnianym problemom w pierwszej kolejności skupiono się na działaniach skierowanych na ich zminimalizowanie.

Równocześnie zadania zostały przewidziane w taki sposób, aby jednocześnie przeciwdziałały problemom w różnych sferach. Działania rewitalizacyjne związane z budową nowych obiektów użyteczności publicznej, remontem budynków lub ich termomodernizacją posłużą zarówno poprawie jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji, jak i całej gminy, zwiększeniu ładu przestrzennego, jak również będą miały pozytywny wpływ na poprawę jakości środowiska naturalnego.

W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji realizowane będą działania z zakresu przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym oraz zapobiegania procesom wykluczenia i marginalizacji społecznej poprzez działania zwiększające aktywność mieszkańców, w tym dzieci, młodzieży. Dzięki przedsięwzięciom tym możliwe będzie zmniejszenie sytuacji kryzysowej w sferze społecznej, na którą nacisk kładzie niniejszy dokument. Budowa nowej świetlicy w jednostce Sosenkowo poszerzy ofertę kulturalną i edukacyjną zarówno dla dzieci i młodzieży, jak i pozostałych grup mieszkańców. Pomimo iż projekty realizowane będą bezpośrednio na terenie podobszarów rewitalizacji, to ich oddziaływanie będzie zdecydowanie szersze. Ich oferta będzie skierowana do wszystkich mieszkańców Gminy Naruszewo. Pozwoli to przeciwdziałać przenoszeniu się problemów społecznych i wykluczeniu społecznemu. W celu aktywizacji i integracji grup społecznych planowane jest prowadzenie warsztatów, szkoleń, imprez okolicznościowych i wydarzeń kulturalnych.

W ramach rewitalizacji Gminy Naruszewo, planuje się również budowę placów zabaw i siłowni zewnętrznych. Obiekty te zlokalizowane będą w jednostkach Nacpolsk i Troski. W zdecydowany sposób wpłynie na wzrost integracji społecznej dla mieszkańców podobszarów rewitalizacji.

Poziom wpływu poszczególnych projektów na zjawiska kryzysowe, a tym samym zasadność ich realizacji został oceniony na podstawie analizy potrzeb rewitalizacyjnych w skali 0-2, gdzie:

- 0 – brak wpływu na zjawisko kryzysowe,
- 1 – średni poziom wpływu na zjawisko kryzysowe,
- 2 – wysoki poziom wpływu na zjawisko kryzysowe.

Tabela 45. Wpływ poszczególnych przedsięwzięć na aspekty problemowe

	Zjawiska kryzysowe	Numer projektu							
		1	2	3	4	5	6	7	8
Problemy społeczne	Bezrobocie	0	0	1	0	0	2	0	0
	Ubóstwo	0	0	1	0	0	2	0	0
	Niski poziom kapitału społecznego	2	2	1	1	2	1	0	1
	Niski poziom uczestnictwa w życiu kulturowym	2	2	1	0	2	0	0	0
Problemy gospodarcze	Niski stopień przedsiębiorczości	0	0	0	0	0	2	0	0
	Brak wsparcia osób chcących rozpocząć prowadzenie własnej działalności gospodarczej	0	0	0	0	0	2	0	0
Problemy przestrzenno-funkcjonalne	Brak lub nieodpowiednie zagospodarowanie terenów publicznych	1	2	1	2	0	0	0	0
Problemy techniczne i środowiskowe	Niedostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych	2	2	1	1	0	0	0	0
	Zły stan techniczny obiektów użyteczności publicznej i infrastruktury drogowej	2	1	1	0	0	0	0	2
	Przekroczenie standardów jakości środowiska	1	1	1	1	0	0	2	0

Objaśnienie: 0 – brak wpływu na zjawisko kryzysowe, 1 – średni poziom wpływu na zjawisko kryzysowe, 2 – wysoki poziom wpływu na zjawisko kryzysowe

Źródło: opracowanie własne

8.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna przejawia się w systemie zarządzania, który został zaprojektowany na potrzeby implementacji LPR, tym samym zapewniona zostanie współpraca i współdziałania różnych podmiotów działających na rzecz realizacji programu i poprawy stwierdzonej sytuacji kryzysowej obszaru zdegradowanego. Za realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo odpowiada Wójt Gminy Naruszewo, przy współpracy z Radą Gminy, Zespołem ds. Rewitalizacji oraz partnerami programu. Określenie odpowiednich instrumentów zarządzania i wdrażania opisane zostało w kolejnych rozdziałach niniejszego dokumentu.

Zespół ds. Rewitalizacji pełnił będzie również rolę wykonawczą i zarządczą programu. Tym samym Zespół koordynować będzie włączenie nowych podmiotów i interesariuszy w proces rewitalizacji oraz wspierać partnerów programu, w realizację przez nich zadań, pomagając im poszukiwać funduszy na ich realizację. Aby to osiągnąć Zespół realizować będzie zadania z zakresu upowszechniania wiedzy na temat programu i jego realizacji, prowadzenia konsultacji społecznych oraz mobilizacji zasobów, które powinny lub mogą działać na rzecz realizacji Programu.

Każdy potencjalny partner programu dzięki działaniom Zespołu będzie miał zapewniony dostęp do informacji na temat realizacji założeń programu oraz ma szansę uczestniczyć w działaniach edukacyjno-szkoleniowych, w których dowie się w jaki sposób może zgłaszać i realizować zaproponowane przez siebie zadania. Dodatkowo w ramach procedur zarządczych przewidziano możliwość zgłaszania nowych zadań oraz uwag do istniejącego LPR przez wszystkich zainteresowanych. W ten sposób każdy interesariusz będzie miał wpływ na realizację Programu.

8.4. Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa oznacza spójność przedsięwzięć rewitalizacyjnych podejmowanych w poprzednich okresach programowania z celami, kierunkami oraz zaplanowanymi projektami określonymi w LPR.

Zachowanie ciągłości programowej, która polega na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia w ramach perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2007-2013 (polityka spójności) ma w procesie rewitalizacji kluczowe znaczenie. Działania, które będą przeprowadzane w Gminie w ramach realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023 są odpowiedzią na potrzeby zmian, które wynikają głównie z ich ewaluacji, opartej na systematycznym monitoringu. Kluczowe projekty zrealizowane w ramach perspektywy 2007-2013 i aktualnie realizowane w latach 2016 i 2017 r. przedstawiono w poniższych tabelach.

Tabela 46. Projekty zrealizowane w latach 2007-2013 oraz 2016 i 2017 r. w Gminie Naruszewo

	Tytuł projektu	Numer i data umowy o dofinansowanie	Okres realizacji (tj. data rozpoczęcia – dzień podpisania umowy o przyznanie pomocy; data zakończenia – dzień złożenia wniosku o płatność końcową)	Informacje o projekcie		Rodzaj programu pomocowego
				Wartość całkowita projektu	Wartość dofinansowania	
Projekty zrealizowane w latach 2007-2013 r.						
1.	Odbudowa miejscowości Naruszewo poprzez rozbudowę remizy OSP.	Nr 00015-6922-UM0700248/09 RW.II./AK/0219.4-248/09 z dnia 22.10.2009 r.	od 22.10.2009 r. do 29.10.2010 r.	496 468,26 zł	171 632,00 zł	PROW, Działanie 313, 322, 323 „Odnowa i rozwój wsi”
2.	Przebudowa ciągu drogowego Drochówka – Strzembowo – Kębłowice	Nr UDA-RPMA.03.01.00-14-078/08-00 z dnia 22 czerwca 2010 r.	od. 22.06.2010 r. do 26.06.2013 r.	4 206 159, 41 zł	3 186 727, 25 zł	RPO WM, Priorytet III, Działanie 3.1
3.	Odnowa miejscowości Nacpolsk i Żukowo poprzez budowę chodników.	Nr 00067-6930-UM0730067/10 RW.II./BW/0219.11-67/10 z dnia 26.01.2011 r.	od 26.01.2011 r. do 29.07.2011 r.	365 071,08 zł	224 428,00 zł	PROW, Działanie 413 „Odnowa i rozwój wsi”
4.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Naruszewo o wydajności do 5m³ na dobę – 122 szt.	Nr 00005-6921-UM0700162/09 RW.II./ES/0219.5-144/09 z dnia 25.05.2012 r.	od 25.05.2010 r. do 30.11.2011 r.	1 567 556,16 zł	956 080,00 zł	PROW, Działanie 321 „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”
5.	Remont strażnicy OSP w celu adaptacji na świetlicę wiejską w miejscowości Żukowo.	Nr 00326-6930-UM0740341/10 RW.II./BW/0219.10-341/10 z dnia 30.09.2011 r.	od 30.09.2011 r. do 26.09.2012 r.	46 699,73 zł	18 937,74 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów”
6.	Odbudowa miejscowości Radzymin poprzez budowę świetlicy wiejskiej.	Nr 00353-6922-UM0700307/10 RW.II./AR/0219.4-307/10 z dnia 31.01.2012 r.	od 30.01.2012 r. do 02.07.2013 r.	624 759,99 zł	367 233,00 zł	PROW, Działanie 313, 322, 323 „Odnowa i rozwój wsi”
7.	Zagospodarowanie terenu przestrzeni publicznej w centrum wsi Naruszewo służące celom rekreacyjno – wypoczynkowym.	Nr 00392-6930-UM0741056/11 RW-VII.7161.4.560.2011.MG z dnia 07.11.2012 r.	od 07.11.2012 r. do 27.08.2013 r.	28 788,10 zł	16 554,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów”
8.	Odnowa miejscowości Naruszewo poprzez budowę zespołu boisk i urządzeń lekkoatletycznych.	Nr 00354-6922-UM0700303/10 RW.II./AR/0219.4-303/10 z dnia 31.01.2012 r.	od 31.01.2012 r. do 13.12.2013 r.	1 348 163,04 zł	329 462,00 zł	PROW, Działanie 313, 322, 323 „Odnowa i rozwój wsi”
9.	Budowa indywidualnych, przydomowych	Nr 00100-6921-UM0700137/11	od 16.11.2012 r.	1 549 663,96 zł	942 868,00 zł	PROW, Działanie 321

	oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Naruszewo o wydajności do 5 m³ na dobę – Etap III.	z dnia 16.11.2012 r.	do 13.12.2013 r.			„Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”
10.	Stworzenie ogólnodostępnego miejsca aktywności rekreacyjno – społecznej w miejscowości Radzyminek poprzez budowę placu zabaw.	Nr 00028-6930-UM0740422/12 RW-VII.7161.4.422.2012.MGA z dnia 04.12.2012 r.	od 04.12.2012 r. do 26.11.2014 r.	55 327,55 zł	24 900,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”
11.	Utworzenie punktu informacyjno-promocyjnego Gminy Naruszewo poprzez wyposażenie Urzędu Gminy w Naruszewie w ogólnodostępny kiosk multimedialny.	Nr 00274-6930-UM0741015/12 z dnia 13.05.2013 r.	od 13.05.2013 r. do 28.10.2014 r.	15 252,00 zł	8 800,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów”
12.	Wyposażenie świetlicy wiejskiej w miejscowości Radzymin.	Nr 00348-6930-UM0741014/12 z dnia 19.06.2013 r.	od 19.06.2013 r. do 28.10.2014 r.	25 409,50 zł	16 916,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów”
13.	Budowa ogólnodostępnych placów zabaw w miejscowościach Krysk i Nacpolsk oraz modernizacja boiska sportowego w Radzyminku.	Nr 00116-6930-UM0730172/12 z dnia 02.07.2013 r.	od 02.07.2013 r. do 14.11.2014 r.	308 685,30 zł	154 957,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”
14.	I Festiwal Aktywności Społecznej i Kulturalnej Sołectw Gminy Naruszewo 2014.	Nr 00439-6930-UM0741102/13 z dnia 24.06.2014 r.	od 24.06.2014 r. do 26.11.2014 r.	61 223,61 zł	40 119,42 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla małych projektów”
15.	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej poprzez rewitalizację ul. Wspólnej w miejscowości Nacpolsk.	Nr 00168-6930-UM0730255/13 z dnia 09.05.2014 r.	od 09.05.2014 r. do 02.12.2014 r.	387 686,58 zł	53 636,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”
16.	Wzmocnienie potencjału miejscowości Nacpolsk poprzez budowę boiska do piłki siatkowej.	Nr 00123-6930-UM0730153/14 z dnia 06.11.2014 r.	od 06.11.2014 r. do 08.12.2014 r.	128 555,00 zł	82 063,00 zł	PROW, Działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”
17.	Poprawa jakości życia mieszkańców gminy Naruszewo poprzez rozbudowę infrastruktury technicznej.	Nr 00101-6921-UM0700082/14 z dnia 23.09.2014 r.	od 23.09.2014 r. do 19.03.2015 r.	1 064 094,24 zł	644 655, 00 zł	PROW, Działanie 321 „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”
18.	Aktywność naszych dzieci.	UDA-POKL.09.05.00-14-176/10-00 z dnia 18.03.2011 r.	2011 rok	49 860,00 zł	49 860,00 zł	EFS POKL 2007-2013
19.	Aktywność naszych dzieci II.	UDA-POKL.09.05.00-14-177/10/00 z dnia 18.03.2011 r.	2011 rok	49 920,00 zł	49 920,00 zł	EFS POKL 2007-2013
20.	Mały człowiek z wielką wiedzą w Krysku.	UDA-POKL.09.05.00-14-178/10-	2011 rok	48 839,30 zł	48 839,30 zł	EFS POKL 2007-2013

		00 z dnia 18.03.2011 r.				
21.	Bądź twórczy – obserwuj, odkrywaj i działaj.	UDA-POKL.09.01-14-031/11-00 z dnia 08.09.2012 r.	od 08.09.2012 r. do 08.09.2014 r.	975 128,00 zł	945 876,16 zł	EFS POKL 2007-2013
Projekty aktualnie realizowane w latach 2016-2017						
1.	System wczesnego ostrzegania przed zjawiskami katastrofalnymi w Powiecie Płońskim /Gmina Naruszewo występuje jako Partner projektu/	RPMA.05.01.00-14-4009/15-00 z dnia 19.08.2016 r. podpisana przez Powiat Płoński	od 19.08.2016 r.	udział Gminy Naruszewo 60 000, 00 zł	udział Gminy Naruszewo 48 000, 00 zł	RPO WM, Działanie 5.1. – Dostosowanie do zmian klimatu
2.	Rozbudowa ciągu dróg gminnych Wróblewo-Osiedle – Potyry na terenie gminy Naruszewo wraz z przebudową infrastruktury technicznej	Nr 00072-65151-UM0700347/16 z dnia 18.07.2016 r.	od 18.07.2016 r. w trakcie realizacji	2 368 353, 70 zł	1 505 731, 00 zł	PROW, operacja typu „Budowa lub modernizacja dróg lokalnych” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii”
3.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego wraz z dodatkowym specjalistycznym sprzętem dla OSP Naruszewo celem efektywniejszego zapobiegania katastrofom naturalnym	Nr RPMA.05.01.00-14-5471/16-00 z dnia 10.01.2017 r.	od 10.01.2017 r. w trakcie realizacji	924 960, 00 zł	do 368 134, 08 zł	RPO WM, Działanie 5.1. – Dostosowanie do zmian klimatu
4.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej wraz z przebudową systemów grzewczych w Gminie Naruszewo celem zwiększenia efektywności energetycznej	Nr RPMA.04.02.00-14-5329/16-00 z dnia 10.04.2017 r.	od 10.04.2017 r. w trakcie realizacji	4 637 647, 89 zł	do 2 799 369, 19 zł	RPO WM, Działanie 4.2. – Efektywność energetyczna
5.	Opracowanie Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2026	Nr POPT-REW-120/2016-00 z dnia 13.04.2017 r.	od 13.04.2017 r. w trakcie realizacji	33 000, 00 zł	do 29 700, 00 zł	Konkurs o przyznanie dotacji „Przygotowanie programów rewitalizacji” II edycja
6.	Uczyć inaczej - to uczyć ciekawiej	Wniosek Nr RPMA. 10.01.01-14-7225/16	brak danych	850 810, 00 zł	680 648, 00 zł	RPO WM, Działanie 10.1. – Kształcenie i rozwój dzieci i młodzieży

9.5. Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania LPR została zapewniona poprzez określenie oraz łączenie różnych źródeł finansowania. Przewidziano zarówno przedsięwzięcia współfinansowane przez sektor prywatny, jak i publiczny, środki osób/podmiotów indywidualnych, sektora pozarządowego, jak i pieniądze publiczne – gminne, powiatowe, znajdujące się w dyspozycji jednostek Skarbu Państwa, czy też ostatecznie wsparcie realizowane w ramach pomocy Unii Europejskiej. Także perspektywa przedmiotowa pozwala wskazać różne źródła finansowania, jak np. EFRR, EFS. Komplementarność źródeł finansowania określona została w rozdziale dotyczącym szacunkowych ram finansowych LPR, gdzie na poziomie szczegółowego opisu przedsięwzięć określono źródła publiczne i prywatne (ze wskazaniem potencjalnych projektodawców oraz instytucji współfinansujących).

Gmina w pierwszej kolejności zakłada wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania, w tym funduszy europejskich dedykowanych rewitalizacji. Jednakże, w trakcie trwania programu, zakłada się prowadzenie działań edukacyjnych, dla różnych podmiotów z zakresu możliwości włączenia się w proces rewitalizacji. Mając to na uwadze, Gmina w trakcie realizacji Programu, będzie starała się pozyskać partnerów partycypujących w kosztach realizacji działań i projektów służących wyprowadzaniu obszaru ze stanu kryzysowego poprzez współpracę z różnymi podmiotami.

10. System wdrażania programu rewitalizacji

W świetle przeprowadzonej diagnozy oraz analizy istniejących uwarunkowań zarządzania Gminą stworzenie instytucjonalnych ram dla wdrożenia procesu rewitalizacji stanowić powinno jedno z najważniejszych wyzwań dla władz Gminy.

Ze względu na ustawowe określenie rewitalizacji jako zadania własnego gminy założyć należy, że odpowiedzialność za zarządzanie procesem pozostanie skupiona w administracji samorządowej. Oznacza to stworzenie systemu organizacyjnego odpowiedzialnego za zarządzanie procesem rewitalizacji.

W ramach stworzenia systemu wdrażania programu rewitalizacji zaplanowano:

- zaprojektowanie i wdrożenie systemu zarządzania rewitalizacją, uwzględniającego strukturę organizacyjną odpowiedzialną za planowanie, wdrażanie i monitorowanie procesu rewitalizacji,
- powołanie Zespołu ds. Rewitalizacji.

System zarządzania Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023 na poziomie decyzyjnym i wdrożeniowym został przedstawiony w poniższej tabeli.

Tabela 47. Kompetencje Rady Gminy Naruszewo, Wójta Gminy Naruszewo i Zespołu ds. Rewitalizacji w systemie zarządzania realizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo

Podmiot	Zakres zadań
Poziom decyzyjny	
Rada Gminy Naruszewo	• uchwala Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023, • przyjmuje zmiany (aktualizacje) Lokalnego Programu Rewitalizacji odpowiednią uchwałą, • podejmuje inne uchwały bezpośrednio i/lub pośrednio wpływające na sprawność realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.
Wójt Gminy Somianka	• prowadzi ogólną koordynację nad opracowywaniem Lokalnego Programu Rewitalizacji, • przedstawia Radzie Gminy informację z realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji (coroczne sprawozdania przygotowane przez Zespół ds. Rewitalizacji), • powołuje Zespół ds. Rewitalizacji, • podejmuje decyzje (merytoryczne i organizacyjne) bezpośrednio i/lub pośrednio wpływające na sprawność realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.
Zespół ds. Rewitalizacji	• organem wspierającym Wójta Gminy Naruszewo odpowiedzialny za wdrażanie i realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji

Poziom wdrożeniowy	
Rada Gminy Naruszewo	• uchwała aktualizację Lokalnego Programu Rewitalizacji w zależności od potrzeb
Wójt Gminy Naruszewo	• podejmuje decyzje o potrzebie aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji na podstawie oceny realizacji Programu, sporządzonej przez Zespół ds. Rewitalizacji, • występuje z wnioskiem do Rady Gminy Naruszewo o zmianę/aktualizację Programu, • prowadzi ogólną koordynację nad wdrażaniem projektów ujętych w Lokalnym Programie Rewitalizacji, • nadzoruje prace Zespołu ds. Rewitalizacji, • przyjmuje sprawozdanie z realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.
Zespół ds. Rewitalizacji	• koordynuje prace referatów merytorycznych i gminnych jednostek organizacyjnych w zakresie aktualizacji i realizacji LPR, • koordynuje prace w zakresie przygotowania projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w tym w szczególności wdrożenie i koordynacja procedury przygotowywania projektów rewitalizacji, opiniowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych pod względem zgodności z celami zawartymi w Programie Rewitalizacji oraz koordynacja ich wdrażania, • inicjuje i organizuje przedsięwzięcia informacyjne i promocyjne, dotyczące planowanych projektów rewitalizacyjnych, • monitoruje proces rewitalizacji, w tym zbiera niezbędne dane oraz sporządza sprawdzania z realizacji poszczególnych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, • zbiera propozycje nowych projektów rewitalizacyjnych. • monitoruje możliwości pozyskania dofinansowania na realizację zadań uwzględnionych w Lokalnym Programie Rewitalizacji. • tworzy warunki do współpracy i koordynacji projektów rewitalizacyjnych i poszukuje nowych partnerów do realizacji istotnych projektów.

Zespół ds. Rewitalizacji został powołany Zarządzeniem Nr 61/2016 Wójta Gminy Naruszewo z dnia 12 lipca 2017 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji.

W skład powołanego Zespołu wchodzi:

- 1) Tomasz Konczewski - Przewodniczący Zespołu – Sekretarz Gminy
- 2) Dominik Sabalski – Sekretarz Zespołu - pracownik Urzędu Gminy w Naruszewie,
- 3) Zbigniew Nowicki - Członek zespołu – Przewodniczący Rady Gminy w Naruszewie
- 4) Mirosława Śmietanowska – Członek Zespołu – Prezes Koła ERiI w Naruszewie

- 5) Agnieszka Kowalska – Członek Zespołu – Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Gminy Naruszewo
- 6) Marek Napiórkowski – Członek Zespołu – lokalny przedsiębiorca.

Zgodnie z Regulamin Zespołu ds. Rewitalizacji, stanowiącym załącznik nr 1 do Zarządzenia Wójta Gminy Naruszewo pracami Zespołu kieruje Przewodniczący Zespołu, który jednocześnie zwołuje jego posiedzenia. Informacja na temat terminu i miejsca planowanego posiedzenia Zespołu powinna być przekazana nie później niż 3 dni robocze przed zaplanowanym terminem posiedzenia w formie ustalonej przez Zespół (pisemnie, za pośrednictwem poczty elektronicznej lub ustnie). Przewodniczący Zespołu dokonuje podziału zadań i określa terminy ich realizacji. Do obowiązków Sekretarza Zespołu należeć będzie w szczególności sporządzanie protokołów z posiedzeń Zespołu oraz wykonywanie innych czynności powierzonych przez Przewodniczącego Zespołu. Członkowie Zespołu uczestniczą w procesie rewitalizacji, szczególnie w zakresie:

- czynnego udziału w posiedzeniach, identyfikowaniu problemów i wskazywaniu możliwości eliminacji przeszkód w realizacji zadań, opiniowaniu propozycji działań oraz inicjowaniu i zgłaszaniu projektów,
- gromadzenia danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach PR oraz przygotowania raportów na temat wdrożenia PR,
- współpracy z interesariuszami zgłaszającymi swoje zainteresowanie udziałem w procesie rewitalizacji.

W posiedzeniach Zespołu mogą uczestniczyć osoby spoza jego grona, których udział może mieć istotne znaczenie przy realizacji zadań określonych w strukturze zarządzania, zaproszone przez Przewodniczącego Zespołu lub Członków, w charakterze doradców lub ekspertów. Spotkania Zespołu odbywać się będą w miarę potrzeb z inicjatywy Przewodniczącego lub Członków Zespołu

Struktura zarządzania Programem jest osadzona w strukturze organizacyjnej Gminy Naruszewo. Wszelkie prace będą wykonywane w ramach kompetencji Zespołu ds. Rewitalizacji, Wójta Gminy Naruszewo oraz Rady Gminy Naruszewo. Zespół ds. Rewitalizacji będzie działał w ramach Referatu Organizacyjnego i Spraw Obywatelskich Urzędu Gminy w Naruszewie. Tym samym zadania niezbędne do wdrażania dokumentu wykonywane będą w ramach obowiązków poszczególnych struktur organizacyjnych Gminy Naruszewo, dlatego nie określono dodatkowych kosztów ich realizacji. W ramach swoich kompetencji każda z komórek Urzędu i/lub jednostek organizacyjnych Gminy będzie wdrażała te działania, dostosowując w sposób elastyczny swoje zasoby osobowe do określonych aktualnie potrzeb. W zakresie zarządzania środkami finansowymi niezbędnymi do wdrożenia projektów rewitalizacyjnych włączony zostanie Skarbnik Gminy Naruszewo.

Harmonogram realizacji Programu został przedstawiony w poniższej tabeli.

Tabela 48. Ramowy harmonogram realizacji Programu Rewitalizacji

Lp.	Termin realizacji	Zadanie
1.	styczeń 2018 r.	Podjęcie uchwały przez Radę Gminy Naruszewo w sprawie zmiany Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023
2.	Styczeń – grudzień 2018 r.	Realizacja poszczególnych projektów rewitalizacyjnych
3.	Styczeń 2019 r.	Opracowanie sprawozdania z realizacji poszczególnych projektów rewitalizacyjnych za rok 2018
4.	Styczeń – grudzień 2019 r.	Realizacja poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych
5.	Styczeń 2020 r.	Opracowanie sprawozdania z realizacji poszczególnych projektów rewitalizacyjnych za rok 2019
6.	Styczeń – grudzień 2020 r.	Realizacja poszczególnych projektów rewitalizacyjnych
7.	IV kwartał 2020 r.	Przystąpienie do oceny realizacji Programu
8.	I kwartał 2021 r.	Przystąpienie do aktualizacji Programu na wniosek Wójta Gminy Naruszewo*
9.	III kwartał 2021 r.	Podjęcie uchwały przez Radę Gminy Naruszewo w sprawie aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023
10.	IV kwartał 2023 r.	Przystąpienie do opracowania sprawozdania końcowego z realizacji Programu

Objaśnienia: * Decyzja o przystąpieniu do aktualizacji Programu zostanie podjęta przez Wójta w oparciu o sporządzoną ocenę sporządzoną przez Zespół ds. rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne

11. Opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi Gminy Naruszewo

Kluczowym założeniem Lokalnego Programu Rewitalizacyjnego dla Gminy Naruszewo jest jego komplementarność, czyli spójność z dokumentami strategicznymi. Niniejszy dokument zawiera powiązania kierunków oraz celów ze Strategią Rozwoju Gminy, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Naruszewo na lata 2015 – 2020.

Wzajemna komplementarność Lokalnego Programu Rewitalizacji z innymi dokumentami strategicznymi Gminy Naruszewo podniesie efektywność podejmowanych działań oraz prawdopodobieństwo ich realizacji. Opracowane działania rewitalizacyjne będą spójne z wybranymi celami i założeniami uwzględnionymi w niżej wymienionych dokumentach.

11.1. Strategia Rozwoju Gminy Naruszewo

Strategia Rozwoju Gminy Naruszewo jako dokument przedstawia planowane inwestycje w gminie. Opracowanie Strategii rozpoczyna się od charakterystyki gminy pod kątem zachodzących w niej zmian. W wyniku analizy problemów związanych z potencjałem gospodarczym i turystycznym, dziedzictwem przyrodniczo – kulturowym, kapitałem ludzkim, oraz jakością życia, które wystąpiły w gminie. Dokument określa działania, które w przyszłości przyczynią się do ich likwidacji bądź redukcji.

Pierwszy cel Lokalnego Programu Rewitalizacyjnego Gminy Naruszewo odnosi się do „Poprawy stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców”, koreluje on z celem zamieszczonym w Strategii - *„Zintegrowana i nowoczesna infrastruktura techniczna”* którego działania skupiają się na celach operacyjnych takich jak: *„Rozwój infrastruktury drogowej”*. W związku z powyższym w LPR zaproponowano przedsięwzięcia do realizacji takie jak: przebudowa drogi w miejscowości Wróblewo-Osiedle wraz z budową chodnika, a także budowa parkingów w miejscowościach Wróblewo-Osiedle i Nacpolsk. Ponadto w celach operacyjnych w Strategii Rozwoju Gminy Naruszewo określono *„Dalszą rozbudowę systemów wodno – kanalizacyjnych”*, jak również w LPR planowane są inwestycje dotyczące: budowy kanalizacji zbiorczej w miejscowościach Nacpolsk i Sosenkowo-Osiedle oraz uzupełnienie infrastruktury wodociągowej. Kolejnymi celami Strategii wpisującymi się w I cel Lokalnego Programu Rewitalizacyjnego jest *„Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, sportowo – rekreacyjnych oraz świetlic wiejskich”* oraz *„Rozwijanie tożsamości i integracji społeczeństwa”*, poprzez zaproponowane w LPR przedsięwzięcia (budowa siłowni zewnętrznej w miejscowości Nacpolsk, budowa ogólnodostępnego placu zabaw dla dzieci wyposażonego w bezpieczną nawierzchnię).

11.2. Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest dokumentem, określającym główne kierunki działań polityki społecznej. Obecnie Gmina Naruszewo nie posiada aktualnej Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych (GSRPS). Poprzedni dokument obowiązywał w latach 2009-2016.

W zakresie komplementarności dokument GSRPS na lata 2009-2016 jest zgodny z celami przyjętymi w niniejszym dokumencie Lokalnego Programu Rewitalizacji, w szczególności w zakresie poniższych celów: 1.4 Cel operacyjny: Zapewnienie kontynuacji działania świetlic opiekuńczo – wychowawczych jak i utworzenie nowych, 1.12 Cel operacyjny: Organizowanie imprez kulturalno – sportowych promujących zdrowy, wolny od nałogów styl życia, 2.3 Cel operacyjny: Organizowanie w oparciu o infrastrukturę Centrum Kształcenia na Odległość szkoleń i kursów dla bezrobotnych, poszukujących pracy, chcących się przekwalifikować w szczególności dla kobiet i rolników oraz 3.2 Cel operacyjny: Rozszerzenie oferty usług społecznych w świetlicach opiekuńczo – wychowawczych na terenie gminy.

Gmina podejmie prace nad aktualizacją Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, tak by zapisy w niej umieszczone były komplementarne do kierunków działań przewidzianych w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Naruszewa.

Przewidzianymi celami w GSRPS będzie zaplanowanie działań niwelujących negatywne zjawiska społeczne, co w efekcie powinno poskutkować integracją społeczną oraz zawodową osób wykluczonych oraz dyskryminowanych. Tym samym cele operacyjne przyjęte w poprzednim dokumencie GSRPS będą kontynuowane w przyszłości. Nadrzędnym celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Strategia wyznaczy kierunki rozwoju działań pomocowych, szczególnie tych, których celem jest wyeliminowanie dysfunkcji społecznych, a także pomoc osobom zagrożonym wykluczeniem. Cel strategiczny 2. „*Podniesienie kapitału społecznego*” ujęty w niniejszym dokumencie w szczególności będzie komplementarny do kierunków działań zawartych w zaktualizowanym dokumencie GSRPS.

11.3. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Naruszewo Powiat Płoński Województwo Mazowieckie

Najważniejszymi narzędziami kształtowania polityki przestrzennej Gminy Naruszewo jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, będący aktem kierownictwa wewnętrznego. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Naruszewo określa główne kierunki rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego Gminy, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki rozwoju rolnictwa, kreowania pozarolniczych miejsc pracy, w tym rozwój funkcji

turystyczno-rekreacyjnej, podniesienia standardu zamieszkania, usług publicznych i komercyjnych. Kierunki te są zgodnie z przyjętymi w niniejszym dokumencie celami rewitalizacji. Aktualne zapisy w Studium są komplementarne do kierunków działań i zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Tabela 49. Powiązania celów LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi Gminy Naruszewo

Cel strategiczny 1. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców	
<i>Dokument strategiczny/planistyczny</i>	<i>Powiązanie z celami</i>
Strategia Rozwoju Gminy Naruszewo	1. Cel strategiczny: Zintegrowana i nowoczesna infrastruktura techniczna. 1.1 Cel operacyjny: Rozwój infrastruktury drogowej. 1.2 Cel operacyjny: Dalsza rozbudowa systemów wodno – kanalizacyjnych. 1.3 Cel operacyjny: Rozwój gospodarki przestrzennej. 2.1 Cel operacyjny: Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, sportowo – rekreacyjnych oraz świetlic wiejskich. 2.2 Cel operacyjny: Rozwijanie tożsamości i integracji społeczeństwa. 3. Cel strategiczny: Środowisko naturalne wysokiej jakości, ochrona wartości przyrodniczych i historycznych. 3.1 Cel operacyjny: Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami. 3.2 Cel operacyjny: Renowacja i ochrona dziedzictwa historycznego i obiektów zabytkowych. 3.3 Cel operacyjny: Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii. 3.4 Cel operacyjny: Zmniejszenie energochłonności budynków użyteczności publicznej. 3.5 Cel operacyjny: Promocja ochrony środowiska, postaw proekologicznych i zdrowego trybu życia.
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Naruszewo Powiat Płoński Województwo Mazowieckie	1. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez: 1.1 Poprawę warunków zamieszkania. 2. Ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego: 2.1 Zachowanie i wspomaganie istniejących wartości środowiska przyrodniczego, tj. obszarów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym. 3. Rozwój i usprawnienie systemów komunikacji i infrastruktury technicznej poprzez: 3.1 Poprawę oraz podniesienie stanu technicznego i parametrów użytkowych systemu dróg i ulic. 3.2 Stworzenie kompleksowych systemów gospodarki wodno-ściekowej. 4. Kształtowanie ładu przestrzennego poprzez:

	4.1 Uporządkowanie zabudowy jednostek osadniczych. 4.2 Wyeliminowanie konfliktów wynikających z różnych sposobów użytkowania terenów.
Cel strategiczny 2. Podniesienie kapitału społecznego	
<i>Dokument strategiczny/planistyczny</i>	<i>Powiązanie z celami</i>
Strategia Rozwoju Gminy Naruszewo	1. Cel strategiczny: Otwarty, kreatywny i konkurencyjny kapitał ludzki. 1.1 Cel operacyjny: Rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej sprzyjającej włączeniu społecznemu. 1.2 Cel operacyjny: Podniesienie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych społeczności lokalnej. 1.3 Cel operacyjny: Podniesienie jakości usług oraz oprawa dostępności nad małymi dziećmi (żłobki, przedszkola). 1.4 Cel operacyjny: Rozwój i poszerzenie funkcji obiektów dydaktycznych, kulturalnych, sportowo – rekreacyjnych oraz świetlic wiejskich. 1.5 Cel operacyjny: „Budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego”. 1.6 Cel operacyjny: Rozwijanie tożsamości i integracji społeczeństwa.
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Naruszewo Powiat Płoński Województwo Mazowieckie	1. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez: 1.1 Wzrost podaży miejsc pracy.

12. System monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Celem procesu monitorowania Programu jest poprawa wdrażania i bieżącej jakości, wzmocnienie poczucia partnerstwa i współwłasności, a także rozliczenie i wzmocnienie odpowiedzialności. Zaplanowane elementy systemu monitorowania składają się z:

- stałego procesu monitorowania;
- raportu z monitoringu;
- ewaluacji końcowej.

Do instytucji i podmiotów biorących udział w monitoringu Programu Rewitalizacji zaliczyć należy w szczególności:

- Radę Gminy w Naruszewie;
- Wójta Gminy Naruszewo;
- Zespół ds. Rewitalizacji;
- Projektodawców przedsięwzięć uwzględnionych w LPR;
- Beneficjentów Programu Rewitalizacji.

Dla osiągnięcia wskaźników Programu Rewitalizacji, szczególna rola w procesie monitoringu przypada beneficjentom, którzy mają obowiązek monitorowania wdrażania poszczególnych, ujętych w nim projektów.

Na poziomie monitorowania Programu Rewitalizacji głównym podmiotem, monitorującym oraz dokonującym oceny osiągnięcia założonych wskaźników będzie Zespół ds. Rewitalizacji, a w odniesieniu do osiągnięcia celów strategicznych Rada Gminy w Naruszewie i Wójt Gminy Naruszewo.

Rola Zespołu ds. Rewitalizacji obejmować będzie jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość. Sprawozdania z realizacji programów (rzeczowo-finansowe) przedkładane powinny być przez Zespół, Radzie Gminy w Naruszewie i Wójtowi Gminy Naruszewie w formie sprawozdania rocznego, a także załączane do sprawozdania z realizacji całego Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Wprowadzenie systemu monitoringu i powiązanej z nim procedury ewaluacji pozwoli wyeliminować problem dezaktualizacji założeń Lokalnego Programu Rewitalizacji. Ewaluacja ma na celu identyfikację oraz poprawę jakości, skuteczności i spójności Lokalnego Programu Rewitalizacji. Jej zadaniem jest zweryfikowanie, czy w wyniku podejmowanych działań osiągnięto oczekiwane rezultaty, które mają wpłynąć na osiągnięcie celów postawionych w Programie. Na etapie ewaluacji zastosowane zostaną następujące mechanizmy włączenia interesariuszy: aktywność pracowników Urzędu Gminy, zajmujących się sprawami rewitalizacji oraz działania związane z informowaniem mieszkańców o przebiegu realizacji Programu i jego wynikach (np. na stronie internetowej, Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Gminy w Naruszewie, podczas spotkań informacyjnych, debat).

Zmiany Programu realizowane będą na podstawie rzetelnych badań i analiz (ewaluacji). Zostaną one szerzej opisane - zawierać będą rodzaj i przyczynę, wpływ na dalszą realizację programu i propozycje modyfikacji. Procedura aktualizacji realizowana będzie w przypadku sytuacji wyjątkowych oraz szczególnych zmian wpływających na realizację wdrażanego dokumentu, w tym m.in., gdy wystąpi znaczna zmiana warunków finansowania zewnętrznego do zaplanowanych projektów

rewitalizacyjnych, istotna zmiana w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, wpływająca na sytuację gminy lub zmiana sytuacji finansowej i konieczność dostosowania zapisów Programu do zmienionych wymogów formalno-prawnych, aktualizacji danych dotyczących obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji bądź wdrożenia wniosków i rekomendacji z raportów ewaluacyjnych. Program będzie podlegał ocenie aktualności i stopnia realizacji dokonywanej przez Wójta Gminy Naruszewo we wsparciu Zespołu ds. Rewitalizacji co dwa lata na podstawie sprawozdania z postępu realizacji założeń Programu. Rada Gminy w Naruszewie będzie mieć za zadanie analizowanie i zatwierdzanie wniosków Zespołu ds. Rewitalizacji o zmianę treści Programu, oraz jego aktualizację poprzez podjęcie stosownej uchwały w tej sprawie.

W sytuacji stwierdzenia osiągnięcia celów dokumentu, Rada Gminy w Naruszewie uchyla uchwałę w sprawie Lokalnego Programu Rewitalizacji w całości albo w części, z własnej inicjatywy lub na wniosek Wójta Gminy Naruszewo.

12.1. Rodzaje monitoringu i wskaźniki monitoringu

Jednym z celów monitoringu jest dostarczanie informacji o postępie realizacji i efektywności wdrażania pomocy – na poziomie pojedynczego projektu i całego Programu. Zgodnie z zasadami w zależności od charakteru dostarczanych danych, monitoring dzieli się na rzeczowy i finansowy.

12.1.1. Monitoring rzeczowy

Monitoring rzeczowy dostarcza danych, obrazujących postęp we wdrażaniu programu oraz umożliwiających ocenę jego wykonania w odniesieniu do ustalonych celów operacyjnych. Dane wykorzystywane przy monitorowaniu powinny zostać skwantyfikowane i obrazować postęp we wdrażaniu oraz rezultaty działań, w podziale na trzy kategorie wskaźników:

- wskaźniki produktu, które odnoszą się do rzeczowych efektów działalności i są liczone w jednostkach materialnych;
- wskaźniki rezultatu, odpowiadające bezpośrednim i natychmiastowym efektom wynikającym z wdrożenia Programu, które mogą mieć formę wskaźników materialnych lub finansowych;

Wskaźniki, z wyjątkiem oddziaływań, formułowane są na etapie planowania projektu i/lub opracowywania wniosków o finansowanie poszczególnych projektów.

12.1.2. Monitoring finansowy

Monitoring finansowy dostarcza danych, dotyczących finansowych aspektów realizacji Programu i stanowi podstawę do oceny sprawności wydatkowania przeznaczonych na niego środków. Powinien odbywać się w oparciu o sprawozdania – okresowe, roczne oraz końcowe (obejmujące projekt, cele strategiczne, Program Rewitalizacji), które przedstawiane są:

- Zespołowi ds. Rewitalizacji – w formie kopii sprawozdań, przedkładanych Instytucji Zarządzającej przez beneficjentów projektów, które uzyskały wsparcie w ramach Regionalnego Programu Rewitalizacji Województwa Mazowieckiego lub innych funduszy Unii Europejskiej lub formie sprawozdań, przedkładanych przez wnioskodawców, którzy nie pozyskali środków z Funduszy Strukturalnych, ale rozpoczęli realizację projektów, ujętych w Programie Rewitalizacji i wykorzystują inne publiczne źródła finansowania;
- Wójtowi Gminy Naruszewo, Radzie Gminy w Naruszewie, Skarbnikowi Gminy Naruszewo – w formie sprawozdań przedkładanych przez Zespół ds. Rewitalizacji w zakresie realizacji i sposobu finansowania LPR,

Dane zawarte w tych sprawozdaniach obejmować powinny wysokość wkładu finansowego, pochodzącego ze środków publicznych (wydatki poniesione w okresie objętym sprawozdaniem, wydatki poniesione od początku realizacji zadania, stan zaawansowania realizacji zadania w ujęciu procentowym), z wyszczególnieniem:

- wkładu wspólnotowego: ogółem oraz środków z EFRR/EFS;
- krajowego wkładu publicznego: ogółem oraz budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego szczebla regionalnego, budżet gminy, inne środki publiczne(fundusze celowe, środki specjalne);
- środków z pożyczek na prefinansowanie;
- środków z pożyczek Europejskiego Banku Inwestycyjnego;
- środków prywatnych;

- innych środków.

Dodatkowo sprawozdania winny zawierać informacje na temat postępu realizacji planu finansowego odpowiednio projektu lub Programu, w okresie sprawozdawczym oraz prognozę w tym zakresie na rok następny.

12.1.3. Sprawozdawczość

Monitorowanie rzeczowe i finansowe odbywać się powinno na podstawie dostarczanych sprawozdań z realizacji: okresowych, rocznych i końcowych. Kompleksowe sprawozdanie, obejmujące dane umożliwiające skuteczny monitoring rzeczowy i finansowy, powinno zawierać następujące dane:

- informacje ogólne,
- informacje dotyczące przebiegu rzeczowego realizacji projektu lub Programu:
 - na poziomie Programu: informacje dotyczące zgłoszonych do realizacji projektów, podpisanych umów lub podjętych decyzji, celów głównych i szczegółowych, stopnia osiągnięcia założonych w Programie wskaźników monitorujących,
 - na poziomie projektu: informacje dotyczące podpisanych umów lub podjętych decyzji, stanu realizacji celów projektu, stopnia osiągnięcia założonych w nim wartości wskaźników,
- informacje dotyczące postępu finansowego, według źródeł pochodzenia środków, zawierające w szczególności zestawienie poniesionych wydatków, zrealizowanych płatności oraz ocenę poziomu wykorzystania środków,
- prognozę przebiegu realizacji Programu lub projektu w kolejnym okresie sprawozdawczym – dla sprawozdań okresowych lub rocznych,
- informacje na temat wypełniania zobowiązań w zakresie informacji i promocji,
- informacje na temat sprawności systemu realizacji,
- informacje o napotkanych problemach, przeprowadzonych kontrolach oraz stwierdzonych nieprawidłowościach.

Założyć należy, iż sprawozdanie może nie zawierać informacji, dotyczących stopnia osiągnięcia wartości wskaźników monitorujących rezultat, a jedynie wskaźniki produktu.

Program Rewitalizacji podlegał będzie aktualizacji i ocenie stopnia realizacji, dokonanej przez Wójta Gminy Naruszewo co najmniej raz na 3 lata, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w Programie Rewitalizacji.

Za ocenę stopnia realizacji Programu Rewitalizacji odpowiadać będzie Zespół ds. Rewitalizacji zgodnie z przyjętym rozdziałem 9. System zarządzania realizacją programu rewitalizacji.

Tym samym ocena Programu Rewitalizacji zaplanowana została w IV kwartał 2020 r. Ocena sporządzona przez Zespół ds. Rewitalizacji podlegała będzie zaopiniowaniu przez Radę Gminy Naruszewo oraz ogłoszeniu na stronie podmiotowej Gminy Naruszewo oraz w Biuletynie Informacji Publicznej.

W przypadku stwierdzenia, że Program Rewitalizacji wymaga aktualizacji Wójt Gminy Naruszewo wystąpi do Rady Gminy Naruszewo z wnioskiem o jego zmianę. Do wniosku dołączając ocenę wykonaną przez Zespół ds. Rewitalizacji.

Aktualizacja Programu Rewitalizacji nastąpi w trybie, w jakim był on uchwalany (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, 1579, 1948, z 2017 r. poz. 730, 935).

W 2023 r. zostanie opracowane sprawozdanie końcowe z realizacji całego Programu. Celem tej oceny ex-post będzie określenie długotrwałych efektów wdrożenia Programu, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy.

Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki rozwoju gminy, szczególnie w zakresie zdefiniowania czynników, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Programu.

Za organizację procesu ewaluacji końcowej odpowiadać będzie Zespół ds. Rewitalizacji oraz Rady Gminy Naruszewo, jako organ przyjmujący wyniki oceny.

Ocena końcowa powinna zostać zakończona nie później niż 2 lata po zakończeniu okresu programowania. Ocena ta (raport) z realizacji Programu powinien zostać upubliczniony i opublikowany na stronie internetowej Gminy Naruszewo oraz w Biuletynie Informacji Publicznej.

Wprowadzenie systemu monitoringu i powiązanej z nim procedury ewaluacji pozwoli wyeliminować problem dezaktualizacji założeń Programu Rewitalizacji. Ewaluacja ma na celu identyfikację oraz poprawę jakości, skuteczności i spójności Programu Rewitalizacji. Jej zadaniem jest zweryfikowanie, czy w wyniku podejmowanych działań osiągnięto oczekiwane rezultaty, które mają wpłynąć na osiągnięcie celów postawionych w Programie.

Poniżej zestawione zostały wskaźniki, które zostaną poddane analizie w ramach monitoringu.

Tabela 50. Zestawienie wskaźników poddawanych analizie w procesie monitoringu

Założenia LPR	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych	Wartość bazowa dla obszaru rewitalizacji	Wartość docelowa dla obszaru rewitalizacji
Wskaźniki oddziaływania					
Cel 1. Podniesienie kapitału społecznego	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 100 mieszkańców	os./100 os.	GOPS	29,8	25,4
	Liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym	os./100 os.	PUP w Płońsku	16,5	13,9
	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	podm./100 mieszk.	Urząd Gminy Naruszewo	3,0	4,8
	Liczba nowopowstałych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	podm./100 mieszk.	Urząd Gminy Naruszewo	2,5	3,3
	Liczba zamkniętych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców	podm./100 mieszk.	Urząd Gminy Naruszewo	1,6	1,2
Cel 2. Poprawa stanu technicznego obiektów i przestrzeni do życia mieszkańców	Procent osób według których poprawie uległa przestrzeń publiczna i infrastruktura techniczna obszaru rewitalizacji	%	Urząd Gminy Naruszewo	-	45%

13. Mechanizmy włączenia mieszkańców i innych interesariuszy w proces rewitalizacji – partycypacja społeczna

Wytyczne w zakresie rewitalizacji wskazują na potrzebę uwzględniania partycypacji społecznej na czterech etapach: diagnozowania, programowania, wdrażania oraz monitorowania. W niniejszym opracowaniu uwzględniono partycypację społeczną na wszystkich wymaganych etapach rewitalizacji.

Na etapie diagnozowania prowadzone były prace analityczne oraz konsultacje z mieszkańcami Gminy (interesariuszami rewitalizacji). Udział mieszkańców, dotyczył w pierwszej kolejności problematyki związanej z właściwym wytyczeniem obszaru zdegradowanego oraz rewitalizacji i obejmował następujące formy:

- spotkanie informacyjne z mieszkańcami w Urzędzie Gminy Naruszewo 19 lipca 2017 r. poświęcone tematyce rewitalizacji, dyskusji na temat problemów występujących w gminie oraz debacie na temat obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji,
- zbieranie uwag ustnych podczas spotkania,
- zbieranie uwag i propozycji przedsięwzięć inwestycyjnych lub społecznych drogą korespondencyjną i drogą elektroniczną,
- badanie ankietowe mieszkańców, dotyczące wyznaczania obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji oraz identyfikacji problemów w poszczególnych sferach w gminie.

W ramach wyżej wymienionych form partycypacji konsultowane były kwestie, które zadecydowały o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Naruszewo. Na spotkaniu informacyjnym w dniu 19 lipca 2017 r. obecni byli pracownicy Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz mieszkańcy Gminy. Zgłoszone w toku działań konsultacyjnych uwagi i opinie zostały uwzględnione.

Na etapie sporządzania Lokalnego Programu Rewitalizacji istotnym mechanizmem włączenia interesariuszy rewitalizacji była możliwość wniesienia własnej propozycji przedsięwzięcia rewitalizacyjnego. Prowadzono nabór „fiszek projektowych” poprzez formularze: udostępnione na stronie internetowej gminy, przekazane na spotkaniach z mieszkańcami oraz wysyłane drogą pocztową i drogą elektroniczną.

Ponadto powstający dokument był konsultowany z przedstawicielami Urzędu Gminy Naruszewo, Rady Gminy, GOPS oraz z mieszkańcami Gminy, lokalnymi przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi, którzy brali udział w spotkaniach konsultacyjnych.

Przeprowadzone zostały również konsultacje społeczne projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023. Zastosowano następujące formy włączenia mieszkańców:

- zbieranie wypełnionych fiszek projektowych,
- zbieranie uwag ustnych podczas spotkania,

- zbieranie uwag i wniosków drogą korespondencyjną i drogą elektroniczną odnoszących się do projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Wdrażanie Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie miało charakter partycypacyjny ze względu na fakt, iż część planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych będzie realizowana przez podmioty społeczne, które miały możliwość zgłoszenia projektów. Wszelkie uwagi zgłaszane przez Partnerów rewitalizacji, a także mieszkańców gminy przysłużą się lepszej organizacji systemu wdrażania rewitalizacji. Włączanie mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces wdrażania i zarządzania Programu będzie zapewnione poprzez:

- realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych przez sektor społeczny i/lub gospodarczy,
- organizację konsultacji społecznych, w formie spotkań, w ważnych kwestiach dotyczących wdrażania Programu,
- prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej o prowadzonych przedsięwzięciach oraz efektach podejmowanych działań rewitalizacyjnych.

Wszystkie instytucje zaangażowane we wdrażanie Programu, w tym mieszkańcy obszaru rewitalizacji, mają możliwość zgłoszenia nowego zadania do Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo. Proces ten reguluje poniższa procedura:

- propozycję nowego przedsięwzięcia, opisanego zgodnie z kartą projektu Programu Rewitalizacji może zgłosić instytucja użytku publicznego lub mieszkańcy obszaru rewitalizacji, przy czym dana osoba może zgłosić 1 projekt raz na pół roku,
- propozycje działań zbierane będą raz w roku i muszą zostać złożone do Urzędu Gminy, do Zespołu ds. Rewitalizacji w wyznaczonym terminie,
- po upływie tego terminu Zespół ds. Rewitalizacji opiniuje zebrane propozycje zadań rewitalizacyjnych dla danego obszaru oraz zgłasza własne zadania,
- na kolejnej sesji Rady Gminy przedstawione zostaną zatwierdzone projekty i poddane pod głosowanie Rady Gminy.

Wszystkie instytucje zaangażowane we wdrażanie Programu, w tym mieszkańcy obszaru rewitalizacji, mają możliwość zgłoszenia propozycji zmian w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Naruszewo. Proces ten reguluje poniższa procedura:

- propozycję zmian do Programu wraz z uzasadnieniem może zgłosić instytucja użytku publicznego lub mieszkańcy obszaru rewitalizacji, przy czym dana osoba może zgłosić 1 projekt raz na pół roku,
- propozycje zmian zbierane będą raz w roku i muszą zostać złożone do Urzędu Gminy, do Zespołu ds. Rewitalizacji w wyznaczonym terminie,
- po upływie tego terminu Zespół ds. Rewitalizacji opiniuje zebrane propozycje zmian dotyczących Programu Rewitalizacji,
- na kolejnej sesji Rady Gminy przedstawione zostaną propozycje zatwierdzonych zmian i poddane pod głosowanie Rady Gminy.

Niezbędnym elementem zarządzania procesem rewitalizacji jest uwzględnianie w nim udziału społecznego nie tylko na etapie planowania i wdrażania, ale także na etapie monitorowania Lokalnego Programu Rewitalizacji. Ocena Programu powinna

obejmować diagnozę czynników społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych obszaru rewitalizacji, opartą na wskaźnikach oraz opiniach mieszkańców. Partycypacja społeczna na etapie oceny rewitalizacji uwzględnia aktywny udział mieszkańców w szerokich konsultacjach społecznych. Formy i narzędzia aktywnego włączenia mieszkańców w ocenę efektów Programu Rewitalizacji wykorzystane na końcowym etapie to:

- badania sondażowe na temat oceny procesów rewitalizacji,
- ankietyzacja dotycząca ponownej identyfikacji problemów w gminie,
- debata z władzami publicznymi na temat rewitalizacji,
- analiza postrzegania zmian przez mieszkańców na obszarze rewitalizacji,
- spotkania z mieszkańcami połączone z prezentacją efektów rewitalizacji, spacerów rewitalizacyjnych,
- warsztaty z mieszkańcami.

Opisywane instrumenty powinny każdorazowo być dostosowane do lokalnych warunków oraz możliwości działania.

14. Ocena Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo

Ocena (ewaluacja) Programu Rewitalizacji pozwala oszacować oddziaływanie samego Programu, jak i pomocy publicznej, w tym pomocy strukturalnej Unii Europejskiej w odniesieniu do założonych celów. Wyniki oceny powinny zostać wykorzystane w celu jak najlepszego dopasowania realizowanych przedsięwzięć do rzeczywistych potrzeb oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków. Ocena udziela odpowiedzi na pytanie o celowość, trafność i wartość dodaną interwencji planowanej, przeprowadzanej lub zakończonej. Warunkiem dobrej oceny jest dostępność danych i terminowość raportowania przez wszystkie podmioty zaangażowane w system wdrażania Programu. Ocena taka bada sam program i jego efekty długotrwałe, czyli oddziaływania. Wiąże się zatem z przedstawionym wyżej monitoringiem rzeczowym. Proponuje się, by system i rodzaje oceny Programu odpowiadały metodologii ogólnie stosowanej metodologii oceny i systemu sprawozdawczości programów finansowanych ze środków UE.

14.1. Ocena przed realizacją programu (ocena ex-ante)

Celem oceny ex-ante jest dostarczenie danych dla przygotowania (aktualizacji) Programu i zawartych w nim planów, dzięki oparciu się na doświadczeniach z ubiegłych okresów programowania (wynikach oceny ex-post). Ogólnie – ocena ex-ante zawiera m.in. analizę wpływu dotychczasowych interwencji oraz analizę problemów na obszarze rewitalizacji. W związku z wymogiem zgodności Programu Rewitalizacji z politykami wspólnotowymi i politykami horyzontalnymi Unii Europejskiej, a także polityką regionalną państwa i regionu, ewaluacja Programu winna uwzględniać jego wpływ na realizację tych zasad.

Pierwszą pełną ocenę ex-ante Programu przeprowadzić winien Zespół ds. Rewitalizacji, posiadając pełną informację o celach, działaniach i projektach włączonych do Programu. Zakłada się, iż organizowanie kolejnych ocen ex-ante wiązać się będzie z aktualizacją Programu, wynikającą z kolejnych okresów programowania oraz należeć będzie do obowiązków Zespołu ds. Rewitalizacji.

14.2. Ocena w połowie okresu realizacji (ocena mid-term)

Ocena w połowie okresu realizacji (ocena mid-term) Programu, przeprowadzona zostanie w IV kwartale 2020 r. Będzie wiązała się z oceną aktualizacji i stopnia realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji i obejmować będzie analizę:

- efektywności wykorzystania środków finansowych;
- skuteczności w zakresie osiągania założonych celów poprzez osiągnięcie założonych wskaźników produktu lub rezultatu;
- oddziaływania na sytuację społeczno-gospodarczą, w tym na zatrudnienie;
- funkcjonowania przyjętego systemu realizacji i wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

14.3. Ocena na zakończenie Programu (ocena ex-post)

Celem oceny ex-post będzie określenie długotrwałych efektów wdrożenia Programu, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy. Z ewaluacji końcowej wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki rozwoju gminy, szczególnie w zakresie zdefiniowania czynników, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Programu.

Za organizację procesu ewaluacji końcowej odpowiadać powinien Zespół ds. Rewitalizacji z udziałem Wójta Gminy Naruszewo oraz Rady Gminy w Naruszewie, jako organu przyjmującego wyniki oceny.

Ocenę przeprowadzić powinni ewaluatorzy, wyznaczeni przez Wójta Gminy Naruszewo. Przyjąć można, iż ocena powinna zostać zakończona nie później niż 3 lata po zakończeniu okresu programowania.

Raport z realizacji programu powinien zostać upubliczniony i opublikowany na stronie internetowej Urzędu Gminy w Biuletynie Informacji Publicznej.

14.4. Ocena bieżąca (ocena on-going)

Niezależnie od prowadzenia wyżej wymienionych form ewaluacji, Rada Gminy w Naruszewie, a także Wójt Gminy Naruszewo oraz Zespół ds. Rewitalizacji mogą inicjować bieżącą ocenę Programu Rewitalizacji, której przedmiotem jest efektywność stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania.

15. Ocena Oddziaływania na Środowisko Lokalnego Programu Rewitalizacji

Zgodnie z art. 48 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r., poz. 1405, ze zm.), Wójt Gminy Naruszewo wystąpił do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie oraz do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie o opinie w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo na lata 2016-2023”.

W tej sprawie wydane zostały następujące dokumenty:

– Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie pismem z dnia 26 września 2017 r. znak WOOS-III.410.490.2017.DC uzgodnił iż projekt nie jest dokumentem, dla którego zgodnie z art. 46 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko wymagane jest przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. W związku z art. 47 ustawy oos, nie ma konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, gdyż dokument nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

– Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Warszawie – zgodnie z pismem z dnia 06 września 2017 r. znak ZS.9011.121.2017 stwierdził iż dokument Lokalnego Programu Rewitalizacji nie wyznacza ram dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Tym samym nie wymaga przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W związku z powyższymi opiniami oraz uwarunkowaniami określonymi w art. 49 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Wójt Gminy Naruszewo odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla niniejszego dokumentu. Informacje o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko umieszczono na stronie internetowej Gminy Naruszewo, stronie BIP Urzędu Gminy w Naruszewie, tablicy ogłoszeń w Urzędzie Gminy Naruszewo, Naruszewo 19A, 09-152 Naruszewo

Spis tabel

Tabela 1. Charakterystyka jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo.....	8
Tabela 2. Zestawienie wskaźników salda migracji i przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Gminie Naruszewo w latach 2010-2015	13
Tabela 3. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym.....	20
Tabela 4. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym	22
Tabela 5. Liczba osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	26
Tabela 6. Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 ludności	30
Tabela 7. Wyniki sprawdzianu 6-klasisty i egzaminu gimnazjalnego w Gminie Naruszewo.....	34
Tabela 8. Zestawienie wskaźników koncentracji negatywnych zjawisk społecznych według jednostek pomocniczych w Gminie Naruszewo	36
Tabela 9. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze społecznej	38
Tabela 10. Liczba podmiotów gospodarczych według REGON na 100 osób.....	40
Tabela 11. Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności	43
Tabela 12. Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności	46
Tabela 13. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze gospodarczej	48
Tabela 14 Odsetek liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015....	51
Tabela 15. Odsetek liczby ludności korzystającej z sieci gazowej w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015.....	51
Tabela 16. Odsetek liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015....	51
Tabela 17. Liczba budynków użyteczności publicznej.....	53
Tabela 18. Liczba zabytków wpisana do rejestru zabytków na 1 km ²	55
Tabela 19. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze technicznej	57

Tabela 20. Gęstość zaludnienia w Gminie Naruszewo.....	59
Tabela 21. Długość dróg na 100 mieszkańców w Gminie Naruszewo.....	61
Tabela 22. Diagnoza stanu kryzysowego w sferze przestrzenno-funkcjonalnej	63
Tabela 23. Powierzchnia lasów w Gminie Naruszewo.....	67
Tabela 24. Zestawienie zbiorcze delimitacji we wszystkich sferach.....	71
Tabela 25. Wartość Indeksu Degradacji dla poszczególnych jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo	75
Tabela 26. Obszar zdegradowany – powierzchnia i liczba ludności	78
Tabela 27. Obszar rewitalizacji (tereny zabudowane) – powierzchnia i liczba ludności .	84
Tabela 28. Podstawowe parametry podobszaru „A”	84
Tabela 29. Ludność podobszaru A z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo	86
Tabela 30. Skala problemów społecznych w podobszarze „A” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo - rynek pracy, ubóstwo i pomoc społeczna i poziom edukacji	87
Tabela 31. Liczba podmiotów gospodarczych w podobszarze „A” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo.....	88
Tabela 32. Podstawowe parametry podobszaru „B”.....	89
Tabela 33. Ludność podobszaru „B” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo	91
Tabela 34. Skala problemów społecznych w podobszarze „B” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo - rynek pracy, ubóstwo i pomoc społeczna i poziom edukacji	92
Tabela 35. Liczba podmiotów gospodarczych w podobszarze „A” z podziałem na jednostki pomocnicze wchodzące w jego skład na tle Gminy Naruszewo.....	92
Tabela 36. Projekt główny 1.	102
Tabela 37. Projekt główny 2.	103
Tabela 38. Projekt główny 3.	104
Tabela 39. Projekt główny 4.	105
Tabela 40. Projekt główny 5.	106

Tabela 41. Projekt główny 6.	107
Tabela 42. Projekt uzupełniający 7.	108
Tabela 43. Projekt uzupełniający 8.	109
Tabela 44. Harmonogram realizacji przedsięwzięć ujętych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo.....	111
Tabela 45. Wpływ poszczególnych przedsięwzięć na aspekty problemowe.....	114
Tabela 46. Projekty zrealizowane w latach 2007-2013 oraz 2016 i 2017 r. w Gminie Naruszewo.....	116
Tabela 47. Kompetencje Rady Gminy Naruszewo, Wójta Gminy Naruszewo i Zespołu ds. Rewitalizacji w systemie zarządzania realizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Naruszewo	120
Tabela 48. Ramowy harmonogram realizacji Programu Rewitalizacji	123
Tabela 49. Powiązania celów LPR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi Gminy Naruszewo	127
Tabela 50. Zestawienie wskaźników poddawanych analizie w procesie monitoringu...	134

Spis rycin

Rycina 1. Jednostki pomocnicze wydzielone na potrzeby Programu Rewitalizacji.....	9
Rycina 2. Liczba ludności w Gminie Naruszewo w latach 2010-2015	10
Rycina 3. Liczba ludności w gminie Naruszewo w latach 2012-2016	11
Rycina 4. Liczba ludności w powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016	11
Rycina 5. Przyrost naturalny na 100 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016	12
Rycina 6. Liczba urodzeń żywych oraz zgonów na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo w latach 2012-2016.....	12
Rycina 7. Liczba ludności w jednostkach pomocniczych (sołectwach) w Gminie Naruszewo w 2015 r.	14
Rycina 8. Struktura mieszkańców według ekonomicznych grup wieku (wiek przedprodukcyjny, wiek produkcyjny, wiek poprodukcyjny) w Gminie Naruszewo na tle powiatu płońskiego i województwa mazowieckiego w 2015 r.	14
Rycina 9. Struktura demograficzna w Gminie Naruszewo w latach 2012-2015 r.....	15
Rycina 10. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016.....	15
Rycina 11. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku nieprodukcyjnym w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016.....	16
Rycina 12. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie Naruszewo, powiecie płońskim oraz województwie mazowieckim w latach 2012 – 2016.....	17
Rycina 13. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016	18
Rycina 14. Liczba ludności w wieku produkcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016.....	18

Rycina 15. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016.....	19
Rycina 16. Wartość wskaźnika – odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 roku	21
Rycina 17. Wartość wskaźnika – odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 roku	23
Rycina 18. Liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia w gminie Naruszewo w latach 2012 – 2016.....	24
Rycina 19. Liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia w gminie Naruszewo oraz powiecie płońskim w latach 2012 – 2016.....	24
Rycina 20. Wartość wskaźnika liczba osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	25
Rycina 21. Liczba osób długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo w latach 2012 – 2016	27
Rycina 22. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok na 1000 mieszkańców dla powiatu płońskiego i województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016.....	28
Rycina 23. Liczba ludności korzystających z środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016.....	29
Rycina 24. Wartość wskaźnika liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 1000 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	31
Rycina 25. Wartość wskaźnika wyniki sprawdzianu 6-klasisty w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	33
Rycina 26. Wartość wskaźnika wyniki egzaminu gimnazjalnego w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	33
Rycina 27. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze społecznej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo	39
Rycina 28. Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dla gminy Naruszewo, powiatu płońskiego oraz województwa mazowieckiego w latach 2012 – 2016.....	41

Rycina 29. Wartość wskaźnika liczba podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.....	42
Rycina 30. Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Naruszewo, powiecie płońskim i województwie mazowieckim w latach 2010-2015.....	42
Rycina 31. Wartość wskaźnika liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2012-2015 r.....	44
Rycina 32. Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych w Gminie Naruszewo, powiecie płońskim i województwie mazowieckim w latach 2010-2015.....	44
Rycina 33. Wartość wskaźnika liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych według REGON na 100 ludności w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2012-2015 r.....	45
Rycina 34. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze gospodarczej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo.....	47
Rycina 35. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze gospodarczej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo.....	49
Rycina 36. Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015.....	50
Rycina 37. Wartość wskaźnika liczba budynków użyteczności publicznej w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	52
Rycina 38. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²] w gminie Naruszewo, powiecie płońskim, województwie mazowieckim w latach 2012 – 2015.....	54
Rycina 39. Wartość wskaźnika liczba zabytków wpisana do rejestru zabytków na 1 km ² w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	56
Rycina 40. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze technicznej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo	58
Rycina 41. Wartość wskaźnika gęstość zaludnienia w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.....	60
Rycina 42. Wartość wskaźnika długość dróg na 100 mieszkańców w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.	62
Rycina 43. Koncentracja zjawisk negatywnych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej w układzie jednostek pomocniczych Gminy Naruszewo	64
Rycina 44. Stężenia średnioroczne benzo(a)pirenu w 2015 roku.....	65

Rycina 45. Stężenia średnioroczne pyłu PM _{2,5} w 2015 roku	65
Rycina 46. Stężenia średnioroczne pyłu PM ₁₀ w 2015 roku	66
Rycina 47. Wartość wskaźnika powierzchnia lasów w Gminie Naruszewo w układzie jednostek pomocniczych w 2015 r.....	68
Rycina 48. Lasy w Gminie Naruszewo.....	68
Rycina 49. Wartość Indeksu Degradacji dla wyznaczonych jednostek pomocniczych ...	77
Rycina 50. Obszar zdegradowany Gminy Naruszewo	79
Rycina 51. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w strefie społecznej	80
Rycina 52. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze gospodarczej	81
Rycina 53. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze technicznej	81
Rycina 54. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.....	82
Rycina 55. Opinia ankietowanych dotycząca problemów w sferze środowiskowej	82
Rycina 56. Podobszar rewitalizacji „A”	85
Rycina 57. Podobszar rewitalizacji „B”	90